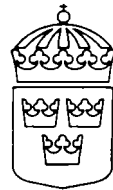

Regeringens proposition

1992/93:7

om rätten till folkpension m.m.

Prop.
1992/93:7

Regeringen föreslår riksdagen att anta de förslag som har tagits upp i bifogade utdrag ur regeringsprotokollet den 24 september 1992.

På regeringens vägnar

Carl Bildt

Bo Könberg

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslås ett nytt system för beräkning av folkpension och begärs ett godkännande av en ny nordisk konvention om social trygghet.

Enligt förslaget skall folkpension beräknas enligt två alternativa regler: antingen i förhållande till tid för bosättning i Sverige eller i relation till antalet år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng. Den regel som ger det för den pensionsberättigade mest förmånliga resultatet skall tillämpas.

De föreslagna intjänandereglererna skall gälla på samma villkor för svenska och utländska medborgare. Däremot får enligt lagförslagen endast svenska medborgare rätt enligt den nationella lagstiftningen att uppbära folkpension vid bosättning utomlands.

När EES-avtalet träder i kraft kommer medborgare i samtliga EES-länder att tillförsäkras samma rättigheter.

Bosättningstid skall tillgodoräknas en försäkrad under tiden fr.o.m. det år då han fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år. För rätt till oavkortad folkpension enligt bosättningsregeln krävs att bosättningstid kan tillgodoräknas för minst 40 år. Är bosättningstiden kortare reduceras folkpensionen med 1/40 för varje år som fattas. Med bosättningstid förstås i huvudsak tid för folkbokföring i Sverige. Särregler föreslås för vissa grupper och vissa situationer.

För rätt till oavkortad folkpension enligt den ATP-anknutna regeln krävs 30 år med ATP-poäng eller därmed jämställda år.

Särskilda folkpensionsförmåner i form av handikappersättning, barn-tillägg, pensionstillskott och särskilt pensionstillägg till folkpension utges med samma kvotdel som huvudförmånen. Hustrutillägg utges med samma kvotdel som mannens ålders- eller förtidspension. Handikapp-

ersättning som inte utgör tillägg till pension och vårdbidrag utges där-
emot med oavkortat belopp, dock endast till försäkrad som är bosatt i
Sverige.

De nya reglerna om folkpension föreslås träda i kraft den 1 januari
1993 med omfattande övergångsbestämmelser.

Den nya nordiska konventionen avses träda i kraft samtidigt med EES-
avtalet. Konventionens bestämmelser gäller i första hand personer som
inte omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71. Vissa bestämmelser
skall dock även gälla personer som omfattas av förordningen.

1 Förslag till

Lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1962:381) om allmän försäkring¹

dels att nuvarande 5 kap. 6 § skall betecknas 5 kap. 16 §,

dels att 3 kap. 13 §, 5 kap. 1-5 §§, 8 kap. 9 och 12 §§, 14 kap. 7 § och 16 kap. 1 §, den nya 5 kap. 16 § samt punkten 1 av övergångsbestämmelserna till lagen (1979:127) om ändring i nämnda lag skall ha följande lydelse,

dels att det i lagen skall införas tio nya paragrafer, 5 kap. 6-15 §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

3 kap.
13 §²

Frågor om förmåner enligt detta kapitel prövas av den allmänna försäkringskassa hos vilken den försäkrade är inskriven eller skulle ha varit inskriven, om han uppfyllt åldersvillkoret i 1 kap. 4 §. Denna försäkringskassa får dock uppdra åt en annan försäkringskassa att pröva sådana frågor med undantag av frågor som avses i 5 §.

Bestämmelserna i 2 kap. 13 § tillämpas även i fråga om sjukpenning. Vid tillämpning av 2 kap. 13 § andra stycket skall hänsyn inte tas till särskild sjukpenning enligt lagen (1977:265) om statligt personskadeskydd.

Bestämmelserna i 3, 5 och 8 §§ i fråga om förtidspension tillämpas även där den försäkrade skulle ha erhållit sådan pension, om han varit svensk medborgare.

Bestämmelserna i 3, 5 och 8 §§ i fråga om förtidspension tillämpas även där den försäkrade skulle ha erhållit sådan pension, om han hade haft rätt till folkpension enligt bestämmelserna i 5 kap.

Har en försäkrad, utan att bestämmelserna i 3 kap. 3 § är tillämpliga, efter ingången av den månad då han uppnådde sextiofem års ålder, erhållit sjukpenning under etthundraåttio dagar, får den allmänna försäkringskassan besluta att sjukpenning inte längre skall utgå.

5 kap.
1 §

Svensk medborgare, som är bosatt i riket, är berättigad till folkpension enligt vad i denna lag sägs.

En försäkrad som är bosatt i Sverige har rätt till folkpension i form av ålderspension, förtidspension, efterlevandepension och

¹ Lagen omtryckt 1982:120.

² Senaste lydelse 1991:1040.

handikappersättning som utgör tilllägg till pension

a) enligt 3 och 4 §§ i förhållande till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggs-pension, eller

b) enligt 5-11 §§ i förhållande till det antal år som tillgodoräknas som bosättningsstid i Sverige.

En svensk medborgare som är bosatt utomlands har rätt till folkpension enligt första stycket a.

2 §³

Vid bosättning utom riket är svensk medborgare, som har rätt till tilläggs-pension enligt denna lag, berättigad till folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller efterlevandepension ävensom tilllägg till pension i form av handikappersättning. I fall som nu sagts utgår folkpensionsförmånen i förhållande till det antal år, för vilka den pensionsberättigade eller, när fråga är om efterlevandepension, den avlidne vid tilläggs-pensionens beräkning tillgodoräknats pensionspoäng.

Har pensionspoäng tillgodoräknats för minst trettio år, utgår folkpensionsförmånen med oavkortat belopp. I annat fall utgår förmånen med så stor andel därav som svarar mot förhållandet mellan det antal år, för vilka pensionspoäng tillgodoräknats, och talet trettio.

Är makar båda berättigade till folkpension enligt denna paragraf och skulle pensionen för en av makarna, om endast denne varit berättigad till pension, ha utgått med högre belopp än det sammanlagda beloppet av makarnas enligt andra stycket beräknade pensioner, skall ett tilllägg motsvarande skillnaden utgå till pensionerna med fördelning efter förhållandet mellan dessa.

En försäkrad som är bosatt i Sverige har rätt till vårdbidrag och handikappersättning som inte utgör tilllägg till pension.

³ Senaste lydelse 1988:881.

3 §

Vid beräkning av folkpension enligt 2 § skall med år som där avses jämföras

1. år, för vilket bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket eller 11 kap. 7 § första stycket haft till följd att pensionspoäng icke tillgodoräknats,

2. år före år 1960, för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst eller erlagts sjömansskatt, samt,

3. såvitt gäller person som uppburit ersättning som avses i 11 kap. 2 § fjärde stycket, år före år 1963, för vilket skulle ha beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst om skattskyldighet hade förelegat för ersättningen.

Utan hinder av att rätt till tilläggspension icke föreligger utgår folkpension enligt 2 § om antalet år som i denna paragraf sägs, när så erfordras sammanlagt med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats, uppgår till minst tre.

Folkpension enligt 1 § första stycket a beräknas i förhållande till det antal år för vilka den pensionsberättigade eller, när fråga är om efterlevandepension, den avlidne vid tilläggspensionens beräkning tillgodoräknats pensionspoäng.

Har pensionspoäng tillgodoräknats för minst 30 år, utges folkpension med oavkortat belopp. I annat fall utges folkpension med så stor andel därav som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats och talet 30.

Om rätt till tilläggspension inte föreligger krävs att antalet år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats och därmed jämförda år uppgår till minst tre.

4 §⁴

Den som ej är svensk medborgare, men är bosatt i Sverige, är på samma villkor och med samma tilläggsförmåner som svensk medborgare berättigad till folkpension i form av

a) ålderspension, om han är bosatt i Sverige sedan minst fem år och efter fyllda sexton år har varit bosatt i Sverige under sammanlagt minst tio år,

b) förtidspension eller handikappersättning, om han antingen är bosatt i Sverige sedan minst fem år eller, om han är bosatt i Sverige sedan kortare tid än fem år, har varit normalt arbetsför oavbrutet minst ett år under bosättnings tiden,

c) barnpension, antingen om den avlidne föräldern omedelbart före

Med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng jämföras

1. år, för vilket pensionspoäng inte tillgodoräknats till följd av bestämmelserna i 11 kap. 6 § första stycket eller 11 kap. 7 §, i detta lagrumets lydelse före den 1 januari 1982,

2. år före år 1960, för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst,

3. såvitt gäller svensk medborgare, år före år 1960 eller, såvitt gäller utländsk medborgare, år före år 1974, för vilket erlagts sjömansskatt, samt

4. såvitt gäller person som uppburit ersättning som avses i 11 kap. 2 § fjärde stycket, år före år 1963, för vilket skulle ha beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst om

⁴ Senaste lydelse 1988:881.

sin död hade varit bosatt i Sverige minst sex månader och barnet vid dödsfallet var bosatt i Sverige eller om barnet är bosatt i Sverige sedan minst sex månader och barnet eller den avlidne föräldern vid dödsfallet var bosatt i Sverige,

d) omställningspension eller särskild efterlevandepension, antingen om den avlidne omedelbart före sin död hade varit bosatt i Sverige minst fem år och den efterlevande vid dödsfallet var bosatt i Sverige eller om den efterlevande är bosatt i Sverige sedan minst fem år och den efterlevande eller den avlidne vid dödsfallet var bosatt i Sverige,

e) vårbidrag för barn, om föräldern är bosatt i Sverige sedan minst ett år.

Med bosättningstid likställes, såvitt gäller sjöman, tid för vilken sjömansskatt erlagts.

skattskyldighet hade förelegat för ersättningen.

5 §⁵

Förtidspension eller särskild efterlevandepension, till vilken rätt föreligger enligt 4 §, ersätts utan hinder av 4 § första stycket a) med ålderspension från och med den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år.

Barn, för vilket förälder har uppburit vårbidrag enligt 4 § första stycket e), är berättigat till förtidspension eller handikappersättning utan hinder av 4 § första stycket b).

Folkpension enligt 1 § första stycket b beräknas på grundval av den sammanlagda tid varunder den pensionsberättigade eller, såvitt gäller efterlevandepension, den avlidne kan tillgodoräknas bosättningstid i Sverige.

För rätt till folkpension krävs att bosättningstid i Sverige kan tillgodoräknas för minst tre år.

Vid beräkning av bosättningstid bortses från tid före det år då den pensionsberättigade eller, såvitt gäller efterlevandepension, den avlidne uppnått 16 års ålder och tid efter det år då han fyllt eller skulle ha fyllt 64 år.

Om bosättningstid kan tillgodoräknas för minst 40 år, utges folkpension med oavkortat belopp. I annat fall utges folkpension med så stor andel därav som svarar mot förhållandet mellan det antal år för vilka bosättningstid kan tillgodoräknas och talet 40.

Bosättningstiden sätts ned till närmaste hela antal år.

⁵ Senaste lydelse 1988:881.

6 §

Som bosättnings-*tid i Sverige till-
godoräknas*

a) *tid under vilken en person varit folkbokförd i Sverige enligt folkbokföringslagen (1991:481); vid flytning till utlandet skall hänsyn dock inte tas till tid efter utresan om personen enligt nämnda lag skall avregistreras som utflyttad,*

b) *tid under vilken en här folkbokförd person före tidpunkten för folkbokföringen oavbrutet vistats i Sverige efter att ha ansökt om uppehållstillstånd enligt 1 kap. 4 § utlänningslagen (1989:529) eller motsvarande föreskrift enligt äldre lag,*

c) *tid under vilken en svensk medborgare av svenska kyrkan, ett svenskt trossamfund, ett organ som är knutet till ett sådant samfund eller en svensk ideell organisation som bedriver biståndsverksamhet varit sänd till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning; för tid efter år 1992 skall vad som nu sägs gälla endast om utlandsvistelsen varat längst tre år i följd,*

d) *tid under vilken en försäkrad haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap.*

Som bosättnings-*tid i Sverige till-
godoräknas även tid som avses i 7
och 9 §§.*

Som bosättnings-*tid i Sverige till-
godoräknas inte tid då någon enligt förordnande av regeringen med stöd av 1 kap. 3 § fjärde stycket inte skall anses bosatt i Sverige.*

Vad som i första stycket sägs om folkbokföring enligt folkbokföringslagen skall gälla också i fråga om kyrkobokföring enligt lag som ersatts av folkbokföringslagen eller enligt motsvarande äldre författning.

Bestämmelsen i första stycket c gäller även medföljande make samt barn under 18 år till person som där avses. Med make likställs den som utan att vara gift med den utsände levtt tillsammans med den-

ne, om de tidigare har varit gifta eller gemensamt har eller har haft barn.

7 §

Om den försäkrade har beviljats asyl i Sverige skall som bosättnings- tid även tillgodoräknas tid då han varit bosatt i sitt tidigare hemland från och med det år då han uppnått 16 års ålder till och med året före det år då han först ankom till Sverige. Som bosättningstid tillgodoräknas så stor andel av tiden i hemlandet som motsvarar förhållandet mellan den tid den försäkrade varit bosatt i Sverige från och med det år då han först ankom hit till landet till och med det år då han fyllt 64 år och hela sistnämnda tidsperiod. I fråga om förtidspension eller efterlevandepension skall i stället för året då den försäkrade skulle fylla 64 år som utgångspunkt tas året före pensionsfallet. Vid beräkningen enligt detta stycke bortses från tid då den försäkrade varit bosatt i sitt hemland och för vilken rätt till pension från hemlandet föreligger vid bosättning i Sverige.

Med tid för bosättning i hemlandet jämställs tid då den försäkrade före den första ankomsten till Sverige befunnit sig i annat land där han beretts en tillfällig fristad.

Med asyl avses i första stycket att den försäkrade beviljats uppehållstillstånd i Sverige

a) med stöd av 3 kap. 1 § 1 utlänningslagen (1989:529) eller eljest på grund av att han ansetts som flykting enligt konventionen den 28 juli 1951 angående flyktingars rättsliga ställning, eller

b) med stöd av 3 kap. 1 § 2 eller 3 utlänningslagen eller motsvarande äldre bestämmelser.

8 §

Folkpension i form av ålderspension utges i förhållande till det antal år för vilka den pensionsberättigade tillgodoräknas bosättnings- tid.

Ålderspension till den som omedelbart före den månad då han fyllde 65 år uppburit hel förtidspension utges på grundval av samma bosättningstid som legat till grund för beräkningen av förtidspensionen, om det är förmånligare.

Ålderspension till den som omedelbart före den månad då han fyllde 65 år uppburit hel särskild efterlevandepension utges i förhållande till det antal år för vilka den avlidne kan tillgodoräknas bosättningstid, om det är förmånligare.

9 §

Folkpension i form av förtidspension utges på grundval av den bosättningstid som kan tillgodoräknas den pensionsberättigade till och med året före pensionsfallet. Som bosättningstid tillgodoräknas även tiden därefter till och med det år då den pensionsberättigade uppnår 64 års ålder (framtida bosättningstid).

Om den pensionsberättigade inte kan tillgodoräknas minst fyra femtedelar av tiden från och med det år då han fyllde 16 år till och med året före pensionsfallet som bosättningstid, skall som framtida bosättningstid tillgodoräknas så stor andel av tiden från och med året för pensionsfallet till och med det år då den pensionsberättigade uppnår 64 års ålder som motsvarar förhållandet mellan den bosättningstid som kan tillgodoräknas från och med det år då den pensionsberättigade fyllde 16 år till och med året före pensionsfallet och fyra femtedelar av hela sistnämnda tidsperiod.

I fall då till följd av bestämmelserna i 7 kap. ökning sker av den andel med vilken förtidspension utges, skall en ny beräkning av bosättningstid göras. Vid omräkningen skall vad som sägs i första och andra styckena om pensionsfallet gälla tidpunkten för den förämring av arbetsförmågan som utgör grunden för ökningen av förtidspensionen.

Vid tillämpning av reglerna i denna paragraf sätts bosättnings- tiden ned till närmaste antal hela månader.

10 §

Om en person har rätt till förtids- pension på grund av pensionsfall som inträffat före ingången av det år då han fyllde 18 år, får bosät- ningstid i stället för vad som följer av 9 § tillgodoräknas enligt andra och tredje styckena.

För en pensionsberättigad som är svensk medborgare skall som bo- sättningstid tillgodoräknas tiden från och med det år då han fyllde 16 år till och med det år då han uppnår 64 års ålder. Härvid skall hänsyn dock inte tas till tid då den pensionsberättigade efter fyllda 16 år ej uppfyllt förutsättningarna för tillgodoräkning av bosättnings- tid enligt 6 och 7 §§.

För en pensionsberättigad som är utländsk medborgare skall vad som sägs i andra stycket gälla under förutsättning att han är bosatt i Sve- rige sedan minst fem år.

11 §

Folkpension i form av efterlevan- depension utges på grundval av den bosättnings- tid som kan tillgodoräk- nas den avlidne till och med året före dödsfallet. Som bosättnings- tid för den avlidne tillgodoräknas även framtida bosättnings- tid under de förutsättningar som anges i 9 §. I stället för året för pensionsfallet skall hänsyn tas till året för döds- fallet.

Om den avlidne vid tidpunkten för dödsfallet uppbar folkpension i form av hel förtidspension, beräknas efterlevandepensionen på grundval av samma bosättnings- tid som för- tidspensionen, om det är förmån- ligare.

12 §

Handikappersättning som utgör tillägg till pension utges på grundval av samma antal år med

pensionspoäng eller samma bosättningsstid som ligger till grund för beräkningen av folkpensionen.

Om den som uppbär handikappersättning som inte utgör tillägg till pension tillerkänns folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, skall handikappersättningen fortsättningsvis beräknas enligt första stycket.

13 §

I fall då folkpension i form av ålderspension har börjat utges före det år då den försäkrade fyller 65 år, skall omräkning av pensionen med hänsyn till tillkommande bosättningsstid eller år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng inte göras förrän från och med den månad varunder den försäkrade fyller 65 år.

14 §

Är makar båda berättigade till folkpension enligt 1 § första stycket a eller b och skulle pensionen för en av makarna, om endast denne varit berättigad till folkpension, ha utgetts med högre belopp än det sammanlagda beloppet av makarnas pensioner beräknade enligt 3-10 §§, skall ett tillägg motsvarande skillnaden utges till pensionerna med fördelning efter förhållandet mellan dessa.

15 §

Vid beräkning av pension som enligt reglerna i detta kapitel skall utges med viss andel av en oavkortad pension beräknas först en oavkortad pension med tillämpning av reglerna i 6-9 kap. och 17 kap. 2 §. Det sålunda beräknade pensionsbeloppet sätts sedan ned till den andel med vilken pensionen skall utges.

16 §

Den, som kommit i åtnjutande av folkpension enligt vad i 1, 4 eller 5 § sägs men vars rätt enligt nämnda lagrum upphört, må även i fort-

Den, som börjat uppbära folkpension med stöd av reglerna i detta kapitel men vars rätt enligt nämnda regler upphört till följd av bosätt-

sättningen *åtnjuta* folkpension, *därest* regeringen för vissa fall så förordnat eller det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att *indraga* pensionen. Vid tillämpning av 6-10, 16, 17 och 20 kap. skall pensionsberättigad som i denna paragraf sägs likställas med försäkrad, även om han *icke* uppfyller förutsättningarna i 1 kap. 3 § första stycket.

ning utomlands, får även i fortsättningen *uppbära* folkpension, *om* regeringen för vissa fall så förordnat eller det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå såsom oskäligt att *dra in* pensionen. Vid tillämpning av 6-10, 16, 17 och 20 kap. skall pensionsberättigad som i denna paragraf sägs likställas med försäkrad, även om han *inte* uppfyller förutsättningarna i 1 kap. 3 § första stycket.

8 kap.
9 §⁶

Särskild efterlevandepension utges inte med anledning av sådan nedsättning av förvärvsmöjligheten för vilken den efterlevande är berättigad till

a) *förtidspension enligt denna lag, eller*

b) sjukpenning eller egenlivränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utges enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Särskild efterlevandepension utges inte med anledning av sådan nedsättning av förvärvsmöjligheten för vilken den efterlevande är berättigad till sjukpenning eller egenlivränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utges enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Om den efterlevande uppbär ålderspension eller omställningspension enligt denna lag, utges inte särskild efterlevandepension.

Bestämmelserna i 5 § andra stycket gäller även i fråga om särskild efterlevandepension.

Vad som föreskrivs i första och andra styckena gäller även beträffande motsvarande förmån som utges till den efterlevande på grundval av utländsk lagstiftning.

12 §⁷

Om någon för samma tid och för samma nedsättning av förvärvsmöjligheten har rätt till såväl särskild efterlevandepension som någon av nedan uppräknade förmåner, minskas den särskilda efterlevandepensionen med den andra förmånens belopp. Minskning skall göras med

a) delpension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

b) dagpenning från *erkänd* arbetslöshetskassa,

a) *förtidspension enligt denna lag,*

b) pension enligt lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring,

⁶ Senaste lydelse 1988:881.

⁷ Senaste lydelse 1991:1974.

c) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973:371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

d) utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering i form av dagpenning,

e) vuxenstudiebidrag enligt studie-stödslagen (1973:349) eller lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa, samt

f) timersättning vid kommunal vuxenutbildning (komvux), vid vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) och vid svenskundervisning för invandrare (sfi).

c) dagpenning från arbetslöshetskassa,

d) kontant arbetsmarknadsstöd enligt lagen (1973: 371) om kontant arbetsmarknadsstöd,

e) utbildningsbidrag vid arbetsmarknadsutbildning och yrkesinriktad rehabilitering i form av dagpenning,

f) vuxenstudiebidrag enligt studie-stödslagen (1973:349) eller lagen (1983:1030) om särskilt vuxenstudiestöd för arbetslösa, samt

g) timersättning vid kommunal vuxenutbildning (komvux), vid vuxenutbildning för psykiskt utvecklingsstörda (särvox) och vid svenskundervisning för invandrare (sfi).

Om särskild efterlevandepension till följd av bestämmelserna i 5 kap. utges med viss andel av oavkortad sådan pension, skall minskning enligt första stycket göras endast med hänsyn till motsvarande andel av förmån som där avses.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller även i fråga om motsvarande förmåner som utges till den efterlevande på grundval av utländsk lagstiftning.

14 kap.

7 §⁸

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § om minskning av särskild efterlevandepension som sammanträffar med annan förmån tillämpas även i fråga om särskild efterlevandepension enligt detta kapitel. Minskningen skall i första hand göras på tilläggs-pensionen.

Bestämmelserna i 8 kap. 12 § om minskning av särskild efterlevandepension som sammanträffar med annan förmån tillämpas även i fråga om särskild efterlevandepension enligt detta kapitel. *Härvid skall vad som i andra stycket nämnda paragraf sägs avse fall då den avlidne inte tillgodoräknats pensionspoäng för det antal år som krävs för rätt till oavkortad tilläggs-pension. Minskningen skall i första hand göras på tilläggs-pensionen.*

⁸ Senaste lydelse 1988:881.

16 kap.
1 §⁹

Den som önskar pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar. *Försäkringskassan* skall dock utan ansökan besluta om hel ålderspension till en hos kassan inskriven pensionsberättigad från och med den månad han fyller 65 år, om han inte skriftligen begärt annat.

Den som önskar pension skall göra ansökan hos allmän försäkringskassa i enlighet med vad regeringen förordnar. *I fall som närmare anges av regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket, skall försäkringskassan* dock utan ansökan besluta om hel ålderspension till en hos kassan inskriven pensionsberättigad från och med den månad han fyller 65 år, om han inte skriftligen begärt annat.

Uppbär en försäkrad sjukpenning eller ersättning för sjukhusvård eller rehabiliteringspenning enligt denna lag, får försäkringskassan tillerkänna honom förtidspension utan hinder av att han inte gjort ansökan därom. Detsamma skall gälla då en försäkrad uppbär sjukpenning, ersättning för sjukhusvård eller livränta enligt lagen (1976:380) om arbetsskadeförsäkring eller motsvarande ersättning som utgår enligt annan författning eller på grund av regeringens förordnande.

Uppbär en försäkrad sjukbidrag eller har handikappersättning eller vårdbidrag tillerkänts honom för begränsad tid, får den tid för vilken förmånen skall utgå förlängas utan att ansökan har gjorts. Motsvarande gäller i fråga om särskild efterlevandepension som tillerkänts en efterlevande för begränsad tid.

I den mån regeringen så förordnar må allmän försäkringskassa tillerkänna den pensionsberättigade pension enligt denna lag utan hinder av att han icke gjort ansökan därom.

För kostnader för läkarundersökning och läkarutlåtande vid ansökan om förtidspension, handikappersättning, vårdbidrag eller särskild efterlevandepension skall ersättning lämnas i enlighet med vad regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket föreskriver.

1.¹⁰ Den som är född år 1929 eller tidigare, så ock den som är född senare men *vid lagens ikraftträdande uppbär folkpension*, får för rätt till folkpension vid bosättning *utom riket* återopa äldre bestämmelser i 5 kap.

1. Den som är född år 1929 eller tidigare, så ock den som är född senare men *den 1 juli 1979 uppbär folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension samt uppbär sådan pension också vid utgången av år 1992*, får för rätt till folkpension vid bosättning *utomlands* återopa äldre bestämmelser i 5 kap.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.

2. I fråga om pensionsförmåner som hänför sig till tiden före ikraftträdandet gäller fortfarande äldre bestämmelser om sådana förmåner.

⁹ Senaste lydelse 1991:1040.

¹⁰ Senaste lydelse 1979:127.

3. Folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller efterlevandepension som utges för december 1992 och vartill rätt föreligger vid ikraftträdandet skall utan hinder av 5 kap. 5 § i dess nya lydelse anses grundad på en bosättningstid om 40 år. Detsamma skall gälla folkpension i form av ålderspension som utges till den som senast i december 1992 fyllde 65 år och som då var berättigad till ålderspension och i fråga om efterlevandepension för det fall att dödsfallet har inträffat i december 1992 men efterlevandepension utges först för januari 1993 på grund av att den avlidne vid dödsfallet uppbär ålderspension eller förtidspension. Vad nu sagts gäller dock inte i fråga om sådan folkpension som utges med reducerat belopp till följd av 5 kap. 2 § i dess äldre lydelse eller på grund av motsvarande bestämmelse i en sådan överenskommelse som avses i 20 kap. 15 § första stycket.

Vad som sägs i första stycket om efterlevandepension gäller också folkpension i form av änkepension, som utges med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

I fall då folkpension i form av förtidspension utges för december 1992 och det efter ikraftträdandet sker en ändring av den andel enligt 7 kap. 2 § varmed förtidspension utges, skall bestämmelserna i första stycket gälla också i fråga om den förtidspension som utges efter ändringen.

4. Vid tillämpning av de nya bestämmelserna i 5 kap. 5-9 och 13-15 §§ i fråga om folkpension i form av ålderspension till den som är född år 1935 eller tidigare och som är bosatt i Sverige sedan minst fem år samt efter fyllda 16 år varit bosatt i Sverige under sammanlagt minst tio år, skall som bosättningstid enligt de nya bestämmelserna i 5 kap. 6 § tillgodoräknas även tid varunder han varit bosatt i annat land. Vad nu sagts skall dock inte gälla tid för vilken rätt till pension grundad på bosättning i det andra landet föreligger och sådan pension dessutom kan utbetalas till den som är bosatt i Sverige.

5. De nya bestämmelserna beträffande folkpension i form av omställningspension och särskild efterlevandepension gäller även i fråga om folkpension i form av änkepension som utges med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

6. Folkpension i form av ålderspension enligt de nya bestämmelserna i 5 kap. 3 § till en kvinna som är född år 1944 eller tidigare och som med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring har rätt till tilläggspension i form av änkepension skall, om en sådan beräkning är förmånligare än en beräkning enligt reglerna i nämnda paragraf, utges på grundval av det antal år som tillgodoräknats den avlidne vid tilläggspensionens beräkning.

7. De nya bestämmelserna i 5 kap. 8 § tredje stycket om beräkning av folkpension i form av ålderspension till den som uppburit hel särskild efterlevandepension skall gälla även i fråga om beräkning av folkpension i form av ålderspension till en kvinna som är född år 1944 eller tidigare och som med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring uppburit folkpension i form av änkepension. Detsamma gäller i fråga om ålderspension till efterlevande kvinna som är född år 1944 eller tidigare och som är 65 år eller äldre när maken avlider samt då skulle ha varit berättigad till folkpension i form av änkepension med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring, om hon vid tidpunkten för dödsfallet inte hade uppnått 65 års ålder.

8. Rätt till barn tillägg som utges med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

tillkommer försäkrad som är bosatt i Sverige. I fråga om en svensk medborgare, som hade rätt till barntillägg för december 1989 och som är bosatt utomlands, gäller fortfarande äldre bestämmelser i 5 kap. 2 §, i detta lagrums lydelse vid utgången av år 1989.

Barntillägg till ålderspension eller förtidspension utges på grundval av samma antal år med pensionspoäng eller samma bosättningsstid som ligger till grund för beräkningen av folkpensionen.

Om barntillägg med tillämpning av andra stycket skall utges med viss andel av oavkortat sådant tillägg, skall minskning med hänsyn till tilläggs-pension som den försäkrade uppbär beräknas på ett oavkortat barntillägg och andelsberäkning enligt andra stycket göras på det belopp som framkommer efter denna minskning.

Lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1969:205) om pensionstillskott dels att 1 - 3 §§ skall ha följande lydelse, dels att det i lagen skall införas en ny paragraf, 2 b §, av följande lydelse.

*Nuvarande lydelse**Föreslagen lydelse*1 §¹

Till folkpension i form av ålderspension, förtidspension, omställningspension eller särskild efterlevandepension utgår pensionstillskott enligt denna lag. Sådant tillskott utgår också till folkpension i form av änkepension, som uppbärs med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring.

Pensionstillskott utges endast till den som är bosatt i Sverige.

2 §²

Pensionstillskottet till ålderspension, omställningspension, särskild efterlevandepension eller änkepension är femtiofyra procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, om inte annat följer av bestämmelserna i andra och tredje styckena.

Pensionstillskottet till ålderspension, omställningspension, särskild efterlevandepension eller änkepension är femtiofyra procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, om inte annat följer av bestämmelserna i andra och tredje styckena eller i 2 b §.

För den som har börjat att ta ut sin ålderspension tidigare eller senare än den månad under vilken han fyller sextiofem år är pensionstillskottet det belopp som framkommer om det i första stycket angivna procenttalet minskas eller ökas i motsvarande mån som pensionen skall minskas eller ökas enligt 6 kap. lagen om allmän försäkring.

Pensionstillskottet till änkepension, som enligt 8 kap. 4 § andra eller tredje stycket lagen om allmän försäkring i detta lagrumms lydelse vid utgången av år 1989 betalas ut med minskat belopp, är det belopp som framkommer om det i första stycket angivna procenttalet minskas i motsvarande mån. Pensionstillskottet till halv respektive en fjärdedel ålderspension är hälften av respektive en fjärdedels av det pensionstillskott som angetts i första eller andra stycket. För den som har två tredjedelar av hel särskild efterlevandepension eller halv sådan pension eller har änkepension, som med tillämpning av punkt 6 i övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring betalas ut med viss andel av en oreducerad sådan pension, är pensionstillskottet motsvarande andel av det pensionstillskott som angetts i första stycket.

¹ Senaste lydelse 1988:884.

² Senaste lydelse 1992:379.

2 a §³

Pensionstillskottet till förtidspension är etthundrafyra procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, om inte annat följer av bestämmelserna i andra stycket.

Pensionstillskottet till förtidspension är etthundrafyra procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring, om inte annat följer av bestämmelserna i andra stycket eller i 2 b §.

För den som har två tredjedelar av hel förtidspension eller halv förtidspension är pensionstillskottet motsvarande andel av det pensionstillskott som anges i första stycket. För den som får förtidspension för tid efter det att ålderspension upphört att betalas ut enligt 6 kap. 3 § lagen om allmän försäkring skall pensionstillskottet minskas i motsvarande mån som förtidspensionen minskas enligt 7 kap. 4 § andra stycket lagen om allmän försäkring.

2 b §

Pensionstillskottet till ålderspension, omställningspension, särskild efterlevandepension, änkepension eller förtidspension som enligt bestämmelserna i 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring utges med viss andel av oavkortad sådan pension utgör motsvarande andel av det pensionstillskott som anges i 2 eller 2 a §.

3 §⁴

Den som utöver folkpension har tilläggspension i form av ålderspension, änkepension, omställningspension, särskild efterlevandepension eller förtidspension har rätt till pensionstillskott endast i den mån tilläggspensionen inte uppgår till det belopp som följer av 2 eller 2 a §.

Den som utöver folkpension har tilläggspension i form av ålderspension, änkepension, omställningspension, särskild efterlevandepension eller förtidspension har rätt till pensionstillskott endast i den mån tilläggspensionen inte uppgår till det belopp som följer av 2, 2 a eller 2 b §.

Om pensionstillskott till ålderspension, omställningspension, särskild efterlevandepension, änkepension eller förtidspension utges med viss andel av oavkortat sådant tillskott till följd av 2 b §, skall avräkning enligt första stycket göras på ett oavkortat pensionstillskott och andelsberäkning

³ Senaste lydelse 1990:775.

⁴ Senaste lydelse 1988:884.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Prop. 1992/93:7

*enligt 2 b § göras på det belopp
som framkommer efter denna av-
räkning.*

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om pensionstillskott som avser tid före ikraftträdandet.

Lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

Härigenom föreskrivs att 1 och 5 §§ lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §

Till folkpension i form av ålderspension utges ett särskilt pensions- tillägg för år räknat enligt vad som sägs i denna lag.

Till folkpension i form av ålderspension, *som tillkommer den som är bosatt i Sverige*, utges ett särskilt pensionstillägg för år räknat enligt vad som sägs i denna lag.

5 §¹

För sex tillgodoräknade vårdår är det särskilda pensionstillägget per kalenderår fem procent av basbeloppet enligt 1 kap. 6 § lagen (1962:381) om allmän försäkring. För varje vårdår som tillgodoräknas därutöver ökar tillägget med fem procent av basbeloppet.

För den som har börjat ta ut sin ålderspension tidigare eller senare än den månad under vilken han fyller 65 år minskas respektive ökas det särskilda pensionstillägget i motsvarande mån som pensionen skall minskas eller ökas vid förtida och uppskjutet uttag enligt 6 kap. nämnda lag.

Särskilt pensionstillägg till ålderspension, som enligt bestämmelserna i 5 kap. lagen om allmän försäkring utges med viss andel av oavkortad sådan pension, utgör motsvarande andel av det särskilda pensions- tillägg som beräknats enligt första och andra styckena.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om särskilt pensionstillägg som avser tid före ikraftträdandet.

¹ Senaste lydelse 1992:276.

Lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Härigenom föreskrivs att 1 och 4 §§ lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension¹ skall ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Hustrutillägg utges under de närmare förutsättningar som anges nedan till kvinnor som är födda år 1934 eller tidigare. Rätt till hustrutillägg har en sådan kvinna för tid före den månad då hon fyller sextiofem år, om hon är hustru till någon som uppbär folkpension i form av ålderspension eller förtidspension. För denna rätt förutsätts vidare att hustrun har fyllt sextio år och själv inte uppbär sådan folkpension och makarna varit gifta minst fem år. När det finns särskilda skäl, får hustrutillägg utges även om hustrun inte har fyllt sextio år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutillägg skall, *där ej* annat följer av vad i 4 § *stadgas*, för år räknat inotsvara skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda beloppet av folkpension i form av hel ålderspension till två makar jämte två pensionstillskott till ålderspension enligt lagen om pensionstillskott samt å andra sidan folkpension i form av hel ålderspension till ogift jämte ett sådant pensionstillskott, ålderspensionerna och pensionstillskotten beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiofem år.

*Föreslagen lydelse*1 §²

Hustrutillägg utges under de närmare förutsättningar som anges nedan till kvinnor *som är bosatta i Sverige och* som är födda år 1934 eller tidigare. Rätt till hustrutillägg har en sådan kvinna för tid före den månad då hon fyller sextiofem år, om hon är hustru till någon som uppbär folkpension i form av ålderspension eller förtidspension. För denna rätt förutsätts vidare att hustrun har fyllt sextio år och själv inte uppbär sådan folkpension och makarna varit gifta minst fem år. När det finns särskilda skäl, får hustrutillägg utges även om hustrun inte har fyllt sextio år eller makarna varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutillägg skall, *om inte* annat följer av vad *som föreskrivs i tredje stycket eller* 4 §, för år räknat motsvara skillnaden mellan å ena sidan *det* sammanlagda beloppet av folkpension i form av hel ålderspension till två makar jämte två pensionstillskott till ålderspension enligt lagen om pensionstillskott samt å andra sidan folkpension i form av hel ålderspension till ogift jämte ett sådant pensionstillskott, ålderspensionerna och pensionstillskotten beräknade för år och under förutsättning att de börjat utgå från och med den månad varunder den pensionsberättigade fyllt sextiofem år.

I fall då mannens ålders- eller förtidspension enligt bestämmelserna i 5 kap. lagen (1962:381) om allmän försäkring utges med viss andel av oavkortad sådan pension,

¹ Lagen omtryckt 1976:1014.

² Senaste lydelse 1988:883.

utgör hustrutillägget motsvarande andel av det hustrutillägg som anges i andra stycket.

4 §³

Hustrutillägg minskas med sextio procent och kommunalt bostadstillägg med trettiofem procent av den del av den pensionsberättigades årsinkomst som överstiger 750 kronor för den som är gift och 1 000 kronor för annan.

Minskning skall, där rätt till såväl hustrutillägg som kommunalt bostadstillägg föreligger, göras först å bostadstillägget och därefter å hustrutillägget.

Om hustrutillägg med tillämpning av 1 § tredje stycket skall utges med viss andel av oavkortat sådant tillägg, skall minskning med hänsyn till årsinkomst beräknas på ett oavkortat hustrutillägg och andelsberäkning enligt 1 § tredje stycket göras först på det belopp som framkommer efter denna minskning.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 1993.
 2. Äldre bestämmelser gäller fortfarande i fråga om hustrutillägg som avser tid före ikraftträdandet.
 3. Hustrutillägg som utges för december 1992 och vartill rätt föreligger vid ikraftträdandet skall inte minskas för tiden därefter på grund av den nya bestämmelsen i 1 § tredje stycket.

³ Senaste lydelse 1990:777.

Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde den 24 september 1992

Närvarande: statsministern Bildt, ordförande, och statsråden B. Westerberg, Friggebo, Johansson, Hörnlund, Olsson, Svensson, Dinkelspiel, Thurdin, Hellsvik, Wibble, Davidson, Könberg, Odell, Lundgren, P. Westerberg, Ask

Föredragande: statsrådet Könberg

Proposition om rätten till folkpension m.m.

1 Inledning

Den allmänna pensioneringen omfattar folkpension och tilläggspension. Såväl folkpensioneringen som försäkringen för tilläggspension är obligatoriska och omfattar i princip hela befolkningen. Folkpensioneringen tillförsäkrar alla som är bosatta här i landet en grundtrygghet medan tilläggspensioneringen ger ett skydd mot inkomstbortfall. Inom båda systemen utges förmåner i form av ålders-, förtids- och efterlevandepension. Dessutom finns inom folkpensioneringen vissa särskilda förmåner såsom handikappersättning och pensionstillskott.

Pensionsberedningen (S 1984:03) har i sitt slutbetänkande (SOU 1990:76) Allmän pension, som avlämnades i november 1990, tagit upp frågor om EG:s regler i relation till den svenska pensionslagstiftningen. Beredningen har också lämnat ett förslag till principlösning av de problem som folkpensionsförsäkringen ställs inför om EG:s regler skall tillämpas på försäkringen.

Genom beslut den 17 januari 1991 bemyndigade regeringen dåvarande chefen för Socialdepartementet att tillkalla en särskild utredare med uppdrag att utforma förslag till lagstiftning angående folkpension m.m. enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring vid ett utvidgat europeiskt ekonomiskt samarbete. I direktiven angav departementschefen att utredningen med utgångspunkt från Pensionsberedningens principförslag skulle utarbeta närmare förslag till de ändringar som behöver göras i den svenska pensionslagstiftningen. Utredningen (S 1991:03), som har antagit namnet Utredningen om socialförsäkringen och EG, avlämnade den 2 april 1992 betänkandet (SOU 1992:26) Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden. I betänkandet har utredningen lagt fram förslag till regler om intjänande av rätt till folkpension enligt två alternativa system. En sammanfattning av betänkandet bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 2*.

Betänkandet har remissbehandlats. Remissinstansernas synpunkter redovisas under respektive avsnitt i propositionen. En förteckning över

remissinstanserna finns i *bilaga 3*. En remissammanställning har upprättats inom Socialdepartementet och finns tillgänglig i lagstiftningsärendet (dnr S92/3130/F).

På ett tidigt stadium under arbetet med ett avtal om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES, stod det klart att den hittills gällande nordiska konventionen den 5 mars 1981 om social trygghet inte skulle kunna upprätthållas inom EES. En särskild nordisk arbetsgrupp tillsatt av Nordiska ministerrådet överlämnade i oktober 1991 ett förslag till ny nordisk konvention om social trygghet. Konventionsförslaget har remissbehandlats i Sverige. Remissyttrandena finns att tillgå i Socialdepartementet (dnr S91/6585/RS). Förslaget har också behandlats av Nordiska rådet vid dess session i Helsingfors i år. Konventionen undertecknades i Köpenhamn den 15 juni 1992. Den bör fogas till protokollet i detta ärende som *bilaga 1*.

2 Allmänna utgångspunkter

2.1 Nuvarande regler

Den allmänna pensioneringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) omfattar folkpension och tilläggspension (ATP). Inom båda dessa system utges pension i form av ålderspension, förtidspension och efterlevandepension (barnpension, omställningspension, särskild efterlevandepension och – med stöd av övergångsregler – änkepension). Dessutom finns de särskilda folkpensionsförmånerna handikappersättning, vårdbidrag och – övergångsvis – barntillägg. Särskilda lagar vid sidan av AFL innehåller regler om pensionstillskott, som kan utbetalas till pensionstagare som saknar eller har låg ATP-pension, särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn, kommunalt bostadstillägg, som är inkomstprövat och kan utges som ett bidrag till pensionstagarens bostadskostnader, samt – övergångsvis utgivet – hustrutillägg. Inom ramen för den allmänna pensioneringen faller också delpensioneringen, som regleras genom lagen (1979:84) om delpensionsförsäkring och som ger rätt till ersättning för förvärvsarbete som trappar ned sitt arbete inför övergången till ålderspension.

Såväl folk- som tilläggspensioneringen är obligatorisk och omfattar i princip hela befolkningen. Genom folkpensioneringen ges ett grundskydd vid ålderdom, bestående nedsatt arbetsförmåga, invaliditet, gravt handikapp m.m. Folkpensionsförmånerna utges med enhetliga belopp som är desamma för alla och således oberoende av den försäkrades tidigare inkomster, avgiftsbetalning, försäkringstid etc. ATP-systemet är däremot uppbyggt på så sätt att pensionsförmånerna i princip bestäms av de inkomster som den försäkrade haft under den yrkesverksamma delen av livet och av det antal år under vilka han förvärvsarbetat. Pensionsgrundande för ATP är inkomsten till den del den överstiger det

s.k. basbeloppet för året och uppgår till högst 7,5 gånger detta basbelopp. För att rätt till oavkortat tilläggspension skall föreligga krävs i regel 30 år med pensionsgrundande inkomst. Vid färre sådana år reduceras pensionen proportionellt.

Svenska medborgare som är bosatta i Sverige har rätt till *folkpension*. Pension utbetalas i dessa fall utan hänsyn till bosättnings- eller försäkringstidens längd.

Även utländska medborgare och statslösa som är bosatta i Sverige har rätt till folkpension på samma villkor och med samma tilläggsförmåner som svenska medborgare. En förutsättning härför är dock att personen i fråga har varit bosatt i Sverige viss minsta tid. För ålderspension krävs att den försäkrade har varit bosatt i Sverige sedan minst fem år och efter fyllda 16 år varit bosatt här under sammanlagt minst tio år. Förtidspension utges till en utlänning, om denne antingen är bosatt i Sverige sedan minst fem år eller, om han är bosatt här sedan kortare tid än fem år, har varit normalt arbetsför oavbrutet minst ett år under bosättnings tiden. För efterlevandepension fordras antingen att den avlidne omedelbart före sin död hade varit bosatt i Sverige minst fem år och den efterlevande vid dödsfallet var bosatt här i landet eller att den efterlevande är bosatt i Sverige sedan minst fem år och den efterlevande eller den avlidne vid dödsfallet var bosatt här (5 kap. 4 § AFL). För rätt till barnpension är kvalifikationstiden sex månader. Om en utlänning enligt vad ovan sagts är berättigad till förtidspension eller särskild efterlevandepension, ersätts denna automatiskt av ålderspension när han uppnår 65 års ålder, även om han då inte har uppfyllt den särskilda kvalifikationstiden för rätt till ålderspension.

Vid bosättning utomlands är svenska medborgare som har rätt till tilläggspension berättigade till folkpension i förhållande till det antal år för vilka de tillgodoräknats pensionspoäng vid beräkningen av ATP. Om pensionspoäng har tillgodoräknats för minst 30 år, utges folkpension med oavkortat belopp. I annat fall reduceras folkpensionen proportionellt. Med poängår jämställs bl.a. år före år 1960 för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst för den försäkrade eller uttagits sjömansskatt (5 kap. 2 och 3 §§ AFL). Vid bosättning utomlands utges enbart folkpensioneringens huvudförmåner ålderspension, förtidspension och efterlevandepension samt – som tillägg till pensionen – handikappersättning och barn tillägg. Däremot utges inte handikappersättning som fristående förmån, pensionstillskott, särskilt pensionstillägg till folkpension, vårdbidrag eller kommunalt bostadstillägg.

Några lagregler som ger utländska medborgare rätt till folkpension vid bosättning utomlands finns inte. Bestämmelser härom finns dock i de socialförsäkringskonventioner som ingåtts mellan Sverige och en rad andra länder. Sådana konventioner gäller i förhållande till samtliga nuvarande medlemsstater i EG och EFTA, med undantag för Irland och Liechtenstein samt Belgien (med vilket land en konvention träffats som emellertid ännu inte ratificerats). I regel ger dessa konventioner medborgare i den andra staten rätt till folkpension utomlands på samma villkor som svenska medborgare har.

I fråga om såväl svensk som utländsk medborgares rätt till folkpension finns vissa dispensregler som kan åberopas av den som flyttar utomlands sedan han beviljats folkpension i Sverige men som inte uppfyller villkoren för rätt till pension vid bosättning utanför Sverige. Enligt dessa dispensregler kan folkpension fortsätta att utbetalas om det med hänsyn till omständigheterna skulle framstå som oskäligt att dra in pensionen eller om den pensionsberättigade vistas utomlands för vård av hälsan eller för behandling av sjukdom och det finns skälig anledning att anta att vården eller behandlingen har avsevärd betydelse för honom.

Rätten till *tilläggs*pension är inte beroende av svenskt medborgarskap eller bosättning här i landet. Sådan pension utbetalas alltså oavsett om den försäkrade eller dennes efterlevande är bosatt i Sverige eller utomlands. För rätt till pension krävs dock att den försäkrade tillgodoräknats pensionspoäng för minst tre år.

Nuvarande regler bygger till stor del på att den berättigade är eller har varit bosatt i Sverige. Enligt Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1985:16) om inskrivning och avregistrering enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring skall en person anses bosatt i Sverige om han har sitt egentliga hemvist här i landet. För den som flyttar till Sverige gäller att han skall anses bosatt i landet om han kommer hit med avsikt att vistas här stadigvarande. Även den som har för avsikt att vistas i landet endast under en begränsad tid anses bosatt här under förutsättning att han kommer hit för förvärvsarbete eller studier och att vistelsen är avsedd att vara mer än ett år. Medföljande make och barn under 18 år skall också anses bosatta i landet om de kommer hit för att vistas här mer än ett år.

En svensk eller utländsk medborgare som varit bosatt i Sverige och som lämnar landet skall enligt 1 kap. 3 § AFL fortfarande anses vara bosatt här om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år. Även den som av en statlig arbetsgivare, t.ex. UD, sänds till ett annat land för arbete för arbetsgivarens räkning anses vara bosatt i Sverige under utskickstiden även om denna är avsedd att överstiga ett år. Detsamma gäller för familjemedlemmar som medföljer den utsände. Undantag från denna regel om tillhörighet till svensk socialförsäkring gäller enligt en förordning (SFS 1985:73) för arbetstagare som är arvodesanställda av styrelsen för internationell utveckling (SIDA) för biståndsarbete i annat land och deras medföljande familjemedlemmar.

Förutom de nu beskrivna reglerna i AFL och anslutande författningar om bosättningsbegreppet gäller sedan tidigare att ledning för avgörande av frågan om bosättning kan hämtas i folkbokföringslagens (1991:481) och motsvarande äldre lagstiftnings bestämmelser.

I konventioner finns avvikande bestämmelser om vilket lands socialförsäkringslagstiftning en person skall omfattas av.

2.2 EES-avtalet och EG:s regler

Det avtal som träffats mellan EFTA-länderna och EG och dess medlemsländer om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde är avsett att

träda i kraft den 1 januari 1993, samtidigt som EG:s inre marknad fullbordas. Målet med avtalet är att skapa ett gemensamt samarbetsområde där varor, kapital, tjänster och personer skall kunna röra sig fritt över gränserna. Avtalet syftar även till att utveckla och bredda samarbetet på angränsande politikområden.

En viktig del i EES-avtalet är att åstadkomma ett regelverk som i stora delar motsvarar det som gäller inom EG, bl.a. i fråga om samordningen av regelsystem för social trygghet för personer som flyttar inom EES-området.

Genom EES-avtalet har Sverige åtagit sig att införliva EES-reglerna i svensk rätt. EES-avtalets huvudbestämmelser skall således införlivas i svensk rätt genom inkorporering. I propositionen 1991/92:170 har regeringen lagt fram förslag till lag om ett europeiskt ekonomiskt samarbetsområde (EES), EES-lagen.

Frågor om hur den sociala tryggheten skall samordnas för personer som utnyttjar sig av möjligheten att flytta mellan olika länder inom samarbetsområdet kommer att regleras i enlighet med rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Denna förordning skall, efter nödvändiga anpassningar, inkorporeras i den svenska lagstiftningen. Regeringen har i den nämnda propositionen även lagt fram förslag till lag om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) (prop. 1991/92:170 del II bilaga 4). Denna lag gör förordning (EEG) nr 1408/71 i dess lydelse per den 1 augusti 1991 tillämplig här i landet. Förordningen skall tillämpas med de anpassningar som framgår av bilaga VI till EES-avtalet. Därav följer t.ex. att medlemsstater avses även EFTA-länderna. När jag i fortsättningen hänvisar till förordning (EEG) nr 1408/71 avses härmed den nu nämnda lagen om inte annat framgår.

I förslaget till EES-lagen har införts en lagvalsregel. Enligt denna skall föreskrifter i EES-lagen eller annan lag som har meddelats till uppfyllande av Sveriges förpliktelser enligt EES-avtalet tillämpas utan hinder av vad som annars föreskrivs i lag. Detta innebär att bl.a. reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 kommer att få företräde framför reglerna i AFL och andra lagar på pensionsområdet i den mån reglerna avviker från varandra.

Förordning (EEG) nr 1408/71 gäller för anställda och egenföretagare som är eller har varit omfattade av lagstiftningen i en eller flera EG-stater och är medborgare i en av dessa stater eller som är statslösa eller flyktingar och bosatta i en medlemsstat. Förordningen gäller också för familjemedlemmar och efterlevande till den angivna personkretsen.

Förordningen gäller enbart inom medlemsstaternas område. För personer som är bosatta utanför EG-området har den alltså inte tillämpning.

De förmånsslag som omfattas av förordningen är i huvudsak socialförsäkringsförmåner och s.k. familjeförmåner.

Reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 vilar på fyra bakomliggande principer:

1. *Likabehandlingsprincipen.* Enligt denna har personer från ett EG-land som är bosatta inom en annan medlemsstats område och som omfattas av förordningen samma rättigheter och skyldigheter i fråga om socialförsäkringsförmåner som den statens egna medborgare. Detta betyder att villkor i en stats lagstiftning om krav på medborgarskap inte kan göras gällande gentemot personer som skyddas av förordningen. Denna regel (artikel 3 i förordningen) är undantagslös. Det får inte uppställas några krav på viss tids vistelse i landet innan rätt till förmån inträder.

2. *Sammanläggningsprincipen.* Denna princip syftar till att anställda och egenföretagare som flyttar till eller får arbete i en annan medlemsstat inte på grund härav skall gå miste om de rättigheter som de tidigare intjänat. Sammanläggningsprincipen innebär att, om ett lands lagstiftning upptar bestämmelser om krav på viss tids försäkring, arbete eller bosättning för rätt till sociala förmåner, vid tillämpningen av sådan lagstiftning skall beaktas tid för försäkring, arbete eller bosättning i en annan medlemsstat. Sådana tidsperioder i annat land skall alltså medräknas som om de hade ägt rum i det förstnämnda landet. Detta är en genomgående princip för de förmånsslag som omfattas av förordningen. Principen är av betydelse i situationer där det krävs t.ex. viss tids bosättning, vissa år med pensionsgrundande inkomst eller viss annan kvalifikationstid för att en förmån över huvud taget skall utges.

3. *Exportabilitetsprincipen.* Enligt förordningens artikel 10 gäller denna princip i fråga om kontantförmåner vid invaliditet eller ålderdom eller till efterlevande, ersättning i anledning av olycksfall i arbetet eller arbetsjukdomar samt förmåner vid dödsfall. Principen innebär att socialförsäkringsförmåner skall kunna utbetalas oavsett var inom EG-området som den berättigade är bosatt. Principen är alltså att kontantförmåner som någon förvärvat i en medlemsstat skall kunna exporteras inom EG och således utbetalas även om den berättigade bor i eller flyttar till ett annat medlemsland.

4. *Proratatemporis-principen.* Denna princip, som gäller enbart på pensionsområdet, avser beräkningen av pension i fall då pensionstagaren till följd av arbete eller bosättning i flera länder har förvärvat rätt till pension i mer än ett medlemsland. Grundprincipen är att pensionstagaren har rätt till en proportionellt beräknad pension från vart och ett av de länder som han intjänat pensionsrätt i.

För en närmare redogörelse för innehållet i förordning (EEG) nr 1408/71 hänvisas till utredningens betänkande (SOU 1992:26 s. 79-92) och proposition 1991/92:170 del II bilaga 4.

2.3 Behovet av ändrade regler

Pensionsberedningen tog i sitt slutbetänkande (SOU 1990:76) Allmän pension upp frågor om hur reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 förhåller sig till den svenska pensionslagstiftningen. Beredningen kon-

staterade därvid att stora problem skulle uppkomma inom folkpensioneringen vid en tillämpning av förordningens principer. Utländska medborgare som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 skulle sålunda behöva ges rätt till folkpension vid bosättning i Sverige på samma villkor som svenska medborgare, dvs. de skulle vara berättigade till folkpension fr.o.m. det att de bosätter sig i Sverige, om övriga förutsättningar för pensionsrätt då är uppfyllda. Vidare skulle de nuvarande begränsningarna när det gäller möjligheterna att uppbära folkpension vid bosättning utomlands inte kunna göras gällande gentemot personer som täcks av förordning (EEG) nr 1408/71, och således inte heller mot svenska medborgare. Den som en gång beviljats folkpension skulle ha rätt att exportera hela pensionen vid flyttning till ett land inom EG:s område. Enligt Pensionsberedningen torde bestämmelserna i förordning (EEG) nr 1408/71 dessutom få tolkas så, att alla som är medborgare i något EG-land och bosatta inom EG:s område skulle vara berättigade till oreducerad svensk folkpension om de någon gång i sitt liv varit bosatta i Sverige.

Pensionsberedningen konstaterade att konsekvenserna på folkpensionsområdet med nuvarande regler skulle bli mycket långtgående och leda till resultat som inte kan anses acceptabla. En följd skulle vara att utgifterna för folkpension skulle öka med miljardbelopp per år. Mot bakgrund av överväganden av detta slag lade beredningen fram ett principförslag om ett system för intjänande av rätt till folkpension på grundval av tid för bosättning här i landet.

Utgångspunkten för de överväganden och förslag som därefter redovisats av Utredningen om socialförsäkringen och EG har varit att utifrån Pensionsberedningens principförslag åstadkomma en anpassning av de svenska pensionsreglerna till EG:s regler på området.

De förslag som redovisats i utredningens betänkande SOU 1992:26 har fått ett gynnsamt mottagande av de flesta remissinstanserna. De har i huvudsak ställt sig bakom de bedömningar som gjorts av utredningen vad gäller behovet av ändrade regler för rätt till folkpension, utgångspunkten för reformen och inriktningen av förslagen.

Jag instämmer i utredningens bedömning vad gäller behovet av ändrade regler på detta område och ansluter mig i allt väsentligt till de principer som enligt utredningens mening bör ligga till grund för lagstiftningen.

Jag kommer att lägga fram förslag till ändringar i AFL och anslutande lagar på pensionsområdet. Förslagen innebär ändringar endast i den rent nationella lagstiftningen om folkpension. Avvikande bestämmelser kan däremot finnas i socialförsäkringskonventioner. Om riksdagen antar det i prop. 1991/92:170 framlagda förslaget till lag om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) kommer dessutom bestämmelserna i förordning (EEG) nr 1408/71 att tillämpas i den mån de avviker från den svenska folkpensionslagstiftningen. Jag kommer därför i den allmänna motiveringen att redovisa vissa effekter vid tillämpningen av förordning (EEG) nr 1408/71 och socialförsäkringskonventionerna på förslagen.

Jag kommer vidare att föreslå att regeringen inhämtar riksdagens godkännande av en den 15 juni 1992 undertecknad konvention mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet. Konventionen, som har tillstyrkts av Nordiska rådet, är avsedd att ersätta 1981 års nordiska konvention. Den är föranledd av EES-avtalet och har viktiga återverkningar på folkpensionsområdet.

3 Ett nytt system för rätt till folkpension

3.1 Två alternativa regler för rätt till folkpension

Mitt förslag: Två alternativa regler för rätt till folkpension införs. Folkpensionen beräknas antingen i förhållande till bosättningstiden i Sverige eller i relation till det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för tilläggspension. För rätt till folkpension krävs att den berättigade är bosatt i Sverige. De särskilda kvalifikationskraven för utländsk medborgare slopas. Svenska medborgare skall vid bosättning utomlands dock ha rätt att uppbära pension beräknad i förhållande till antalet år med ATP-poäng.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. Bland dem som tillstyrker förslaget finns *Kammarrätten i Göteborg*, *Försäkringsrätten för Södra Sverige*, *Riksförsäkringsverket (RFV)*, *Försäkringskassaförbundet*, *Landsorganisationen i Sverige (LO)*, *Tjänstemännens Centralorganisation (TCO)*, *Sveriges Akademikers Centralorganisation (SACO)*, *Pensionärernas Riksorganisation (PRO)* och *Folksam*. Kammarrätten i Göteborg framhåller att eftersom det för den enskilde mest förmånliga regelsystemet skall tillämpas vid beräkning av pension, bör en omräkning av pensionen ske när den enskildes förhållanden ändras.

Flera remissinstanser (även sådana som tillstyrker förslaget) finner de föreslagna reglerna komplicerade och pekar på att det kan bli svårare för den enskilde att hävda sin rätt. Under hänvisning till att en dubbelradad reglering alltid innebär komplikationer i den praktiska tillämpningen ställer *Försäkringsöverdomstolen* frågan om det är lämpligt att införa alternativa regler för förvärv av rätt till folkpension.

RFV anser det vara väsentligt att bosättning i Sverige bibehålls som ett kriterium för rätten att omfattas av det generella trygghetssystemet. *RFV* känner tveksamhet inför en utveckling som skulle innebära att man successivt urholkar en försäkringstillhörighet grundad på bosättning i Sverige.

Statskontoret delar utredningens uppfattning om vikten av förändringar i pensionssystemet för att undvika kostsamma dubbelförsäkringar men anser förslaget om två olika beräkningssystem komplicerat. Stats-

kontoret förordar därför att folkpension skall grundas endast på bosättning.

Svenska flyktingrådet ifrågasätter riktigheten i utredningens bedömning av kostnaderna för folkpensioneringen efter ikraftträdandet av EES-avtalet om nuvarande regler behålls. Svenska flyktingrådet tar inte ställning till om det av andra skäl finns anledning att införa system med kvalifikationsregler för rätt till folkpension.

Försäkringskassförbundet anser det orimligt att en utländsk medborgare som kommer från ett land utanför EES-området och med vilket Sverige inte har någon socialförsäkringskonvention efter många års vistelse och yrkesverksamhet här i landet inte har rätt till svensk folkpension om han återvänder till sitt hemland.

Skälen för mitt förslag: De nuvarande reglerna om folkpension syftar till att ge ett socialt grundskydd vid ålderdom, bestående nedsatt arbetsförmåga, invaliditet, långvarig sjukdom, gravt handikapp m.m. De förmånsbelopp som utges till personer bosatta i Sverige är därför i huvudsak enhetliga och oberoende av den försäkrades tidigare inkomster, avgiftsbetalning eller försäkringstid. Vidare är svenska medborgare berättigade till folkpension fr.o.m. att de bosätter sig i Sverige, oberoende av var de tillbringat sin förvärsaktiva tid. Något krav på viss försäkrings- eller bosättningsstid finns inte. Sådana krav uppställs däremot när det gäller utländska medborgares rätt till folkpension vid bosättning i Sverige. I den mån dessa krav är uppfyllda utges enligt AFL folkpension med oavkortat belopp även till utländska medborgare som är bosatta här i landet.

Det grundläggande pensionskydd som folkpensioneringen innebär avser enligt lagstiftningen personer som förblir bosatta i Sverige. När lagen om samordning av systemen för social trygghet när personer flyttar inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) har trätt i kraft och förordning (EEG) nr 1408/71 blir tillämplig i Sverige blir det inte längre möjligt att upprätthålla olika regler för svenska medborgare och medborgare i andra EES-länder. De bestämmelser i AFL som gäller svenska medborgare skulle till följd av reglerna om likabehandling i förordning (EEG) nr 1408/71 komma att gälla också beträffande medborgare i andra EES-länder. Dessa skulle i likhet med svenska medborgare komma att vara berättigade till folkpension omedelbart vid bosättning i Sverige förutsatt att övriga villkor såsom uppnådd pensionsålder är uppfyllda. Regeln i AFL att pensionsförmåner i princip utgår endast till dem som är bosatta i Sverige skulle inte komma att gälla i förhållande till personer bosatta utanför Sverige som täcks av förordning (EEG) nr 1408/71. Dessa skulle nämligen få rätt till utbetalning av pensionsförmåner var än de är bosatta inom EES-området, oberoende av vad som stadgas i nationell lagstiftning. Den folkpension de kan uppbära vid bosättning i Sverige skulle inte heller få minskas på grund av att de flyttar från Sverige. De nuvarande reglerna i 5 kap. 4 § AFL om särskilda kvalifikationstider för utländska medborgares rätt till folkpension vid bosättning i Sverige skulle komma att sakna verkan mot medborgare från andra EES-länder, eftersom dessa får lägga samman bo-

sättnings- eller försäkringsperioder i andra EES-länder för att uppfylla uppställda kvalifikationstider.

En tillämpning av förordning (EEG) nr 1408/71 på den nuvarande lagstiftningen om folkpension skulle med hänsyn till de ovan beskrivna effekterna leda till mycket stora kostnadsökningar för den svenska folkpensioneringen, vilket inte kan anses acceptabelt. Mot bakgrund härav är det enligt min mening nödvändigt att förändra reglerna för rätt till folkpension. I framtiden kommer det också att bli allt vanligare att pension kommer att förvärfvas från mer än ett land.

Utgångspunkten för förändrade regler för rätt till folkpension bör vara ett system där folkpension beräknas i första hand på grundval av tid för bosättning i Sverige. En sådan bosättningsregel bör gälla såväl utländska som svenska medborgare.

Bosättningsregeln bör ersätta de nuvarande bestämmelserna i 5 kap. 4 § AFL, som innehåller särskilda kvalifikationstider för utländska medborgares rätt till folkpension vid bosättning i Sverige. Enligt min bedömning föreligger det inte behov av särskilda kvalifikationstider för utländska medborgare som inte omfattas av ESS-avtalet.

För att folkpension skall utges bör krävas att den pensionsberättigade är bosatt i Sverige. Enligt förordning (EEG) nr 1408/71 kommer svenska medborgare och utländska medborgare som omfattas av EES-avtalet att kunna exportera svenska folkpensionsförmåner beräknade enligt bosättningsregeln till länder inom EES-området. Vid bosättning i länder utanför detta område kommer dock rätt till folkpension beräknad på grundval av bosättningsstid inte att föreligga, såvida inte möjligheter härtill skulle öppnas i socialförsäkringskonvention med något land utanför EES-området.

Vad gäller regeln i 5 kap. 2 § AFL om svenska medborgares rätt till folkpension vid bosättning utomlands på grundval av antalet poängår för ATP grundas pensionsrätten i detta fall på den pensionsberättigades förvärvsarbete i Sverige. Denna möjlighet till utbetalning av folkpensionsförmåner vid bosättning utomlands bör enligt min mening behållas även med en ny regel för pensionsrätt baserad på bosättningsstid i Sverige.

Mot bakgrund härav anser jag att en till bosättningsregeln alternativ regel för rätt till folkpension bör införas. Den alternativa regeln bör utformas i enlighet med bestämmelserna i nuvarande 5 kap. 2 § AFL. Till skillnad från denna bör den inte enbart avse rätt till folkpension vid bosättning utomlands utan även utgöra en generell regel för rätt till folkpension baserad på antalet poängår för ATP.

Den alternativa beräkningsregeln för folkpension bör gälla på lika villkor för svenska och utländska medborgare. I likhet med vad som föreslås i fråga om folkpension enligt bosättningsregeln bör krävas bosättning i Sverige för att folkpension skall utges med tillämpning av den ATP-anknutna beräkningsregeln. Svenska medborgare som är bosatta utomlands bör dock ha rätt att uppbära folkpension som beräknats med tillämpning av den nu aktuella regeln. Liksom gäller enligt nuvarande 5 kap. 2 § AFL bör denna rätt avse enbart folkpensioneringens huvudförmåner samt tillägg till pension i form av handikappersättning och

barntillägg. Till följd av reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 kommer personer som täcks av denna att inom EES-området få rätt till export även av vissa andra folkpensionsförmåner. Jag återkommer senare (kapitel 8) till vad som kommer att gälla i det hänseendet.

För utländska medborgare bör folkpension på grundval av den ATP-anknutna beräkningsregeln utges endast vid bosättning i Sverige. Fler-talet socialförsäkringskonventioner som Sverige ingått med andra länder innehåller emellertid rätt till export av folkpension på samma villkor som enligt AFL gäller för svenska medborgare. Till länder inom EES-området kommer exporträtt att föreligga enligt förordning (EEG) nr 1408/71 för personer som omfattas av denna.

I 5 kap. 6 § AFL finnas en dispensregel som kan ge svenska och utländska medborgare, som börjat uppbära folkpension här i landet, fortsatt rätt till folkpension även efter en flyttning från Sverige, om flyttningen utomlands är betingad av hälsoskäl eller det skulle framstå som oskäligt att dra in pensionen. Enligt min mening bör en motsvarighet till denna regel finnas också i fortsättningen såvitt gäller folkpension som uppburits under bosättning i Sverige. Dispensregeln bör gälla både i fråga om pension beräknad enligt bosättningsregeln och enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln. Eftersom fri exporträtt kommer att finnas inom EES-området på grundval av EG:s regler, blir dispensregeln av betydelse främst för personer som flyttar till länder utanför detta område. Vid tillämpningen av regeln bör enligt min uppfattning följas samma principer som hittills.

Enligt mina förslag kommer folkpension således att kunna beräknas enligt två alternativa regler. I de situationer när båda beräkningsreglerna kan tillämpas - vilket torde bli fallet för flertalet personer med rätt till svensk folkpension - skall enbart en av reglerna tillämpas, nämligen den regel som ger det för den enskilde förmånligaste utfallet. En konsekvens härav blir bl.a. att folkpensionens belopp kan behöva räknas om när den pensionsberättigades förhållanden ändras. Detta kan bli fallet t.ex. när en svensk pensionär, som varit bosatt utanför EES-området under några år och då uppburit 30-dels reducerad folkpension, återvänder för att bosätta sig i Sverige och har rätt till en högre 40-delsberäknad folkpension. Det är emellertid inte meningen att någon fortlöpande omräkning av pensionen skall ske.

3.2 Pensionsrätt baserad på bosättningsstid

Mitt förslag: Folkpension beräknas på grundval av den pensionsberättigades sammanlagda bosättningsstid i Sverige. Bosättningsstid tillgodoräknas fr.o.m. det år då en person fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år. För rätt till oreducerad pension krävs att bosättningsstid kan tillgodoräknas för minst 40 år. Om bosättnings-tiden i Sverige är kortare än 40 år, reduceras folkpensionen med 1/40 för varje år som fattas. För att rätt till folkpension skall föreligga krävs att bosättningsstid kan tillgodoräknas för minst tre år.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte särskilt kommenterat utredningens överväganden i denna del. *Försäkringsöverdomstolen* anser det rimligt med en ATP-anknuten regel och ifrågasätter om inte intjänandetiden vid bosättningsregeln också kan vara 30 år. Domstolen konstaterar emellertid att även med en sammanfallande årsregel kommer det att krävas specialregler för vad som skall anses som bosättning här i landet. Med hänsyn härtill uttalar domstolen att man likaväl kan skärpa kravet för rätt till folkpension grundad på bosättning i Sverige till 40 år. *PRO* anser en regel om krav på 40 års bosättning i Sverige riktig och kritiserar de nuvarande reglerna som innebär att en svensk medborgare kan bo utanför Sverige hela sitt yrkesverksamma liv och likväl vara berättigad till full ålderspension från folkpensioneringen om han återvänder till Sverige vid 65 års ålder. *Statens invandrarverk (SIV)* konstaterar att det kommer att bli mer gynnsamt än med nuvarande regler att förvärva svenskt medborgarskap eftersom det ger möjlighet till utbetalning av pension grundad på bosättning inom hela EES-området.

Skälen för mitt förslag: Enligt min mening bör ett system där folkpension beräknas på grundval av tid för bosättning vara så utformat att pensionens storlek blir beroende av bosättningen under den försäkrades förvärvsaktiva tid. Reglerna bör anknyta till dem som gäller för tillgodoräknande av poängar inom ATP-systemet. Detta innebär att bosättningsstid skall kunna tillgodoräknas under tiden fr.o.m. det år då någon fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år. Tidsramen blir därigenom densamma som i fråga om den alternativa beräkningsregeln för folkpension i förhållande till antalet år med pensionspoäng för ATP.

Den intjänandetid som gäller inom ATP - 30 år - är däremot som utredningen påpekat alltför kort. Den tidsram för tillgodoräknande av bosättningsstid som föreslås ger utrymme för 49 års tillgodoräknande. Det är emellertid rimligt att ett begränsat antal års bortovaro från Sverige inte bör leda till att folkpensionen reduceras. Jag delar därför utredningens bedömning att intjänandetiden vid bosättningsregeln bör vara 40 år. Härigenom får den pensionsberättigade möjlighet att vistas utanför Sverige sammanlagt nio år under sin förvärvsaktiva tid utan att den framtida folkpensionen reduceras. Jag föreslår alltså att det för rätt till reducerad folkpension skall krävas att bosättningsstid kan tillgodoräknas för minst 40 år. Om den sammanlagda bosättningsstiden i Sverige är kortare än 40 år, bör folkpensionen reduceras med 1/40 för varje år som fattas.

En ytterligare förutsättning för rätt till folkpension bör vara *viss minsta tids bosättning* i Sverige. För rätt till ATP krävs att pensionspoäng tillgodoräknats för minst tre år. Enligt min uppfattning är det lämpligt att kräva samma kvalifikationstid vid tillämpning av den nya bosättningsregeln. Kravet på viss kvalifikationstid bör gälla för både svenska och utländska medborgare. I förhållande till medborgare i EES-länder som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 kommer dock till följd av sammanläggningens principen i förordningen även försäkringstider som fullgjorts i andra EES-länder att medräknas för att villkoret om

viss minsta tids bosättning skall uppfyllas. För att sådan sammanläggning skall kunna ske bör dock, i enlighet med vad jag strax kommer att föreslå, krävas i vart fall ett års bosättning i Sverige.

Jag återkommer (kapitel 4) till närmare överväganden och förslag om tillgodoräknande av bosättningstid.

3.3 Pensionsrätt utifrån intjänad rätt till ATP

Mitt förslag: Den ATP-anknutna beräkningsregeln utformas i enlighet med bestämmelserna i nuvarande 5 kap. 2 § AFL. Rätt till folkpension föreligger således på grundval av år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng och därmed jämställda år enligt reglerna för tilläggspension. För rätt till oavkortad folkpension krävs 30 år med ATP-poäng. Är antalet år med ATP-poäng färre, reduceras folkpensionen med 1/30 för varje år som saknas. Med år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng likställs bl.a. år före år 1960 för vilka beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst. För rätt till folkpension krävs minst tre år med ATP-poäng eller därmed likställda år.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i allmänhet inte haft några synpunkter på förslaget. *PRO* framhåller att den föreslagna ATP-anknutna beräkningsregeln i huvudsak överensstämmer med de nuvarande reglerna om rätt till folkpension för svenska medborgare vid bosättning utomlands och tillstyrker förslaget. *Föreningen svenskar i världen* anser att den ATP-anknutna beräkningsregeln löser en del av de problem som bosättningsregeln skapar för vissa grupper, t.ex. personer som är utländska av privat arbetsgivare.

Skälen för mitt förslag: I enlighet med de motiv som jag tidigare redovisat (avsnitt 3.1) föreslår jag en alternativ beräkningsregel för folkpension som anknyter till den ATP-rätt som förvärvats. Reglerna bör utformas i överensstämmelse med de regler som för närvarande gäller enligt 5 kap. 2 § AFL för svenska medborgares rätt att uppbära folkpension vid bosättning utomlands. Folkpension skall sålunda generellt kunna beräknas på grundval av år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng. För rätt till reducerad folkpension krävs 30 år med ATP-poäng. Är antalet år med ATP-poäng färre, reduceras pensionen med 1/30 för varje år som saknas. Med år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng jämställs s.k. vårdår. I likhet med vad som gäller enligt nuvarande 5 kap. 2 § AFL bör vidare vid beräkning av folkpension likställas vissa andra år, bl.a. år före år 1960 för vilket den berättigade blivit taxerad till statlig inkomstskatt. För att rätt till folkpension över huvud taget skall föreligga bör liksom i dag enligt 5 kap. 2 § AFL gälla ett krav på att minst tre år med ATP-poäng eller därmed likställda år tillgodoräknats den försäkrade. För personer som omfattas av förord-

ning (EEG) nr 1408/71 kommer även försäkringsperioder som fullgjorts i andra EES-länder att medräknas för att uppfylla detta krav.

Den ATP-anknutna beräkningsregeln är av betydelse också i fall då en s.k. ATP-förbindelse föreligger. En sådan förbindelse är ett avtal mellan en arbetsgivare och Riksförsäkringsverket, varigenom arbetsgivaren förbinder sig att svara för tilläggs pensionsavgifter såvitt avser utgiven lön eller annan ersättning i fall då sådan skyldighet inte föreligger enligt lag. Genom förbindelsen tillgodoräknas arbetstagaren lönen eller ersättningen som pensionsgrundande inkomst av anställning inom ATP, vilket annars inte skulle ske.

En ATP-förbindelse måste ha generell omfattning, dvs. avse samtliga svenska medborgare som sysselsätts i den verksamhet som anges i förbindelsen. Vidare krävs att förbindelsen omfattar ett större antal år. En förbindelse kan sägas upp av båda parter dock under olika förutsättningar.

Enligt min mening kan det ifrågasättas om möjligheterna att teckna en ATP-förbindelse står i överensstämmelse med de principer som ligger till grund för förordning (EEG) nr 1408/71, eftersom personer som förordningen gäller för skall omfattas av lagstiftningen i endast en medlemsstat. Det torde i sin tur innebära att ATP-förbindelser inte skall kunna tecknas för personer som omfattas av EES-avtalet. Arbetsgivare som före utgången av år 1992 träffat ATP-förbindelser bör därför informeras om möjligheten att säga upp förbindelsen. För personer som är sysselsatta i länder utanför EES-området bör dock möjligheterna att bibehålla och teckna nya ATP-förbindelser finnas kvar oförändrade.

4 Tillgodoräknande av bosättningstid

Mitt förslag: Som bosättningstid tillgodoräknas enligt huvudregeln tid under vilken en person varit folkbokförd (tidigare kyrkobokförd) i Sverige. Vid flyttning till utlandet tillgodoräknas inte tid efter utresan om avregistrering från folkbokföringen skall ske. Bosättningstiden räknas löpande. Den sammanlagda bosättningstiden avrundas nedåt till hela antal år. Tid under vilken en person oavbrutet vistats i Sverige från ansökan om uppehållstillstånd får tillgodoräknas som bosättningstid under förutsättning att personen senare blir folkbokförd.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser har inte särskilt berört utredningens förslag. *Statskontoret* pekar dock på att folkbokföringens kvalitet försämrats under senare år, vilket är ett problem om folkbokföringen skall utgöra grund för beräkning av bosättningstid. *Föreningen svenskar i världen*, *Sveriges Frikyrkoråd*, *Svenska Missionsrådet* och *De Fria Kristna Samfundens Råd/SAMRÅD* samt *Föreningen Enskilda*

Organisationers Biståndsinformation framhåller att det finns skäl att ändra folkbokföringslagens bestämmelser så att personer som arbetar för svenska företag utomlands, missionärer, biståndsarbetare och medföljande familjemedlemmar till nu nämnda grupper kan kvarstå som folkbokförda i Sverige under utlandsvistelsen.

Skälen för mitt förslag: Enligt AFL skall den som är bosatt i riket och som uppnått 16 års ålder vara inskriven hos allmän försäkringskassa. Enligt Riksförsäkringsverkets föreskrifter (RFFS 1985:16) om inskrivning och avregistrering enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring gäller som huvudregel att en person skall anses bosatt i Sverige om han har sitt egentliga hemvist här eller om han kommer till Sverige med avsikt att vistas här stadigvarande. Likaså skall en person, som kommer till Sverige med avsikt att vistas här mer än ett år för förvärvsarbete eller studier, och dennes medföljande make och underåriga barn anses bosatta här. En person som flyttat till Sverige från ett annat nordiskt land skall enligt föreskrifterna normalt anses bosatt här i landet om han blivit folkbokförd här. Vad gäller utomnordiska medborgare är prövningen av frågan om bosättning även beroende av att uppehållstillstånd beviljats. För sjömän finns särskilda regler. Vidare finns i 1 kap. 3 § AFL dels en bestämmelse av innebörd att en person som lämnar Sverige fortfarande skall anses bosatt här under förutsättning att utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år, dels särregler för vissa utsända arbetstagare.

I konventioner om social trygghet mellan Sverige och andra länder finns regler om utsträckt tillämpning av AFL eller om undantag från denna. Konventionernas regler om försäkringstillhörighet tar då över AFL:s bosättningskrav.

Det bosättningsbegrepp som i dag tillämpas inom socialförsäkringen avser i regel situationer då folkbokföring också skall ske. Vid inflyttning från ett utomnordiskt land uppställs visserligen inte något krav på att personen i fråga blivit folkbokförd men det samarbete mellan folkbokföringsmyndigheten och försäkringskassorna som förekommer syftar till att åstadkomma att en person som är inskriven hos försäkringskassa i normalfallet också är folkbokförd i Sverige för samma tid.

Det kan emellertid föreligga en viss avvikelse såvitt gäller den dag från resp. till vilken inskrivningen hos försäkringskassa och folkbokföringen gäller. Inskrivningen hos allmän försäkringskassa gäller enligt bestämmelser i 1 kap. 5 § AFL från den tidpunkt då sådant förhållande inträtt att den försäkrade skall vara inskriven, dock tidigast fr.o.m. tredje månaden före den då han blivit inskriven, till den tidpunkt då sådant förhållande inträtt att inskrivningen skall upphöra, även om han avregistreras långt senare. Vid flyttning (varmed avses även inflyttning från utlandet) gäller folkbokföring enligt folkbokföringslagen fr.o.m. flyttningsdagen endast om anmälan görs inom en vecka. Kommer anmälan in senare gäller folkbokföringen fr.o.m. den dag då anmälan kom in. I de fall beslut om folkbokföring meddelas utan föregående anmälan, gäller folkbokföringen fr.o.m. beslutsdagen. Vid flyttning till utlandet

upphör den flyttande att vara folkbokförd utresedagen eller, om flyttningen anmäls senare, den dag anmälan kom in.

Dessa regler innebär att inskrivning hos försäkringskassa i många avseenden närmare avspeglar den faktiska bosättningssituationen än folkbokföringen. Uppgifter om under vilken tid en försäkrad varit inskriven i svensk försäkringskassa torde dock inte alltid finnas arkiverade eller kan vara svårtillgängliga. Jag anser därför att huvudregeln om tillgodoräknande av bosättningstid inom folkpensioneringen skall vara att den tid, under vilken en person varit folkbokförd (eller kyrkobokförd enligt äldre lag) i Sverige, också tillgodoräknas honom som bosättningstid vid tillämpning av 40-årsregeln.

För att förhindra att personer som flyttar utomlands kvarstår som folkbokförda i Sverige och tillgodoräknas bosättningstid här enbart genom att underlåta att anmäla flyttningen, föreslår jag att regeln förses med den inskränkningen att tid efter utresedagen inte skall tillgodoräknas den som lämnar Sverige under sådana omständigheter att han borde ha avregistrerats från folkbokföringen som utflyttad.

Jag har övervägt om bosättning i landet under ett helt kalenderår skall krävas för att tillgodoräknande av året skall få ske. För den som under sin aktiva tid flyttar flera gånger mellan olika länder skulle emellertid en sådan regel få till följd att år under vilka den försäkrade under en del av året inte varit bosatt i Sverige inte skulle tillgodoräknas. Med hänsyn till det anförda har jag stannat för att föreslå att bosättningstid skall räknas löpande, dvs. att den försäkrade får tillgodoräkna sig tiden från det att han bosätter sig här i landet till dess att bosättningen upphör. Om den försäkrade varit bosatt i landet under flera perioder av sitt aktiva liv, bör perioderna läggas samman vid beräkning av den totala bosättningstiden i landet. Den sammanlagda bosättningstiden bör därefter sättas ned till närmaste antal hela år. Det innebär att den sammanlagda bosättningstiden måste uppgå till minst 12 månader för att den försäkrade skall tillgodoräknas ett års bosättningstid.

De regler om tillgodoräknande av bosättningstid som jag föreslår innebär inte att det för en försäkrad som varit bosatt i Sverige vid utgången av varje 12-månadersperiod skall fastställas bosättningstid på det sätt som sker vid tillgodoräknande av år med ATP-poäng. Däremot kan försäkringskassan löpande behöva notera vissa uppgifter om bosättning m.m. Det är dock först när ett pensionsfall har inträffat och pensionen skall beräknas som tillgodoräknande av bosättningstid skall göras.

Enligt folkbokföringslagen gäller att en utlänning som är skyldig att ha uppehållstillstånd inte skall folkbokföras om han saknar sådant tillstånd. Undantag härifrån kan göras om det finns synnerliga skäl.

En grundläggande princip är enligt min uppfattning att en utlänning som vistas i Sverige utan erforderligt uppehållstillstånd inte bör få tillgång till sådana förmåner som följer av att en person är folkbokförd. För vissa utlänningar som kommer hit kan det dock dröja länge, ibland flera år, från det att de ansöker om uppehållstillstånd till dess att sådant tillstånd beviljas. Vid införande av regler om rätt till folkpension på grundval av bosättning i Sverige är det därför enligt min mening rimligt

att en utlänning får räkna även tiden från ansökan om uppehållstillstånd här i landet som bosättnings tid, under förutsättning att han senare beviljas uppehållstillstånd och blir folkbokförd här. Det bör vidare krävas att han har vistats här oavbrutet alltsedan ansökan om uppehållstillstånd och tills han blivit folkbokförd.

5 Ålderspension

5.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln

Mitt förslag: Ålderspension beräknas på grundval av den pensionsberättigades bosättnings tid. Vid förtida uttag av ålderspension sker ingen ny beräkning av bosättnings tid med hänsyn till tillkommande bosättningsår förrän den berättigade uppnår 65 års ålder. Ålderspension till efterlevande make som omedelbart före den månad då han fyllde 65 år uppburit hel särskild efterlevandepension beräknas på grundval av samma bosättnings tid som efterlevandepensionen, om det är förmånligare. Kvinnor, som är födda år 1944 eller tidigare och som övergångsvis är berättigade till änkepension från folkpensioneringen, eller som skulle ha varit berättigade till sådan pension om de inte hade uppnått 65 års ålder när maken avled, erhåller ålderspension som är grundad på den bosättnings tid som kunnat tillgodoräknas den avlidne, om det är förmånligare.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom så till vida att jag föreslår en lagregel som innebär att det vid förtida uttag inte sker någon ny beräkning av bosättnings tid med hänsyn till tillkommande bosättningsår förrän den berättigade uppnår 65 års ålder.

Remissinstanserna: Endast två remissinstanser har yttrat sig särskilt över förslaget. Den ena, *Folksam*, tillstyrker förslaget. Den andra, *Kammarrätten i Göteborg*, efterlyser en mer preciserad ledning för rättstillämpningen när det gäller frågan hur tillkommande bosättnings tid skall beaktas vid förtida uttag av ålderspension som är reducerad på grund av bristande bosättnings tid. Kammarrätten anser att man bör eftersträva att pensionen inte skall kunna räknas om vid mer än ett tillfälle.

Skälen för mitt förslag: Av mitt förslag (se avsnitt 3.2) följer att folkpension i form av ålderspension, som tas ut vid 65 års ålder eller senare, kommer att beräknas på grundval av den tid den pensionsberättigade varit bosatt i Sverige fr.o.m. det år då han fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år.

Enligt gällande regler har den försäkrade möjlighet att redan före 65 års ålder ta ut ålderspension i form av s.k. förtida uttag, dock tidigast fr.o.m. den månad då han uppnår 60 års ålder. Förtida pensionsuttag

kan begränsas till att avse en fjärdedel eller hälften av pensionen. Vid förtida uttag av ålderspension minskas pensionen med 0,5 % för varje månad som, då pensionen har börjat utges, återstår till ingången av den månad då den försäkrade fyller 65 år. Reduktionen av pensionen är livsvarig. Den försäkrade kan dock när som helst återkalla sitt förtida uttag av ålderspension.

Enligt min mening bör en pensionsberättigad som gör förtida uttag av ålderspension tillgodoräknas bosättningstid även under den tid då han uppbär pension t.o.m. 64 års ålder. Jag anser det dock inte rimligt att pensionen i denna situation omräknas år från år utan föreslår att pensionen skall omräknas endast när den berättigade fyller 65 år. Detta bör gälla även om den berättigade återkallar ett förtida uttag och efter en tid på nytt gör ett förtida uttag. Den bosättningstid som beräknas vid den tidpunkt då den berättigade första gången gör ett förtida uttag blir således bestämmande för pensionens storlek fram till 65 års ålder.

I princip skall det vara den berättigades egen bosättningstid i Sverige som avgör ålderspensionens storlek. I några fall kan det emellertid finnas anledning att make skall få tillgodoräkna sig den andre makens bosättningstid.

Ett sådant fall är när efterlevande make omedelbart före den månad då han fyllde 65 år uppburit hel särskild efterlevandepension. Ett grundläggande syfte med den särskilda efterlevandepensionen är att den skall utgöra ett skyddsnät för sådana efterlevande män och kvinnor som inte kan klara sin försörjning genom förvärvsarbete eller på annat sätt. Särskild efterlevandepension utges enligt reglerna i 8 kap. 6 § AFL till efterlevande make som inte har uppnått 65 års ålder och för tiden efter det att rätten till omställningspension upphört. Därtill krävs att den efterlevandes möjlighet att bereda sig inkomst genom ett arbete som är lämpligt för honom är nedsatt med minst hälften och att nedsättningen, som får antas vara mer än kortvarig, beror på arbetsmarknadsmässiga skäl, nedsatt hälsa eller annan därmed jämförlig omständighet.

Jag kommer senare (avsnitt 7.1) att föreslå att efterlevandepension skall beräknas uteslutande på grundval av den avlidnes bosättningstid i Sverige. Med hänsyn härtill och till syftet med den särskilda efterlevandepensionen bör hel särskild efterlevandepension leda över till en ålderspension baserad på samma bosättningstid som efterlevandepensionen, om detta är förmånligare för den efterlevande maken. Någon motsvarande regel vid partiell särskild efterlevandepension eller i fråga om omställningspension föreslås däremot inte.

Vidare bör det enligt min bedömning finnas möjlighet att utgå från en avlidens makes bosättningstid om så är mer fördelaktigt för kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och som är berättigade till änkepension enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL eller som skulle ha varit berättigade till änkepension från folkpensioneringen enligt nämnda övergångsregler om de inte hade uppnått 65 års ålder när maken avled. Jag föreslår därför att en sådan regel införs för dessa fall.

Mitt förslag: Ålderspension beräknas i enlighet med nuvarande regler i 5 kap. 2 § AFL, dvs. i förhållande till antalet år med ATP-poäng. Vid förtida uttag av ålderspension sker ingen omräkning av pensionen med hänsyn till tillkommande år med ATP-poäng utan pensionen omräknas först när den berättigade uppnår 65 års ålder. En övergångsregel föreslås för kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och som med stöd av övergångsbestämmelserna till reformen av efterlevandepensioneringen har rätt till tilläggspension i form av änkepension. Ålderspension till nu nämnda kvinnor får utges på grundval av den avlidnes år med pensionspoäng för ATP.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom i det avseendet att jag föreslår en lagregel som innebär att det vid förtida uttag inte sker någon omräkning av pensionen med hänsyn till tillkommande år med ATP-poäng. Pensionen omräknas först när den berättigade uppnår 65 års ålder.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har särskilt kommenterat förslaget i denna del.

Skälen för mitt förslag: När det gäller beräkning av ålderspension enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln skall det ske i enlighet med de regler som gäller enligt den nuvarande lydelsen av 5 kap. 2 § AFL. Ålderspension utges således i förhållande till det antal år för vilka den pensionsberättigade tillgodoräknats pensionspoäng för ATP.

Vid förtida uttag av ålderspension beräknad enligt den ATP-anknutna regeln uppkommer samma problem som vid bosättningsregeln genom att ATP-poäng kan tillgodoräknas under den tid den berättigade uppbär pension. Den lösning jag föreslagit beträffande bosättningsregeln bör gälla även när pensionen beräknas enligt den ATP-anknutna regeln. Det innebär att vid förtida uttag sker ingen ny beräkning av folkpensionsdelen med hänsyn till antal år med pensionspoäng utan pensionen räknas om först den månad då den berättigade fyller 65 år.

I ett avseende föreligger enligt min mening behov av en särregel i fråga om beräkning av ålderspension. Före reformen på efterlevandepensioneringens område år 1990 fanns en bestämmelse i 5 kap. 2 § AFL som gällde för kvinnor som var berättigade till tilläggspension i form av änkepension och avsåg beräkning av ålderspension från folkpensioneringen vid bosättning utomlands. En kvinna beträffande vilken bestämmelsen var tillämplig hade rätt att erhålla ålderspension från folkpensioneringen som grundades på den avlidne makens poängår. Enligt de allmänna övergångsreglerna till efterlevandepensionsreformen gäller bestämmelsen alltså i fråga om kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och som i övrigt uppfyller vissa förutsättningar. En motsvarighet till bestämmelsen bör alltså finnas. Den bör emellertid inte enbart vara en exportregel utan gälla även vid bosättning i Sverige. Jag

föreslår att bestämmelsen utformas som en övergångsbestämmelse till lagförslagen. Härigenom får folkpension i form av ålderspension till nu nämnda kvinnor beräknas på grundval av den avlidne makens år med pensionspoäng för ATP, om det är förmånligare.

6 Förtidspension

6.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln – huvudregeln

Mitt förslag: Förtidspension beräknas på grundval av dels den tid den berättigade varit bosatt i Sverige t.o.m. året före pensionsfallet och dels en antagen framtida bosättningstid. Den antagna framtida bosättningstiden beräknas på så sätt att, om den pensionsberättigade har varit bosatt i Sverige minst $\frac{4}{5}$ av tiden fr.o.m. det år då han fyllde 16 år t.o.m. året före pensionsfallet, får som bosättningstid tillgodoräknas hela tiden fr.o.m. året för pensionsfallet t.o.m. det år då han fyller 64 år. Om den faktiska bosättningstiden under den angivna tiden är kortare, får han som framtida bosättningstid tillgodoräknas så stor del av tiden fr.o.m. året för pensionsfallet t.o.m. det år då han fyller 64 år som motsvarar förhållandet mellan den faktiska bosättningstiden i landet fr.o.m. 16-årsåret t.o.m. året före pensionsfallet och $\frac{4}{5}$ av hela angivna period. I fall då den pensionsberättigades arbetsförmåga blir ytterligare nedsatt så att förtidspensionen skall utges med högre grad, skall en ny beräkning av bosättningstid göras. Omräkningen skall i dessa situationer ske efter samma principer som vid den ursprungliga beräkningen. Den som omedelbart före den månad då han fyller 65 år uppburit hel förtidspension får ålderspension efter samma antal 40-delar som förtidspensionen, om det är förmånligare.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom så till vida att utredningen föreslagit att ett nytt pensionsfall skall anses föreligga vid sådan försämring av arbetsförmågan som föranleder en ändring av den andel med vilken förtidspension utges.

Remissinstanserna: *Folksam* tillstyrker förslaget. *Statskontoret* anmärker att reglerna för förtidspension synes kunna ge upphov till den typ av dubbla förmåner som utredningen säger sig vilja undvika och föreslår därför att folkpensionen omprövas vid beviljande av ålderspension. *RFV* har invändningar mot utredningens förslag att ett nytt pensionsfall skall anses föreligga vid en sådan försämring av arbetsförmågan som föranleder ändring i den andel med vilken förtidspension utges och föreslår i stället att pensionen skall omräknas med hänsyn till bosättningstiden fram till ändringen.

Sveriges Frikyrkoråd, Svenska Missionsrådet och De Fria Samfundens Råd/SAMRÅD samt Föreningen Enskilda Organisationers Biståndsinformation pekar på att de föreslagna reglerna för beräkning av förtidspension kan få negativa konsekvenser för utsända missionärer och biståndsarbetare samt deras medföljande familjemedlemmar.

Skälen för mitt förslag: I fråga om förtidspension måste hänsyn kunna tas till tid efter det att pensionsfallet har inträffat. Jag finner den lösning som utredningen föreslagit i det här avseendet lämplig. Förtidspension skall sålunda beräknas på grundval av den tid den berättigade varit bosatt i Sverige t.o.m. året före det år då pensionsfallet inträffade. Denna bosättningstid skall också ligga till grund vid bestämmandet av hur stor del av tiden efter pensionsfallet som skall få tillgodoräknas som bosättningstid. Om den tid den pensionsberättigade faktiskt varit bosatt i Sverige fr.o.m. det år han fyllde 16 år t.o.m. året före pensionsfallet uppgår till minst 4/5 av hela denna tidsperiod, får han som bosättnings-tid tillgodoräknas, förutom den faktiska bosättningstiden t.o.m. året före pensionsfallet, även hela tiden fr.o.m. det år då pensionsfallet inträffade t.o.m. det år då han fyller 64 år. Om den faktiska bosättningstiden däremot är mindre än 4/5 av den teoretiskt möjliga, tillgodoräknas han som framtida bosättningstid en proportionellt beräknad del av tiden fr.o.m. året för pensionsfallet t.o.m. det år då han fyller 64 år, varvid proportioneringen sker med utgångspunkt från att det är tillräckligt med 4/5 av den teoretiskt möjliga bosättningstiden för att hela denna tid skall tillgodoräknas.

För att underlätta administrationen föreslår jag att beräkningen av framtida bosättningstid skall göras på grundval av hela månader, varvid en avrundning bör göras nedåt till närmaste antal hela månader. Sedan avrundas den kvotdel varmed folkpension skall utges med tillämpning av huvudregeln till närmaste lägre antal hela år.

Något krav på aktuell anknytning till Sverige vid pensionsfallet för att antagen framtida bosättningstid skall tillgodoräknas bör inte uppställas.

Det kan inträffa att en person, som är berättigad till förtidspension enligt AFL, har omfattats också av ett annat lands lagstiftning och att enligt denna förtidspensionens storlek beräknas med tillämpning av liknande regler som de av mig föreslagna.

I den nya nordiska konventionen om social trygghet finns en särskild bestämmelse enligt vilken hänsyn tas till enbart en del av den framtida bosättningstiden vid beräkningen i varje land. Denna bestämmelse skall ha motsvarande tillämpning vid beräkning av grundpension från ett nordiskt land om den berättigade har rätt till pension också från ett EES-land utanför Norden. Den skall även gälla i fråga om personer som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71. Med hänsyn till detta generella tillämpningsområde för den nordiska konventionen har jag inte funnit det påkallat att lägga fram förslag till någon motsvarande lagregel i AFL. Ytterligare skäl härtill är de begränsningar som förordning (EEG) nr 1408/71 uppställer för sådana lagbestämmelser och att enligt EEG:s regler fall av detta slag bör lösas just genom konventioner mellan medlemsländerna.

Förtidspension kan enligt 7 kap. 2 § AFL beviljas i form av halv förtidspension, två tredjedelar av hel förtidspension eller hel förtidspension beroende på graden av nedsättningen av arbetsförmågan. Den som beviljats halv förtidspension eller två tredjedelar av hel förtidspension, och som sedan får sin arbetsförmåga ytterligare nedsatt så att han blir berättigad till förtidspension med större grad, bör enligt min mening få förtidspensionen beräknad med hänsyn tagen även till bosättningstiden efter pensionsfallet. Jag föreslår således att, vid en sådan försämring av arbetsförmågan som föranleder en ändring av den andel enligt 7 kap. varmed förtidspension utges, skall en ny beräkning av bosättningstid göras. Beräkningen skall ske efter samma principer som vid den ursprungliga beräkningen, dvs. faktisk bosättningstid beräknas t.o.m. året före det år då försämringen av arbetsförmågan inträdde och framtida bosättningstid fr.o.m. året för försämringen av arbetsförmågan.

Om arbetsförmågan i stället förbättras bör någon ny beräkning av bosättningstid inte göras, utan pensionen kommer även efter ändringen av den andel varmed förtidspensionen utges att grundas på samma antal 40-delar som tidigare. En annan lösning skulle kunna motverka den pensionsberättigades intresse av att börja arbeta eftersom pensionen vid en ny beräkning av bosättningstid skulle kunna komma att grundas på en kortare bosättningstid än tidigare.

Fr.o.m. den månad då den pensionsberättigade fyller 65 år ersätts förtidspension av ålderspension. Även ålderspension, som utges till den som erhållit förtidspension dessförinnan och uppburit sådan pension till 65 års ålder, bör enligt min mening utges i förhållande till antalet faktiska bosättningsår t.o.m. det år då han fyller 64 år.

Den som omedelbart före den månad då han fyller 65 år erhållit hel förtidspension bör dock få ålderspension efter samma antal 40-delar som förtidspensionen, om det är förmånligare för honom.

6.2 Bosättningsregel vid förtidspensionering i unga år

Mitt förslag: När det gäller beräkning av förtidspension för en svensk medborgare som fått sin arbetsförmåga varaktigt nedsatt före ingången av det år då han fyllde 18 år föreslås att svensk medborgare som bosättningstid tillgodoräknas tiden fr.o.m. 16-årsåret t.o.m. det år då personen fyller 64 år. Vid beräkningen skall dock bortses från tid efter fyllda 16 år under vilken den berättigade inte varit bosatt i Sverige. För utländska medborgare föreslås motsvarande regler under förutsättning att den pensionsberättigade är bosatt i Sverige sedan minst fem år.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom så till vida att den av mig föreslagna regeln enligt utredningens förslag skulle gälla endast beträffande pensionsfall före 16-årsåret samt att utredningen föreslagit särregler för pensionsfall under året personen fyllt 16 år som

innebar att den berättigade skulle ha varit bosatt i Sverige fr.o.m. ingången av det året t.o.m. tidpunkten för pensionsfallet för att vara berättigad till förtidspension.

Remissinstanserna: *Kammarrätten i Göteborg* kritiserar utredningens förslag om beräkning av bosättningstid när pensionsfallet inträffar under det år då den pensionsberättigade fyller 16 år och anser att det kräver ytterligare överväganden och en noggrann belysning av effekterna. *RFV* påpekar i fråga om pensionsfall under året personen fyllt 16 år att det föreligger svårigheter att fastställa tidpunkten för pensionsfallet till en viss dag. Vid ett olycksfall är det sålunda enligt *RFV* inte helt säkert att den varaktiga nedsättningen inträffar samma dag som olycksfallet. När det gäller sjukdomar liksom ibland vid olycksfall sker enligt *RFV* en gradvis försämring som gör det svårt att på dagen avgöra när pensionsfallet har inträffat. *Föreningen Enskilda Organisationers Biståndsinformation* pekar på att reglerna för beräkning av förtidspension kan skapa problem för vissa utsända, t.ex. de biståndsarbetandes barn som är äldre än 16 år och som inte får ATP-poäng och som inte heller hinner vara bosatta i Sverige 4/5 av tiden före ett pensionsfall. Även de barn som under året personen fyllt 16 år befinner sig utomlands med sina biståndsarbetande föräldrar och då råkar ut för olycksfall eller sjukdom som leder till förtidspension kommer enligt föreningen att drabbas av utredningens förslag.

Skälen för mitt förslag: För de personer som har rätt till förtidspension på grund av att deras arbetsförmåga blivit varaktigt nedsatt före eller under det år då de fyllde 16 år kan, med den huvudregel jag förordat beträffande beräkning av bosättningstid, någon faktisk bosättningsstid inte tillgodoräknas, eftersom sådan räknas fr.o.m. det år då den försäkrade fyllde 16 år och endast t.o.m. året före pensionsfallet. Förutsättningar att beräkna någon antagen framtida bosättningsstid föreligger därför inte heller.

Med den nu gällande utformningen av den skyddade personkretsen enligt förordning (EEG) nr 1408/71 torde dessa personer omfattas av förordningen såvitt gäller pensioner endast under förutsättning att de är eller har varit förvärvsverksamma. Om denna förutsättning inte är uppfylld, torde förordningens principer om likabehandling av andra länders medborgare med det egna landets medborgare, sammanläggning av försäkringsperioder som fullgjorts i olika länder och förmånernas exportabilitet inte gälla. Inom EG har emellertid nyligen lagts fram ett förslag om att utvidga förordningens tillämpningsområde på så sätt att den som är försäkrad enligt en medlemsstats lagstiftning också skall omfattas av förordningen.

Med utgångspunkt från att åldersgränsen för rätt till förtidspension är 16 år är det svårt att finna ett lämpligt regelsystem för tillgodoräknande av bosättningsstid för den som invalidiseras i unga år. Med hänsyn till att de föreslagna ändringarna måste kunna träda i kraft samtidigt med EES-avtalet och till att förändringar i regelsystemet för EES snart kan komma att genomföras, lägger jag nu inte fram förslag om några mer genomgripande förändringar.

Jag föreslår därför följande regler för beräkning av bosättnings tid för den som fått arbetsförmågan varaktigt nedsatt före eller under det år han fyllt 16 år. Svenska medborgare som är bosatta här i landet skall tillgodoräknas bosättnings tid fr.o.m. det år då de fyllde 16 år t.o.m. det år då de fyller 64 år även då det är fråga om förtidspension. Motsvarande föreslås gälla för utländska medborgare förutsatt att de varit bosatta i Sverige sedan minst fem år. Detta motsvarar de nuvarande reglerna i 5 kap. 1 § och 4 § första stycket b AFL. I fråga om såväl svenska som utländska medborgare föreslås den ändringen i förhållande till nuvarande regler att, för det fall att den pensionsberättigade varit bosatt utomlands efter fyllda 16 år, tiden för bosättningen i utlandet inte skall tillgodoräknas som bosättnings tid i Sverige.

Mitt förslag till beräkning av bosättnings tid för den som får arbetsförmågan nedsatt det år han fyller 16 år medför att det saknar betydelse var personen var bosatt detta år. Om pensionsfallet skulle inträffa det år personen fyller 17 år, blir det vid tillämpningen av huvudregeln avgörande var vederbörande varit bosatt under det år han fyllde 16 år. Enligt min mening bör det förhållandet inte få vara avgörande för om en person över huvud taget skall kunna få någon förtidspension att personen under just den perioden av livet var bosatt utanför Sverige. Eftersom myndighetsåldern är 18 år, bör barnet fram till dess kunna med fortsatt skydd från den svenska folkpensioneringen vistas hos sina föräldrar även om dessa under några år arbetar utomlands.

De av mig nu föreslagna reglerna bör därför enligt min mening gälla även i fråga om pensionsfall som inträffar under det år någon fyller 17 år. För pensionsfall som inträffar under detta år kommer emellertid även den föreslagna huvudregeln för beräkning av förtidspension att kunna tillämpas. Detta anser jag skall vara möjligt. Vid pensionsfall som inträffar under nämnda år får alltså förtidspension beräknas enligt endera av de två bosättningsreglerna efter vad som är mest förmånligt för den enskilde. För en utländsk medborgare som kommit till Sverige som 15-åring och som blir varaktigt arbetsoförmögen vid 17 års ålder är det således fördelaktigare med en beräkning enligt huvudregeln för förtidspension än enligt reglerna för unga invalider.

Enligt min mening bör, som utredningen föreslagit, i ett senare sammanhang mer ingående överväganden göras i syfte att finna en mer definitiv lösning för tillgodoräknande av bosättnings tid när pensionsfall inträffar i unga år.

6.3 Pensionsrätt enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln

Mitt förslag: Förtidspension enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln beräknas enligt nuvarande regler i 5 kap. 2 § AFL, dvs. i förhållande till faktiska poängår och år med antagandepoäng.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har särskilt berört förslaget.

Skälen för mitt förslag: I fråga om beräkning av förtidspension enligt den ATP-anknutna regeln bör motsvarande regler som enligt nuvarande 5 kap. 2 § AFL gälla. Det innebär att hänsyn tas inte endast till faktiska poängår utan även till år för vilka s.k. antagandepoäng har beräknats. Pensionen beräknas med andra ord under antagande att den försäkrade för varje år fr.o.m. det år då pensionsfallet inträffar t.o.m. det år då han uppnår 64 års ålder har tillgodoräknats vissa pensionspoäng (antagandepoäng). För att pensionsberäkning med antagandepoäng skall få äga rum, krävs att den försäkrade antingen vid tidpunkten för pensionsfallet haft en sjukpenninggrundande inkomst som lägst motsvarar det vid årets ingång gällande basbeloppet eller kan tillgodoräknas pensionspoäng för två av de fyra åren närmast före året för pensionsfallet.

7 Efterlevandepension

7.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln

Mitt förslag: Vid beräkning av efterlevandepension till make och barn tas hänsyn endast till den avlidnes bosättningstid i Sverige. Den efterlevandes egen bosättningstid är utan betydelse. För rätt till pension krävs dock att den efterlevande är bosatt i Sverige. Om dödsfallet inträffat det år då den avlidne skulle ha fyllt 64 år eller tidigare, får även antagen framtida bosättningstid medräknas. Om den avlidne vid dödsfallet uppbar hel förtidspension, får efterlevandepensionen beräknas på grundval av samma bosättningstid som förtidspensionen, om det är förmånligare. Reglerna om samordning mellan särskild efterlevandepension och vissa andra sociala förmåner ändras så att, om särskild efterlevandepension utges med en andel av oavkortad pension, vid avräkningen hänsyn tas endast till motsvarande andel av den andra förmånen. Förtidspension skall inte utgöra hinder mot att för samma nedsättning av förvärvsmöjligheten bevilja särskild efterlevandepension. Särskild efterlevandepension skall i stället avräknas mot beloppet för förtidspension.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: *Folksam* tillstyrker förslaget. *RFV* påpekar att det kan vara omöjligt att beräkna den avlidnes bosättningstid i de fall då den efterlevande inte har kännedom om den avlidnes bosättning från 16 års ålder. *Försäkringskassaförbundet* framhåller att de nuvarande reglerna om barnpension är samordnade med reglerna om bidragsförskott samt att de föreslagna reglerna innebär att denna samordning upphör. Förbundet framhåller vidare att det inte torde vara så vanligt att barn är

berättigade till barnpension från annat land. För att komma tillrätta med dessa problem anser förbundet att andra lösningar i fråga om efterlevandepension till barn bör övervägas. Övriga remissinstanser har inte särskilt berört förslaget.

Skälen för mitt förslag: Enligt de nuvarande reglerna i 5 kap. AFL kan efterlevandepension utges till make eller barn även om den avlidne aldrig har varit bosatt i Sverige. Efterlevande make eller barn som är svenska medborgare och bosatta här i landet är således berättigade till efterlevandepension från folkpensioneringen. I fråga om efterlevandepension till make eller barn som inte är svensk medborgare men som är bosatt här gäller att sådan pension utges om den efterlevande maken resp. barnet är bosatt här i landet sedan minst fem år resp. sex månader och den efterlevande maken resp. barnet var bosatt här vid dödsfallet.

Med ett system där folkpension kan utges på grundval av tid för bosättning här i landet faller det sig naturligt att mer renodlat än hittills betrakta efterlevandepensionen som en från den avlidne härledd rätt. Det innebär att en grundläggande förutsättning för att pension skall utges bör vara att den avlidne har varit bosatt i Sverige någon tid och därigenom intjänat rätt till pension här. Vidare bör här, liksom för övriga folkpensionsförmåner, krävas att de som är berättigade till efterlevandeförmåner, dvs. efterlevande make eller barn, är bosatta här i landet för att pension över huvud taget skall utges på grundval av reglerna i AFL. Att sådan pension i viss utsträckning ändå kan komma att utbetalas till utomlands bosatta blir en följd inte av AFL utan av EG:s regler eller regler i socialförsäkringskonventioner.

Jag anser därför att efterlevandepensionen bör bestämmas uteslutande på grundval av den tid den avlidne varit bosatt i Sverige. En sådan regel kan möjligen te sig mindre tillfredsställande för det fall t.ex. att ett svenskt barn som bott hela sitt liv i Sverige mister en förälder som aldrig bott här. Barnet skulle dock i det tänkta fallet sannolikt vara berättigat till pension från det land där föräldern varit bosatt eller förvärvsverksam, i vart fall om det är fråga om ett land inom EES-området.

En regel enligt vilken endast den avlidnes bosättningsperiod ligger till grund för efterlevandepensionen överensstämmer också väl med principerna för förordning (EEG) nr 1408/71. Vid den prorata-beräkning av pensionen som enligt förordningen skall göras beträffande efterlevandepension till vuxna efterlevande måste således de försäkringsperioder som beaktas av flera medlemsländer inom EG ha fullgjorts av samma person. Enligt förordningen är vidare familjemedlemmar eller efterlevande inte självständigt försäkrade utan omfattas av förordningen just i egenskap av familjemedlemmar eller efterlevande till den anställde eller egenföretagaren.

De föreslagna reglerna om beräkning av efterlevandepension enligt bosättningsregeln på grundval av den avlidnes bosättningsperiod bör även gälla sådan änkepension som utges med stöd av övergångsbestämmelserna till den år 1988 beslutade efterlevandepensionsreformen.

Vid bestämmande av efterlevandepensionens storlek måste hänsyn kunna tas också till tid efter det att pensionsfallet har inträffat. Framtida bosättningstid bör medräknas på motsvarande sätt som vid förtidspension. Detta innebär att, om den tid den avlidne varit bosatt i Sverige fr.o.m. det år då han fyllde 16 år t.o.m. året före dödsfallet uppgår till minst $\frac{4}{5}$ av hela denna tidsperiod, skall som bosättningstid tillgodoräknas även hela tiden fr.o.m. det år dödsfallet inträffade t.o.m. det år då den avlidne skulle ha fyllt 64 år. Om däremot den faktiska bosättningstiden fr.o.m. det år då den avlidne fyllde 16 år t.o.m. året före dödsfallet är mindre än $\frac{4}{5}$ av den teoretiskt möjliga tiden, tillgodoräknas en proportionellt beräknad del av tiden därefter som framtida bosättningstid. Proportioneringen sker med utgångspunkt från att det är tillräckligt med $\frac{4}{5}$ av den teoretiskt möjliga bosättningstiden för att hela tiden därefter skall tillgodoräknas.

Om den avlidne vid dödsfallet uppbar hel förtidspension föreslås att efterlevandepensionen skall utges på grundval av samma bosättningstid, om det är förmånligare. Detta överensstämmer med vad jag (avsnitt 6.1) föreslagit i fråga om övergång från hel förtidspension till ålderspension. Denna möjlighet till förmånligare beräkning skall gälla endast om den avlidne omedelbart före dödsfallet uppbar hel förtidspension.

Enligt regler i 8 kap. 12 § AFL (vilka i fråga om ATP har sina motsvarigheter i 14 kap. 7 §) skall särskild efterlevandepension minskas med vissa angivna sociala förmåner som den efterlevande kan ha rätt till. Detta gäller bl.a. arbetslöshetsersättning, utbildningsbidrag och vuxenstudiebidrag.

I förordning (EEG) nr 1408/71 finns särskilda regler för fall av sammanträffande av förmåner i bl.a. sådana situationer som den här berörda. Syftet med dessa EG-regler är att förhindra eller begränsa tillämpningen av nationella regler om reducering av förmåner i fall då detta är till nackdel för personer som flyttar mellan länderna. I den mån den nationella lagstiftningen innehåller godtagbara regler blir EG:s bestämmelser dock inte tillämpliga.

Med hänsyn till vad som nu sagts föreslår jag att, om särskild efterlevandepension utges med viss andel av oavkortad pension på grundval av 30- eller 40-årsregeln, minskning med hänsyn till de sociala förmåner som anges i 8 kap. 12 § AFL skall göras endast med hänsyn till en motsvarande andel av den sociala förmånen.

I fråga om förtidspension, sjukpenning och arbetsskadelivränta finns i 8 kap. 9 § AFL särskilda regler om samordning med särskild efterlevandepension. Dessa innebär att särskild efterlevandepension inte utges till en efterlevande som erhåller vissa andra förmåner.

Särskild efterlevandepension kan i det enskilda fallet utges med ett större antal 30- eller 40-delar än förtidspensionen, eftersom den särskilda efterlevandepensionen grundas på den avlidnes bosättningstid eller år med ATP-poäng. Förtidspension bör därför i fortsättningen behandlas på samma sätt som de i 8 kap. 12 § angivna sociala förmånerna. Jag föreslår en ändring i de nämnda lagreglerna med denna innebörd. Detta får till följd att förtidspension framöver inte skall utgöra ett hinder mot

att särskild efterlevandepension beviljas för samma nedsättning av förvärvsmöjligheten. En beviljad särskild efterlevandepension skall i stället avräknas krona för krona mot beloppet för förtidspension.

Samma regler för samordning bör tillämpas i fall då den efterlevande uppbär motsvarande förmåner enligt utländsk lagstiftning. Detta bör gälla inte bara beträffande folkpension utan också med avseende på ATP. Jag föreslår att särskilda bestämmelser härom tas in i 8 kap. 9 och 12 §§ samt 14 kap. 7 § AFL.

7.2 Pensionsrätt enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln

Mitt förslag: Efterlevandepension enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln beräknas enligt reglerna i nuvarande 5 kap. 2 § AFL, dvs. i förhållande till det antal år med ATP-poäng som tillgodoräknats den avlidne.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget har inte kommenterats av remissinstanserna.

Skälen för mitt förslag: Efterlevandepension bör beräknas enligt de regler som gäller enligt nuvarande 5 kap. 2 § AFL, dvs. efterlevandepension utges i förhållande till det antal år med ATP-poäng som tillgodoräknats den avlidne. Liksom vid beräkning av förtidspension kan hänsyn tas även till år för vilka s.k. antagandepoäng beräknats.

8 Särskilda folkpensionsförmåner

8.1 Inledning

Inom folkpensioneringen enligt AFL finns vissa särskilda folkpensionsförmåner. Dessa utgörs av handikappersättning och vårdbidrag samt barn tillägg, vilken förmån utges med stöd av övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i AFL. I särskilda lagar vid sidan av AFL finns regler om andra särskilda folkpensionsförmåner, såsom pensionstillskott, särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn, kommunalt bostadstillägg till folkpension och hustrutillägg.

Förordning (EEG) nr 1408/71 omfattar enligt artikel 4 all lagstiftning om social trygghet som avser förmåner vid sjukdom och moderskap, förmåner vid invaliditet och därvid även sådana som är avsedda att bevara eller förbättra förvärvsförmågan, förmåner vid ålderdom och till efterlevande, förmåner i anledning av olycksfall i arbetet och arbetssjukdomar, dödsfallsersättningar, förmåner vid arbetslöshet samt familjeförmåner.

Genom en uttrycklig bestämmelse undantas från förordningens tillämpningsområde bl.a. social och medicinsk hjälp. Regler för sådant stöd finns i stället i rådets förordning (EEG) nr 1612/68 av den 15 oktober 1968 om arbetskraftens fria rörlighet inom gemenskapen. Enligt denna senare förordning skall arbetstagare som flyttar mellan länderna ha rätt till samma sociala och skattemässiga fördelar som medlemsstatens egna medborgare men någon rätt till utbetalning i utlandet föreligger inte.

EG:s Ministerråd har i maj 1992 fattat ett beslut om ändring i förordning (EEG) nr 1408/71 som hänger samman med gränsdragningen för förordningens tillämpningsområde i förhållande till bestämmelser om förmåner för socialt bistånd. Bakgrunden är att EG-domstolen i domar har konstaterat att vissa förmåner enligt medlemsstaternas lagstiftningar kan hänföras både till kategorin socialförsäkringsförmån och till kategorin förmån för socialt bistånd.

Det har ansetts angeläget att förordning (EEG) nr 1408/71 omfattar förmåner som befinner sig i gränsområdet mellan socialförsäkringsförmåner och andra sociala förmåner. Dessa förmåner skall kunna utges med tillämpning uteslutande av lagstiftningen i bosättningslandet. Sammanläggning skall dock få ske med bosättningsperioder eller perioder av förvärvsarbete i andra medlemsstater om så är nödvändigt. Särbehandling på grund av nationalitet skall inte få förekomma.

Det aktuella förändringar i förordning (EEG) nr 1408/71 utgörs av en ny artikel 4.2a. Innebörden av denna är att förordningen skall gälla också speciella förmåner som inte grundas på erlagda avgifter och som tillhandahålls enligt annan lagstiftning än som nu anges i artikel 4, om förmånerna utgör utfyllnad till eller ersättning för de förmåner som omfattas av artikel 4 eller uteslutande avser att skydda handikappade. Sådana förmåner skall upptas i en särskild bilaga till förordningen. De förmåner som upptas i denna bilaga skall utges uteslutande med tillämpning av bosättningslandets lagstiftning vilket i sin tur betyder att förordningens bestämmelser om exportabilitet kan sättas ur spel om lagstiftningen i bosättningslandet inte medger export av förmånen.

Ändringen i förordning (EEG) nr 1408/71 har trätt i kraft den 1 juni 1992. Den omfattas inte av EES-avtalet.

8.2 Handikappersättning

Mitt förslag: Den särskilda kvalifikationstiden för utländska medborgares rätt till handikappersättning slopas. Handikappersättning som utgör tillägg till pension skall beräknas och utges på grundval av samma antal år med pensionspoäng eller bosättningsår som den huvudförmån till vilken handikappersättningen är knuten. Även när det gäller rätten till utbetalning utomlands skall för handikappersättning som utgör tillägg till pension gälla samma regler som för huvudförmånen. För rätt till handikappersättning som utges som en självständig förmån krävs, liksom hittills, att den berättigade är bosatt i Sverige. Handikappersättningen skall omräknas när den berättigade får ålders- eller förtidspension.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom så till vida att jag föreslår en uttrycklig bestämmelse som reglerar övergången från handikappersättning som självständig förmån till förmån som utgör tillägg till pension.

Remissinstanserna: De flesta remissinstanser som särskilt kommenterar förslaget tillstyrker eller lämnar förslaget utan erinran. *Kammarrätten i Göteborg* framhåller att den föreslagna ordningen med olika bestämmelser för handikappersättning beroende på om den är en fristående förmån eller utges som tillägg till pension förutsätter – för att tillämpningsproblem skall undvikas – en närmare reglering av förfarandet vid övergång från handikappersättning som självständig förmån till förmån som utgör tillägg till pension. Kammarrätten utgår från att handikappersättningen i ett sådant läge skall räknas om och föreslår att det i AFL införs en uttrycklig bestämmelse härom. *Handikappförbundens centralkommitté (HCK)* har förståelse för skälen bakom den lösning utredningen valt beträffande handikappersättningen som självständig förmån men framhåller att den fria rörligheten i mycket hög grad begränsas för personer med funktionsnedsättningar. HCK anser att reglerna för handikappersättningen bör utredas ytterligare. HCK tar också upp övergången av handikappersättning från självständig förmån till förmån som utgör tillägg till pension och framhåller att, om denna övergång skall ske direkt när förtids- eller ålderspension börjar utges, måste eventuella ekonomiska konsekvenser härav för den enskilde beaktas.

Skälen för mitt förslag: Rätt till handikappersättning har en försäkrad, som fyllt 16 år och som innan han fyllt 65 år för avsevärd tid fått sin funktionsförmåga nedsatt i sådan omfattning att han för sin dagliga livsföring behöver mera tidskrävande hjälp av annan eller för att kunna förvärvsarbeta fortlöpande hjälp av annan. Även i andra fall när en handikappad behöver vidkännas betydande merutgifter till följd av sitt handikapp föreligger rätt till handikappersättning. Sådan ersättning utgår vidare alltid till försäkrad som är blind, döv eller gravt hörselskadad under förutsättning att blindheten, dövheten eller hörselskadan inträtt innan den försäkrade fyllt 65 år.

Handikappersättning kan utges dels som en tilläggsförmån till pension enligt AFL, dels som en självständig förmån till den som inte har pension. Beloppet är dock detsamma. Ersättningen kan begränsas till viss tid. I samband med beslut om förtidspension och då den försäkrade beviljas ålderspension enligt AFL skall behovet av handikappersättning alltid omprövas.

En svensk medborgare är berättigad till handikappersättning om han är bosatt här i landet. För en utländsk medborgare som är bosatt i Sverige gäller enligt 5 kap. 4 § AFL att han är berättigad till handikappersättning om han antingen är bosatt i Sverige sedan minst fem år eller, om bosättnings tiden här i landet är kortare än fem år, har varit normalt arbetsför oavbrutet minst ett år under bosättnings tiden.

Handikappersättningen kommer att omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71. Förordningens regler om likabehandling, sammanläggning av

försäkringstider och exportabilitet blir därmed tillämpliga på handikappersättningen. Med hänsyn härtill och i enlighet med vad jag föreslagit i det föregående beträffande folkpensioneringens huvudförmåner bör hittillsvarande regel med särskild kvalifikationstid för utlänningars rätt till handikappersättning upphävas. Detta bör göras inte enbart i förhållande till personer för vilka förordningen blir tillämplig utan generellt sett, dvs. även för personer som är medborgare i länder utanför EES-området.

Jag föreslår att handikappersättning som utgör *tillägg till pension* skall beräknas och utges på grundval av samma antal år med pensionspoäng eller samma antal bosättningsår (inkl. antagna framtida ATP-år resp. bosättningsår) som ligger till grund för beräkningen av den huvudförmån till vilken handikappersättningen är knuten. Utgår huvudförmånen med vissa 30-delar eller 40-delar, skall alltså utbetalas handikappersättning som tillägg med motsvarande andel.

Även när det gäller rätten till utbetalning utomlands bör för handikappersättning som tillägg till pension gälla samma regler som för huvudförmånen. En svensk medborgare som är bosatt utomlands skall således ha rätt att uppbära handikappersättning i förhållande till antalet ATP-år. Till följd av förordning (EEG) nr 1408/71 liksom på grundval av socialförsäkringskonventioner kommer rätt till utbetalning utomlands att föreligga i vidare mån.

När det gäller handikappersättning som utges som en *självständig förmån* utan samband med pension torde sådan förmån, enligt min bedömning, komma att omfattas av artikel 4.2a i den senaste ändringen i förordning (EEG) nr 1408/71 såsom en förmån som uteslutande avser att skydda handikappade. Det innebär att, om handikappersättning av nu aktuellt slag tas upp i bilaga till förordningen, kommer den att behöva utbetalas endast till den som är bosatt i Sverige. Vid de förhandlingar som förs med EG med anledning av denna ändring av förordning (EEG) nr 1408/71 har från Sveriges sida intagits den ståndpunkten att handikappersättning som självständig förmån skall förtecknas som en förmån enligt artikel 4.2a, dvs. som en icke exportabel förmån.

Den fristående handikappersättningen bör enligt AFL liksom i dag utgå till den som är bosatt i Sverige.

Med dessa förslag kommer någon rätt till utbetalning utomlands av handikappersättning som självständig pensionsförmån inte att uppkomma. Å andra sidan kommer personer som flyttar till Sverige att få rätt till förmånen direkt vid bosättningen här, om övriga villkor är uppfyllda.

För den som uppbär handikappersättning som självständig förmån och som blir berättigad till förtidspension eller ålderspension innebär mitt förslag att handikappersättningen omräknas och i fortsättningen kommer att utges med samma antal 30- eller 40-delar som huvudförmånen. Detta följer av att handikappersättningen inte längre är att anse som en självständig förmån utan utgör ett tillägg till pensionen. Jag föreslår en uttrycklig bestämmelse om att sådan omräkning av handikappersättningen skall ske.

Mitt förslag: Den särskilda kvalifikationstiden för utländska medborgares rätt till vårdbidrag upphävs. För rätt till vårdbidrag krävs liksom i dag att den berättigade är bosatt i Sverige.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget tillstyrks i allmänhet eller lämnas utan erinran av remissinstanserna. *HCK* framför samma synpunkter beträffande förslaget i denna del som vad gäller regleringen av handikappersättningen som självständig förmån.

Skälen för mitt förslag: Rätt till vårdbidrag tillkommer enligt AFL försäkrad förälder som vårdar barn under 16 år om barnet på grund av sjukdom, psykisk utvecklingsstörning eller annat handikapp under minst sex månader är i behov av särskild tillsyn och vård. Vid bedömning av rätten till vårdbidrag skall också beaktas sådana merkostnader som uppkommer på grund av barnets sjukdom eller handikapp. Vårdbidraget utges efter tillsyns- eller vårdbehovets omfattning och merkostnadernas storlek såsom hel, tre fjärdedels, halv eller en fjärdedels förmån. En viss del av vårdbidraget kan bestämmas som ersättning för de särskilda kostnader som handikappet kräver. Vid helt vårdbidrag kan under vissa förutsättningar därutöver utbetalas ersättning för merkostnader. Vårdbidraget kan begränsas till viss tid. Det skall i regel omprövas minst vartannat år.

Som framgår av det sagda utgår vårdbidraget till den förälder som själv vårdar barnet. Vidare gäller att föräldern måste vara försäkrad enligt AFL för att rätt till vårdbidrag skall föreligga.

En utländsk förälder som är bosatt i Sverige är enligt de nu gällande allmänna förutsättningarna i 5 kap. 4 § AFL berättigad till vårdbidrag för barn om han är bosatt i Sverige sedan minst ett år. AFL ger varken svensk eller utländsk medborgare rätt till vårdbidrag vid bosättning utom Sverige.

Det är enligt min bedömning oklart om vårdbidraget faller under tillämpningsområdet för förordning (EEG) nr 1408/71. Emellertid föreslår jag att den särskilda kvalifikationstiden som enligt 5 kap. 4 § AFL för närvarande gäller för utländsk medborgares rätt till vårdbidrag skall upphävas. Det överensstämmer med vad jag föreslagit beträffande övriga i nämnda lagrum upptagna förmåner.

Som en allmän förutsättning för rätt till vårdbidrag bör alltså gälla att den förälder som vårdar barnet är bosatt i Sverige.

Mot bakgrund av den osäkerhet som föreligger i vad mån vårdbidraget faller under tillämpningsområdet för förordning (EEG) nr 1408/71 eller inte, kommer man från svensk sida att hävda att vårdbidraget utgör en särskild förmån uteslutande för handikappade och att det därför förtecknas i bilaga till EG-förordningen som en förmån enligt artikel 4.2a, dvs. som en icke exportabel förmån.

Mitt förslag: Rätt till barntillägg tillkommer – övergångsvis – försäkrad som är bosatt i Sverige. En svensk medborgare som hade rätt till barntillägg för december 1989 skall även fortsättningsvis vara berättigad till barntillägg vid bosättning utomlands. Barntillägg beräknas och utges på grundval av samma antal år med ATP-poäng eller bosättningsår som den huvudförmån till vilken det är knutet.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att barntillägg inte skall beräknas på grundval av bosättningen eller år med ATP-poäng. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med mitt.

Remissinstanserna: *Folksam* tillstyrker förslaget. *Kommunernas pensionsanstalt (KPA)* anser att övergångsbestämmelsen som ger svenska medborgare rätt till barntillägg vid bosättning utomlands är onödig och administrativt betungande och föreslår därför att den slopas. *RFV* pekar på att utredningens förslag innebär att två olika beräkningsgrunder kommer att gälla beroende på om pensionstagaren är bosatt i ett EES-land eller utanför EES-området och förklarar att en sådan ordning komplicerar tillämpningen. *RFV* föreslår därför att barntillägg alltid beräknas med samma antal 30- eller 40-delar som huvudförmånen.

Skälen för mitt förslag: Enligt regler som gällde t.o.m. 1989 års utgång kunde till ålders- och förtidspension utgå barntillägg för varje barn under 16 år till försäkrad förälder. Hade en av föräldrarna avlidit, hade även pensionsberättigad make till den efterlevande föräldern rätt till barntillägg, om den efterlevande hade vårdnaden om den avlidnes barn under 16 år. Barntillägget minskades med hänsyn till pensionstagarens ATP. I övergångsbestämmelserna till den lag varigenom reglerna om barntillägg upphävdes föreskrivs att, i de fall då rätt till barntillägg förelåg för december 1989, äldre bestämmelser om denna förmån fortfarande skall gälla.

Rätt att uppbära barntillägg vid bosättning utanför Sverige föreligger för svenska medborgare enligt de tidigare reglerna i 5 kap. 2 § AFL, vilka övergångsvis har fortsatt tillämpning för dem som hade rätt till barntillägg i december 1989. För utländska medborgare som bor i Sverige gäller nu samma kvalifikationsregler för barntillägg som för folkpensioneringens huvudförmåner, eftersom rätten till barntillägg förutsätter att ålders- eller förtidspension från folkpensioneringen utbetalas. Vid bosättning utomlands är utländska medborgare inte berättigade till barntillägg på grundval av AFL men kan ha sådan rätt enligt socialförsäkringskonventioner. Barntilläggen kommer att helt upphöra vid utgången av år 2005.

Barntillägget omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 och är där att hänföra till kategorin förmåner för pensionärers minderåriga barn.

Eftersom barntillägget utgör ett tillägg till pension föreslår jag att det beräknas på grundval av bosättningstiden i Sverige eller antalet år med

ATP-poäng på samma sätt som folkpensioneringens huvudförmåner samt att det utbetalas med samma andel som den huvudförmån (ålderspension eller förtidspension) till vilken tillägget är knutet. Liksom hittills bör som huvudregel barntillägg utges endast vid bosättning i Sverige. Jag föreslår att en uttrycklig bestämmelse härom införs. För svenska medborgare som har rätt att uppbära barntillägg vid bosättning utomlands bör tidigare regler i 5 kap. 2 § AFL ha fortsatt tillämpning. Barntillägg bör alltså för denna kategori också fortsättningsvis kunna utbetalas i relation till antalet år med ATP-poäng i Sverige. En uttrycklig övergångsregel härom bör införas.

Barntillägg avräknas mot viss andel av tilläggspension som den försäkrade uppbär. Barntillägg avräknas även mot utländsk pension enligt vad som anges i förordningen (1979:131) om beräkning av folkpension i vissa fall.

I förordning (EEG) nr 1408/71 finns bestämmelser om sammanträffande av förmåner som torde bli tillämpliga med avseende på barntillägg.

Jag föreslår därför att avräkningen av barntillägg mot tilläggspension och utländsk pension skall göras innan barntillägget reduceras på grund av att bosättningstiden inte uppgår till 40 år eller att antalet år med ATP-poäng är färre än 30.

Till följd av regler i förordning (EEG) nr 1408/71 torde barntillägg undantagsvis kunna nybeviljas trots vad som ovan sagts om innebörden av övergångsreglerna till 1988 års ändring i AFL. I övergångsbestämmelserna till förordningen finns nämligen en föreskrift som innebär att en förmån som inte har beviljats eller som innehållits på grund av en persons medborgarskap eller bosättning skall efter ansökan beviljas eller utges på nytt från det datum då förordningen började gälla i medlemsstaten. Detta torde innebära att en person som omfattas av förordningen och som tidigare har varit bosatt i Sverige och som skulle ha varit berättigad till barntillägg om han i december 1989 alltjämt bodde i Sverige då kan få rätt till barntillägg om han fortfarande har barn under 16 år. Fall då barntillägg kan komma att nybeviljas torde dock inte bli särskilt många.

8.5 Pensionstillskott och särskilt pensionstillägg

Mitt förslag: De regler som skall gälla beträffande folkpensioneringens huvudförmåner skall också gälla pensionstillskott och särskilt pensionstillägg. Förmånerna utbetalas med samma andel som den huvudförmån till vilken de är knutna. Ingen rätt till utbetalning utomlands av förmånerna skall föreligga enligt de lagar som reglerar förmånerna. Avräkning av pensionstillskott mot tilläggspension skall göras före det att pensionstillskottet andelsberäknas enligt 30- eller 40-årsregeln.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att pensionstillskott till ålders- och förtidspension skall avräknas fullt ut mot tilläggspension i form av efterlevandepension. Pensionstillskott till efterlevandepension skall också avräknas fullt ut mot tilläggspension i form av ålders- och förtidspension. Utredningen har vidare föreslagit ett något annorlunda avräkningsförfarande. I övrigt överensstämmer utredningens förslag med mitt.

Remissinstanserna: Endast ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget. *TCO*, *PRO* och *Folksam* tillstyrker förslaget. *RFV* förklarar att den av utredningen förordade ordningen för avräkning av pensionstillskott mot ATP blir mycket komplicerad när pensionstagarna har rätt till flera ATP-pensioner. Förslaget innebär enligt *RFV* även att det blir nödvändigt att utreda om en eventuell utländsk pension är egen eller efterlevandepension. *RFV* föreslår att andelsberäkningen av pensionstillskottet enligt 30- eller 40-årsregeln sker först sedan tillskottet avräknats mot alla former av tilläggspension och i förekommande fall utländsk pension. *RFV* föreslår vidare för att uppnå en enklare administration att det i den svenska lagstiftningen öppnas rätt för svenska medborgare att uppbära pensionstillskott vid bosättning utomlands. *KPA* förordar ett avräkningsförfarande som överensstämmer med *RFV*:s förslag.

Skälen för mitt förslag: Folkpension i form av ålderspension, förtidspension, omställningspension, särskild efterlevandepension och övergångsvis utgiven änkepension kan enligt lagen (1969:205) om pensionstillskott kompletteras med *pensionstillskott* om den försäkrade har låg ATP eller ingen ATP alls. Pensionstillskott till en fjärdedels eller halv ålderspension eller till förtidspension eller särskild efterlevandepension som utgår med två tredjedelar eller hälften av hel pension utgör motsvarande andel av helt pensionstillskott. Pensionstillskottet är inkomstprövat mot tilläggspension i alla former.

Enligt nuvarande regler föreligger ingen rätt till utbetalning av pensionstillskott vid bosättning utomlands. Inte heller de bilaterala socialförsäkringskonventioner som Sverige ingått med andra länder upptar regler som ger sådan rätt.

Förordning (EEG) nr 1408/71 kommer att bli tillämplig på förmånen pensionstillskott, vilket innebär att förordningens principer om likabehandling, sammanläggning av försäkringsperioder och exportabilitet skall gälla. Med hänsyn härtill och då pensionstillskottet utgör ett tillägg till pension, föreslår jag att även pensionstillskott beräknas i 40-delar eller 30-delar på samma sätt som folkpensioneringens huvudförmåner och utbetalas med samma andel som den huvudförmån till vilken pensionstillskottet är knutet. Liksom hittills bör enligt lagen om pensionsstillskott rätten till pensionstillskott begränsas till att gälla i Sverige. Förmånen bör således inte kunna utbetalas vid bosättning utomlands. Till följd av regler i förordning (EEG) nr 1408/71 kommer dock rätt till utbetalning utomlands av pensionstillskott att förekomma i fall då rätt uppkommer att exportera huvudförmånen med tillämpning av förordningen.

Pensionstillskott avräknas mot tilläggspension som den berättigade erhåller samt mot utländsk pension.

Jag föreslår att avräkningen av pensionstillskott mot tilläggspension och utländsk pension skall göras innan pensionstillskottet reduceras enligt 30- eller 40-årsregeln. För att undvika de svårigheter som Riksförsäkringsverket pekat på bör avräkningen av pensionstillskott ske på samma sätt oberoende av till vilken huvudförmån pensionstillskottet är knutet och vilken form av tilläggspension som utges.

Enligt lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn utges *särskilt pensions-tillägg* till folkpension i form av ålderspension till en förälder som har vårdat sjukt eller handikappat barn under minst sex vårdår och därvid har avstått från förvärvsarbete. Sådant pensionstillägg kan under vissa förutsättningar utges även till annan person som på motsvarande sätt vårdat barnet. Med vårdår avses kalenderår under vilket föräldern större delen av året vårdat barnet och barnet under större delen av året uppburit hel förtidspension eller helt sjukbidrag jämte handikappersättning. Det särskilda pensionstilläggets storlek är beroende av det antal vårdår som räknats föräldern till godo. Till grund för beräkningen av pensionstillägget får läggas lägst 6 och högst 15 vårdår. Därvid bortses från år under vilka föräldern erhållit förtidspension eller sjukbidrag under större delen av året eller tillgodoräknats pensionspoäng. Särskilda övergångsbestämmelser gäller för rätt till särskilt pensionstillägg.

Det särskilda pensionstillägget kommer – på samma sätt som pensionstillskott – att omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 eftersom det är ett tillägg till ålderspension. De förslag som jag lägger fram i fråga om pensionstillskott bör gälla även det särskilda pensionstillägget.

8.6 Hustrutillägg

Mitt förslag: Hustrutillägg beräknas på grundval av mannens bosättningstid eller år med ATP-poäng enligt samma regler som gäller huvudförmånerna ålderspension och förtidspension. Hustrutillägg utges endast vid bosättning i Sverige. Vid inkomstprövning av hustrutillägg skall, för det fall att hustrutillägg utges med en viss andel av sådant tillägg, inkomstprövningen göras före andelsberäkningen enligt 30- eller 40-årsregeln. En särskild övergångsregel föreslås för att förhindra att utgående hustrutillägg minskas.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Ett fåtal remissinstanser har kommenterat förslaget. Samtliga tillstyrker.

Skälen för mitt förslag: Lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension upptar bestämmelser om folkpensionsförmånerna hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg.

Systemet med *kommunala bostadstillägg* har nyligen varit föremål för en allmän översyn av en särskild utredning (S 1991:06) som även beaktat EG-aspekter. Utredningen har i mars 1992 avlämnat betänkandet (SOU 1992:21) Bostadsstöd till pensionärer. Utredningsförslaget har remissbehandlats. Avsikten är att ny lagstiftning på detta område skall träda i kraft den 1 juli 1993. För tiden dessförinnan föreslår jag här inga ändringar i de gällande reglerna.

Hustrutillägg är en inkomstprövad förmån som under vissa förutsättningar kan utges till kvinnor som är födda år 1934 eller tidigare. Rätt till hustrutillägg tillkommer, för tid före 65 års ålder, hustrun till den som uppbär folkpension i form av ålderspension eller förtidspension, om hustrun har fyllt 60 år och själv inte uppbär sådan folkpension samt makarna har varit gifta i minst fem år. När särskilda skäl föreligger, kan hustrutillägg utgå även om hustrun inte har fyllt 60 år eller om makarna har varit gifta kortare tid än fem år.

Hustrutilläggets maximibelopp utgör skillnaden mellan å ena sidan sammanlagda årsbeloppet av folkpension i form av hel ålderspension till två makar jämte två pensionstillskott och å andra sidan pension till en ogift jämte ett pensionstillskott.

Hustrutillägget är i princip ett tillägg till mannens folkpension eftersom det förutsätter att mannen uppbär sådan pension. Emellertid är tillägget konstruerat som en fristående pensionsförmån genom att det tillkommer hustrun och utbetalas direkt till henne. Detta innebär att de i AFL angivna allmänna förutsättningarna för rätt till folkpension måste vara uppfyllda även av hustrun. Hustrutillägg utges således endast till kvinnor som är bosatta i Sverige. Till kvinnor som är svenska medborgare utbetalas hustrutillägg alltid med o reducerat belopp, oavsett mannens medborgarskap. För kvinnor som är utländska medborgare krävs i praxis att den kvalifikationstid som gäller för ålderspension resp. förtidspension (beroende på mannens pensionsförmån) är uppfylld även av kvinnan för att hustrutillägg skall utges.

Enligt den nu gällande nordiska konventionen har även en kvinna som är medborgare i annat nordiskt land rätt till hustrutillägg, om hon är bosatt här i landet. I detta fall är hustrutilläggets storlek beroende av antingen kvinnans sammanlagda bosättningsstid i de nordiska länderna eller hur mannens pension är beräknad. Om mannen uppbär ålders- eller förtidspension enligt AFL erhåller kvinnan också hustrutillägg med o reducerat belopp med stöd av likställighetsregeln i konventionen.

Även vissa konventioner med utomnordiska länder ger en utländsk kvinna som är bosatt i Sverige rätt till hustrutillägg. Hustrutillägg utges i dessa fall på grundval av de år med ATP-poäng som tillgodoräknats mannen fram till dess mannen eller kvinnan uppfyller kvalifikationskraven i AFL för rätt till ålders- resp. förtidspension.

Någon rätt till utbetalning utomlands av hustrutillägg finns inte enligt nu gällande regler i AFL och inte heller enligt några konventioner med undantag för den nuvarande nordiska konventionen. Däremot kan sådant tillägg utbetalas utomlands med stöd av den upphävda s.k. 57-62-årsregeln. Jag återkommer till detta (avsnitt 10.4).

Enligt min uppfattning bör hustrutillägget betraktas som en tilläggsförmån till mannens pension varför mannens bosättningstid respektive år med ATP-poäng bör bli avgörande för tilläggets storlek. Detta innebär att, om mannens pension är reducerad till vissa 30-delar eller 40-delar, hustrutillägget skall reduceras i motsvarande mån.

Hustrutillägg bör även fortsättningsvis i princip utbetalas enbart till kvinnor som är bosatta i Sverige. Jag föreslår att en uttrycklig regel härom införs i lagtexten. Till följd av att förordning (EEG) nr 1408/71 torde bli tillämplig på förmånen kommer dock hustrutillägg att i vissa fall kunna exporteras inom EES-området.

Jag föreslår att lagändringen förses med en särskild övergångsbestämmelse om att hustrutillägg för december 1992 inte skall sänkas för tiden därefter. Denna övergångsbestämmelse tar sikte på de situationer då hustrutillägg enligt de nu gällande bestämmelserna utges med o reducerat belopp trots att mannens folkpension är reducerad till vissa 30-delar eller 40-delar.

Hustrutillägg är inkomstprövat. Liksom beträffande pensionstillskott och barnstillägg skall inkomstprövningen av hustrutillägget ske före andelsberäkningen enligt 30- eller 40-årsregeln.

9 Särregler för olika personkategorier

9.1 Inledning

De föreslagna reglerna om tillgodoräknande av bosättningstid kommer att sakna betydelse för flertalet personer som bor och arbetar i Sverige. De grupper som kan komma att beröras är personer som har anknytning till flera länder, t.ex. utsända arbetstagare, gränsarbetare, sjömän eller andra som sysselsätts inom internationella transportföretag. Samtidigt kan konstateras att reglerna om rätt till folkpension grundad på bosättning torde komma att spela en begränsad roll för alla som förvärvsarbetar och som därför förvärvat rätt till folkpension enligt den alternativa ATP-anknutna regeln som bara kräver 30 år med ATP-poäng för oavkortad folkpension.

För vissa personkategorier finns det skäl att förtydliga reglerna eller att överväga särskilda regler för rätten till folkpension på grundval av bosättning för att förstärka pensionsskyddet för dessa kategorier. Vidare bör vad gäller den ATP-anknutna beräkningsregeln vissa särregler övervägas vad gäller sjömän.

Mitt förslag: Svenska medborgare som är anställda av svenska trossamfund eller svenska biståndsorganisationer skall som bosättningstid i Sverige tillgodoräknas tid under vilken de varit utsända till annat land för arbete för arbetsgivarens räkning. För tid efter år 1992 gäller detta dock endast om utsändningstiden varat längst tre år. Detsamma skall gälla medföljande familjemedlemmar. SIDA:s kontraktsanställda fältpersonal och deras familjemedlemmar skall inte tillgodoräknas bosättningstid under utlandstjänstgöring som är avsedd att vara mer än ett år.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom i det avseendet att utredningen föreslagit att rätten att tillgodoräkna utsändningstiden i utlandet som svensk bosättningstid gäller endast tid före år 1993.

Remissinstanserna: *Styrelsen för internationell utveckling (SIDA)* anser att utredningens förslag i allt väsentligt tillgodoser kravet på att arbete i svensk biståndsverksamhet inte negativt skall påverka biståndspersonalens möjligheter till ett gott pensionsskydd. S.k. kontraktsanställd personal bör dock enligt SIDA:s uppfattning inte särbehandlas på det sätt som utredningen föreslagit. SIDA utreder för närvarande behovet av de regler som undantar de kontraktsanställda från tillhörighet till svensk socialförsäkringslagstiftning vid arbete utomlands och anser att, om undantagsregleringen inte slopas, bör den av utredningen föreslagna särregeln för bl.a. missionärer och biståndsarbetare omfatta även kontraktsanställd personal.

Föreningen svenskar i världen anser att medföljande makar till personer som är utsända av privat arbetsgivare inte bör fräntas rätten till folkpension. Enligt föreningens uppfattning kan särregler för medföljande makar konstrueras så att den medföljande maken ges rätt till folkpension under förutsättning att den person som han åtföljer får tillgodoräknas ATP-poäng. Föreningen anser att även den medföljande maken bör tillgodoräknas ATP-poäng. Föreningen anser vidare det angeläget att situationen för lärare vid svenska skolor utomlands uppmärksammas eftersom en del av dessa inte torde tillgodoräknas ATP-poäng. Slutligen understryker föreningen behovet av information vid utflyttning och till utflyttade samt av ändringar i den äktenskapsrättsliga lagstiftningen.

Sveriges frikyrkoråd, Svenska Missionsrådet och De Fria Kristna Samfundens Råd/SAMRÅD finner att utredningens förslag till stor del tillfredsställer de önskemål organisationerna har. De förutser dock problem vad gäller pensionsskyddet för medföljande makar till privat utsända, anställda lärare vid svenska skolor utomlands samt för utländska medborgare med permanent uppehållstillstånd i Sverige som arbetar utomlands som missionärer eller biståndsarbetare. Organisationerna framhåller vikten av information till utflyttade om pensioner m.m. *Föreningen Enskilda Organisationers Biståndsinformation* pekar på i stort sett

samma problem med de föreslagna reglerna som de kyrkliga organisationerna.

Skälen för mitt förslag: Med en utsänd arbetstagare menas en person som sänds ut av sin arbetsgivare för att arbeta för hans räkning i ett annat land. Det förutsätts att lönen utges av samme arbetsgivare. Om en arbetstagare sänds ut av ett moderbolag i det ena landet men anställs och avlönas av ett dotterbolag i det andra landet anses inte utsändning föreligga.

Om utsändningstiden uppgår till högst ett år kvarstår arbetstagaren och dennes medföljande familjemedlemmar under utlandsvistelsen som folkbokförda i Sverige enligt folkbokföringslagens generella bestämmelser. De skall också enligt den allmänna regeln i 1 kap. 3 § första stycket AFL fortfarande anses vara bosatta här, om utlandsvistelsen är avsedd att vara längst ett år.

Samtliga utomnordiska socialförsäkringskonventioner innehåller regler om utsända arbetstagare, som innebär att dessa även under tjänstgöringen i annat land skall omfattas av det utsändande landets lagstiftning. Utsändningstiderna varierar mellan 12 och 60 månader med möjlighet till förlängning. I regel omfattas inte medföljande familjemedlemmar av konventionernas utsändningsregler.

Även förordning (EEG) nr 1408/71 innehåller utsändningsregler. Från huvudregeln att en person skall omfattas av lagstiftningen i det land där han är anställd görs vissa undantag för utsänd anställd. En sådan person skall fortsätta att omfattas av lagstiftningen i det land varifrån han är utsänd, under förutsättning att arbetet i den andra medlemsstaten inte förväntas vara längre än tolv månader och att han inte sänds ut för att ersätta en annan person som har fullgjort sin utsändningsperiod. Tidsperioden kan förlängas enligt vissa regler. Motsvarande bestämmelser gäller beträffande egenföretagare.

Jag föreslår inga särregler för beräkning av bosättningstid för utsända arbetstagare i allmänhet.

Vid utsändning till ett land utanför EES-området med vilket Sverige inte ingått socialförsäkringskonvention kommer bosättningstid för folkpension inte att kunna tillgodoräknas om utsändningstiden överstiger ett år. Svenska medborgare som är anställda och avlönade av arbetsgivare i Sverige för arbete utomlands i icke konventionsland är dock enligt AFL försäkrade för tilläggspension i Sverige. De kan därför även under utlandsvistelsen intjäna folkpension enligt den av mig föreslagna ATP-anknutna beräkningsregeln.

Vad nu sagts gäller i princip endast för arbetstagare utsända från Sverige av privata arbetsgivare och de utsändas familjemedlemmar. Bland sådana personer återfinns bl.a. missionärer och biståndsarbetare, vilkas pensionsskydd jag funnit anledning överväga närmare. I synnerhet missionärer kan ha arbetat utomlands i många år. Deras anställnings- och avlöningsförhållanden har tidigare varit osäkra. Numera är de i de allra flesta fall anställda av ett svenskt trossamfund och uppbär därifrån årsinkomster som överstiger ett basbelopp, vilket innebär att de under utlandsarbetet kan tillgodoräknas pensionsgrundande inkomst

inom ATP. I regel anställs också medföljande make av trossamfundet och får därigenom samma pensionskydd inom ATP och folkpensioneringen. Även biståndsarbetare avlönas som regel av svenska biståndsorganisationer – med bidrag från SIDA – på sådant sätt att de under utlandsarbetet kan tjäna in pensionsrätt inom ATP och därmed även för folkpension enligt vad jag föreslår.

Som påpekades ovan kan missionärers och biståndsarbetsares anställningsförhållanden längre tillbaka ha varit annorlunda. Bl.a. kan de ha godtagit att arbeta under dåliga ekonomiska villkor i förvisningen om att de efter återkomsten till Sverige skulle få rätt till i vart fall folkpension. För att de inte skall drabbas oskäligt av mina förslag föreslår jag för deras del en skyddsregel av innebörd att den tid under vilken de varit anställda utomlands och som ligger före ikraftträdandet av förslagen, dvs. före den 1 januari 1993, får räknas som bosättningstid i Sverige. Detsamma föreslås gälla för de familjemedlemmar som medföljt den anställde till utlandet.

Det kan för en del missionärer och biståndsarbetare finnas behov av en skyddsregel också för framtiden. Detta gäller i ännu högre grad för medföljande makar i de fall då dessa inte anställs av det kyrkliga organet eller biståndsorganisationen. Regeln kan utformas efter mönster från rätten för nu aktuella grupper att uppbära barnbidrag vid utlandsvistelse. Bosättningstid föreslås således tillgodoräknas för vistelsen i utlandet under förutsättning att denna inte varat längre tid än tre år.

Den grupp som skulle komma i åtnjutande av dessa särregler bör avgränsas på i princip samma sätt som den grupp som har rätt att uppbära allmänt barnbidrag under längre tid (tre år) än normalt i samband med utlandsvistelse. Det innebär att reglerna om beräkning av bosättningstid i Sverige under anställning utomlands skall gälla för missionärer och präster, andra anställda i utlandet av arbetsgivare med kyrklig anknytning samt anställda hos en svensk ideell organisation med biståndsverksamhet. Vissa krav uppställs vad gäller trossamfundens och organisationernas uppbyggnad. De skall sålunda ha sin styrelses säte i Sverige och i övrigt vara så organiserade att de har stadgar och revisorer samt avger verksamhetsberättelse. Riksförsäkringsverket har, för tillämpningen av barnbidragsreglerna, i samråd med SIDA upprättat en lista på de organisationer som den 1 juli 1991 uppfyller dessa krav. Denna bör få motsvarande tillämpning såvitt gäller rätten till folkpension. För tiden före den 1 juli 1991 bör SIDA kunna lämna uppgifter om de organisationer som uppfyller kraven.

För tillämpning av särreglerna bör också krävas att anställningsavtalet ingåtts i Sverige och att det rör sig om arbetstagare som utsänts härifrån för arbete i det andra landet eller dennes medföljande familjemedlemmar. Med familjemedlemmar avses make och barn under 18 år. Även den som eljest sammanbor med den utsände och som tidigare har varit gift med denne eller har eller har haft gemensamt barn bör omfattas av denna särreglering. Till skillnad mot vad som gäller i fråga om rätten till barnbidrag föreslår jag att gruppen avgränsas till att avse endast svenska medborgare. I fråga om utländska medborgare är nämligen

skyddsbehovet inte lika uttalat. De har enligt dagens regler inte någon ovillkorlig rätt till folkpension vid återkomsten till Sverige utan måste först ha varit bosatta här under en viss kvalifikationstid. Särreglerna kommer dock att kunna åberopas av EES-medborgare som är utsänd från Sverige på angivna villkor.

I motsats till vad som gäller i fråga om privatanställda skall den som är *utsänd av en statlig arbetsgivare* enligt 1 kap. 3 § fjärde stycket AFL anses bosatt i Sverige under hela utsändningstiden även om denna är avsedd att vara längre än ett år. Detta gäller också medföljande familjemedlemmar. Den utsände skall tillsammans med sin medföljande familj under utlandstjänstgöringen vara folkbokförd i Sverige. Med statligt utsända avses diplomater, SIDA-anställda i bilaterala projekt samt övriga statligt anställda som sänds ut under statligt reglerade arbetsförhållanden. Till sistnämnda grupp räknas även FN-observatörer som är avlönade av svenska armén, handelssekreterare samt personer som sänds ut av Statens järnvägar, Rikspolisstyrelsen och Socialstyrelsen.

Eftersom de personer som är utsända i svenska statens tjänst kvarstår som folkbokförda i Sverige under utlandstjänstgöringen kommer de enligt den ovan föreslagna huvudregeln att tillgodoräknas bosättningsstid på samma sätt som personer som faktiskt vistas här i landet.

De nämnda särbestämmelserna om bosättning i AFL för statligt anställda och deras familjer infördes emellertid med verkan först fr.o.m. den 1 april 1985. Dessförinnan ansågs de inte bosatta i Sverige enligt AFL om utsändningstiden var avsedd att vara längre tid än ett år. De var dock kyrkobokförda i Sverige enligt då gällande folkbokföringsbestämmelser. Enligt min mening bör de i fråga om rätt till folkpension på grundval av bosättning få räkna även tiden utomlands före den 1 april 1985 i svenska statens tjänst som bosättningsstid i Sverige. Några särskilda lagregler i nu berört hänseende behövs inte, eftersom de redan före den 1 april 1985 var kyrkobokförda i Sverige och därmed kommer att tillgodoräknas bosättningsstid.

I ett hänseende har i den nu gällande lagstiftningen gjorts undantag från bosättningsregeln i 1 kap. 3 § AFL vad gäller statligt anställda som sänds till ett annat land för arbete. Regeringen har genom förordningen (1985:73) om undantag från svensk socialförsäkringslagstiftning vid arbete utomlands föreskrivit att denna bestämmelse inte gäller arbetstagare, som är *arvodesanställda av SIDA* för arbete inom det svenska biståndet i ett annat land, eller deras medföljande familjemedlemmar. Anledningen härtill är att SIDA begärt att den fältpersonal som är kontraktsanställd för arbete i biståndsland inte skall omfattas av bestämmelserna. SIDA:s kontraktsanställda fältpersonal och deras medföljande familjemedlemmar omfattas till följd härav av den allmänna ettårsregeln.

Eftersom de personer det här gäller på uttrycklig begäran av SIDA är undantagna från svensk socialförsäkring finns anledning att också undanta dem från huvudregeln att tid för folkbokföring här tillgodoräknas som bosättningsstid i folkpensionshänseende. Såvida de inte på grund av konventionsregler helt undantagits från svensk socialförsäkring,

intjänar de dock rätt till ATP under utsändningstiden. De kan således förvärva rätt till folkpension enligt den föreslagna ATP-anknutna beräkningsregeln.

Bland personkategorin utsända av en statlig arbetsgivare ingår bl.a. av svenska staten anställd *personal vid ambassader och konsulat* utomlands. Dessa är alltså folkbokförda i Sverige under utlandstjänstgöringen. Omvänt gäller enligt folkbokföringslagen att den som tillhör en främmande makts beskickning eller lönade konsulat eller dess betjäning inte folkbokförs här annat än om han är svensk medborgare eller var bosatt här i landet när han kom att tillhöra beskickningen eller konsulatet eller dess betjäning. Detsamma gäller personer som är knutna till en rad internationella organ såsom FN, Europarådet, EFTA, OECD och EG. Detta gäller även en sådan persons familjemedlem eller tjänare.

Förordning (EEG) nr 1408/71 innehåller avvikande regler om försäkringstillhörighet för personer anställda på ambassader och konsulat samt för EG:s egen hjälppersonal.

9.3 Sjömän

Mitt förslag: I fråga om den ATP-anknutna beräkningsregeln skall för utländska medborgare gälla att år före år 1974 för vilket erlagts sjömansskatt skall likställas med år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Förslaget har särskilt berörts endast av *Svenska sjöfolksförbundet*, som konstaterar att förslaget tillgodoser svenska och utländska sjömäns pensionsrätt.

Skälen för mitt förslag: En sjöman som är bosatt i Sverige är liksom andra här bosatta personer försäkrad enligt AFL och skall vara inskriven hos en försäkringskassa. Detta följer av 1 kap. 3 § AFL.

Sjömannens arbetsförhållanden är numera sådana att de enligt de generella reglerna i folkbokföringslagen kan vara folkbokförda här i landet och således tillgodoräknas bosättnings tid för folkpension i Sverige. Eftersom de därigenom kan intjäna rätt till svensk ATP, har de dessutom rätt till folkpension på grundval av den föreslagna 30-årsregeln.

En svensk sjöman som inte är bosatt i Sverige är inte folkbokförd och kommer inte enligt huvudregeln att tillgodoräknas bosättnings tid för folkpension. Enligt vad jag strax kommer att föreslå (se avsnitt 9.4) kommer emellertid tid under vilken han haft inkomst av anställning som avses i 11 kap. AFL att tillgodoräknas som bosättnings tid. Därigenom kommer svenska sjömän som är bosatta utomlands att tillgodoräknas bosättnings tid i Sverige för den tid de varit anställda på svenskt handelsfartyg. De tillgodoräknas även pensionspoäng för ATP under denna tid.

Utländska sjömän bosatta utomlands och anställda på svenska handelsfartyg omfattas under anställningen av tilläggs pensioneringen enligt en

särskild regel i 1 kap. 3 § andra stycket AFL, som infördes med verkan fr.o.m. år 1974. Med anställning på svenskt handelsfartyg likställs anställning på utländskt handelsfartyg som svensk redare förhär i huvudsak obemannat, om anställningen sker hos redaren eller någon av honom anlitad arbetsgivare.

Dessa utländska sjömän kan till följd härav ha rätt till folkpension enligt den av mig föreslagna ATP-anknutna beräkningsregeln.

För att denna beräkningsregel skall i folkpensionshänseende gälla även för tid innan de erhöi rätt till tilläggs pension föreslår jag att även år före år 1974, för vilket en utländsk sjöman erlagt sjömannsskatt, skall likställas med år för vilket tillgodoräknats ATP-poäng.

9.4 Bosättningstid på grundval av tid med inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete

Mitt förslag: Som bosättningstid tillgodoräknas även tid under vilken en person haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete enligt reglerna i 11 kap. AFL.

Utredningens förslag: Utredningen har föreslagit att tid för vilken tillgodoräknats pensionspoäng för ATP och därmed jämställd tid skall tillgodoräknas som bosättningstid.

Remissinstanserna: Endast *Föreningen svenskar i världen* har uttryckligen berört förslaget och tillstyrker detta.

Skälen för mitt förslag: De flesta försäkrade som har förvärvsarbetat i Sverige kommer att ha rätt till folkpension både på grundval av bosättningstid och enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln.

Det finns emellertid persongrupper för vilka bosättningstid i Sverige inte kommer att kunna tillgodoräknas eftersom de inte varit folkbokförda här men som likväl uppburet förvärvsinkomst i Sverige eller från en svensk arbetsgivare. Det gäller främst svenska medborgare som är privatanställda utomlands i ett icke konventionsland av en svensk arbetsgivare, svenska missionärer och biståndsarbetare anställda av svenska trossamfund och biståndsorganisationer samt utomlands bosatta svenska eller utländska sjömän som är anställda på svenskt handelsfartyg. Det kan även gälla svenskar bosatta utomlands som under en del av året förvärvsarbetar i Sverige.

För det fall att förvärvsinkomsten för nu nämnda grupper varit tillräckligt hög för att pensionspoäng för ATP kan tillgodoräknas, blir de berättigade till folkpension på grundval av den ATP-anknutna beräkningsregeln. Om inkomsten däremot understigit ett basbelopp, tillgodoräknas inte ATP-poäng. Enligt min uppfattning behövs en regel som ger rätt till folkpension även för sådana låga inkomster. Jag föreslår därför att tid under vilken en person som är försäkrad för ATP haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete som avses i 11 kap. AFL skall tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige.

Den nu föreslagna regeln blir av betydelse även för den som haft inkomster som överstigit ett basbelopp och således varit pensionsgrundande för ATP. Den ger nämligen möjlighet att lägga samman den faktiska bosättningstiden med den tid som det förvärvsarbete pågått som grundat rätt till ATP.

9.5 Invandrare

Mitt förslag: Den som beviljats uppehållstillstånd i Sverige som konventionsflykting och den som efter år 1975 beviljats uppehållstillstånd som krigsvägrare eller de facto-flykting får, vid beräkning av pension enligt bosättningsregeln, som bosättningstid i Sverige tillgodoräknas även viss tid då han varit bosatt i sitt tidigare hemland eller i annat land i vilket han erhållit tillfälligt skydd. Han tillgodoräknas så stor del av bosättningstiden i hemlandet (eller i det andra landet) som motsvarar förhållandet mellan å ena sidan den tid han varit bosatt i Sverige från det att han först ankom hit till landet och å andra sidan hela den faktiska tiden från första ankomsten hit. Vid beräkningen bortses dock från bosättningstid i hemlandet för vilken föreligger rätt till pension från hemlandet.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom i det avseendet att utredningen inskränkt den aktuella särregeln till enbart konventionsflyktingar.

Remissinstanserna: *Försäkringsrätten för Södra Sverige, TCO, PRO* och *Folksam* tillstyrker förslaget. *Kammarrätten i Göteborg* påpekar att flyktingens möjligheter att förebringa utredning om sina bosättningsförhållanden före ankomsten till Sverige torde vara begränsade samt anser att det föreligger behov av en precisering av utredningskravet. *RFV* påpekar att en konsekvens av utredningens förslag blir att en person som vid ankomsten till Sverige fått flyktingstatus får tillgodoräkna sig tiden i hemlandet som bosättningstid oavsett om han vid flykten faktiskt förlorat någon intjänad pensionsrätt eller inte. Detta innebär enligt verket att flyktingen kan komma i ett bättre läge än en icke-flykting som kommer till Sverige från samma land eller en person som kommer från ett land med inga eller begränsade pensionsförmåner. *Statskontoret* anmärker att särreglerna för flyktingar kan ge upphov till den typ av dubbla förmåner som utredningen säger sig vilja undvika.

SIV konstaterar att invandringen under senare delen av 1980-talet, bortsett från den nordiska arbetskraftsinvandringen, alltmer har dominerats av flyktinginvandring från Asien och Afrika, där pensionsförmånerna är betydligt lägre än i Sverige och svåra att överföra hit till landet. Konventionsflyktingar utgör enligt *SIV* en minoritet (ca 10 %) av den flyktingrelaterade invandringen. Många invandrare från länder utanför EES-området kommer på grund av de föreslagna nya reglerna att i ökad omfattning bli beroende av socialhjälp för sin försörjning.

Vidare påpekar SIV att det enda sättet att fastställa konventionsflyktingskap är i samband med prövning av en ansökan om flyktingförklaring eller resedokument. Härav följer enligt SIV att endast den som har eller har haft flyktingförklaring eller resedokument kommer att få rätt till förmånligare pensionsvillkor. SIV anser att utredningens förslag att den pensionssökande själv skall visa att han är eller har varit konventionsflykting gör det aktuellt för SIV att på begäran av den pensionssökande utfärda intyg om det tidigare konventionsflyktingskapet samt att omfattningen av intygsgivningen uppskattningsvis kommer att bli ett par tusen ärenden per år.

Försäkringskasseförbundet ifrågasätter om inte de facto-flyktingar och krigsvägrare också bör omfattas av särreglerna och framhåller risken för att dessa annars kommer att missgynnas eftersom långt ifrån alla av dessa har rätt till pension i hemlandet.

Svenska flyktingrådet avstyrker utredningens förslag och förordar istället att alla personer som lämnat sina hemländer på grund av skäl som omfattas av reglerna för asyl och uppehållstillstånd på politiskt humanitära skäl bör få fulla folkpensionsförmåner, dock förenat med samordning med avräkning med pensionsförmåner från andra länder. Som motiv anger Svenska flyktingrådet att ett mycket stort antal personer som är eller har varit flyktingar enligt 1951 års flyktingkonvention inte har fått erkännande som sådana samt att åtskilliga av dessa inte sökt erkännande då det inte haft några ekonomiska rättsverkningar. Svenska flyktingrådet framhåller vidare att det för stora grupper personer inte går att fastställa om de har beviljats uppehållstillstånd på grund av flyktingstatus och att omfattande utrednings- och beslutsomgångar kan bli följden av att nya rättsverkningar knyts till frågan om flyktingerkännande. Frågan huruvida berörda personer förlorat eventuella pensionsförmåner i hemlandet kan enligt Svenska flyktingrådet inte bedömas med utgångspunkt från vilken flyktingrättslig status de fått i Sverige. Svenska flyktingrådet menar att det vore stridande mot allmän rättsuppfattning att tillämpa nya regler retroaktivt, i synnerhet som de berörda personerna fått besked av staten att de i ekonomiskt hänseende likställs med flyktingar och därför inte heller begärt prövning av frågan om flyktingstatus.

Skälen för mitt förslag: De förslag till förändringar i folkpensions-systemet som jag lägger fram kommer att innebära ändrade förutsättningar i pensionshänseende för såväl svenska som utländska medborgare. Utgångspunkten för särregler för flyktingar och liknande grupper måste därför vara att särreglerna skall avse dem som kan antas genom flykten ha gått miste om intjänade pensionsrättigheter i hemlandet och som haft mycket starka skäl att lämna sitt hemland.

Såväl konventionsflyktingar, krigsvägrare som de facto-flyktingar har under vissa förutsättningar rätt till asyl i Sverige. Dessutom kan utländska medborgare eller statslösa få uppehållstillstånd av humanitära skäl. Upphållstillstånd får också ges till en utlänning som har särskild anknytning till Sverige.

Rätt till asyl här i landet infördes genom 1954 års utlänningslag. Rätten till asyl avsåg därvid politiska flyktingar. Den definition av begreppet som gavs i denna lag överensstämde i huvudsak med definitionen i den av FN år 1951 antagna konventionen angående flyktingars rättsliga ställning, som omfattar även flyktingar som är statslösa. I praxis kom emellertid en särskild form av humanitärt motiverad invandring att utvecklas i anslutning till reglerna om politisk asyl. Denna omfattade personer som utan att vara flyktingar lämnat sitt land på grund av missnöje med de politiska förhållandena där samt medborgare i krigförande stater, vilka visserligen inte riskerade att utsättas för förföljelse i sitt hemland men där riskerade straff för brott för vilka utlämning från Sverige inte fick ske, framför allt militära brott. Denna praxis lagfästes år 1976 då bestämmelser om skydd för de facto-flyktingar och krigsvägrare infördes i utlänningslagstiftningen. Som de facto-flykting anses en person som inte vill återvända till sitt hemland på grund av de politiska förhållandena där och som har tungt vägande skäl härför, 3 kap. 1 § 3 utlänningslagen (1989:529). Med krigsvägrare avses enligt utlänningslagen en utlämning som har övergett en krigsskådeplats eller som har flytt från sitt hemland eller behöver stanna i Sverige för att undgå förestående krigstjänstgöring.

Den som är konventionsflykting har haft mycket starka skäl för att lämna sitt hemland. Han får genom flykten antas förlora sina pensionsrättigheter i hemlandet. Enligt min mening är det därför rimligt att i folkpensionssystemet införa bestämmelser som tar särskild hänsyn till konventionsflyktingar. Nära familjemedlemmar till en konventionsflykting som kommer till Sverige samtidigt som konventionsflyktingen eller inom två år från dennes ankomst hit erhåller också status som flykting. Nära familjemedlemmar som anländer till Sverige senare än två år efter en konventionsflykting kan också få status som konventionsflykting.

Även krigsvägrare och de facto-flyktingar har oftast mycket starka skyddsbehov. Dessa grupper omfattas som nämnts numera av reglerna om asyl. De torde dessutom i stor omfattning förlora sina pensionsrättigheter i hemlandet.

Enligt min mening bör särregler i pensionshänseende införas även för dem som beviljats asyl och fått uppehållstillstånd som krigsvägrare och de facto-flyktingar. En förutsättning är dock att det i pensionsärendet inte skall krävas omfattande utredningar eller att nya ställningstaganden behöver tas till de skäl flyktingen en gång hade för att lämna sitt hemland.

Ända fram till mitten av 1980-talet angavs inte alltid grunden för ett beslut att bevilja uppehållstillstånd i själva beslutet om uppehållstillstånd. Före år 1976 fanns inte heller några skyddsregler för grupperna krigsvägrare och de facto-flyktingar i den svenska utlänningslagstiftningen.

Med hänsyn till nu nämnda förhållanden bör enligt min uppfattning de förmånligare reglerna vid beräkning av folkpension omfatta – förutom konventionsflyktingar – personer som efter år 1975 enligt vad som klart framgår av själva beslutet eller andra handlingar som förvaras hos

Invandrarverket eller överprövningsinstans beviljats uppehållstillstånd i Sverige som krigsvägrare eller de facto-flyktingar.

En lämplig lösning vid utformning av särregler för de nämnda grupperna är enligt min uppfattning att låta bosättningstiden i hemlandet helt eller delvis tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. En del asylsökande vistas i flyktingläger i andra länder innan de kommer till Sverige. De erhåller således ett tillfälligt skydd i det landet. Även sådan tid i annat land bör i förekommande fall kunna tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. Folkpension på grundval av bosättningstid utges endast till den som är bosatt i Sverige. De särregler som här föreslås skall dock tillämpas även om personen tidigare har lämnat Sverige men på nytt återvänder hit och bosätter sig här.

Jag föreslår därför att såväl konventionsflyktingar som de facto-flyktingar och krigsvägrare skall som bosättningstid i Sverige få tillgodoräknas hela eller viss del av tiden i hemlandet och i annat land i vilket de erhållit tillfälligt skydd. Som sådan tid skall tillgodoräknas så stor andel av tiden i hemlandet och det andra landet fr.o.m. det år då den pensionsberättigade fyllde 16 år t.o.m. året före den första ankomsten till Sverige som motsvarar förhållandet mellan å ena sidan den tid han varit bosatt här i landet fr.o.m. det år då han först kom hit t.o.m. det år då han fyller 64 år och å andra sidan hela denna tid. Såvitt avser förtidspension och efterlevandepension skall i stället för det år flyktingen eller krigsvägraren fyller 64 år avses året före pensionsfallet. Om han t.ex. kom till Sverige vid 45 års ålder och pensionsfallet inträffar när han är 65 år tillgodoräknas han halva bosättningstiden i hemlandet om han varit bosatt i Sverige halva tiden från 45 års ålder till pensionsfallet.

Den del av bosättningstiden i hemlandet och i annat land i vilket personen erhållit tillfälligt skydd, som skall få tillgodoräknas honom som bosättningstid i Sverige, skall vid bosättningsregelns tillämpning jämföras med tid varunder han varit bosatt i Sverige. Det innebär att den tillgodoräknade tiden anses som svensk bosättningstid när det gäller kravet på tre års bosättning i Sverige för rätt till folkpension och vid tillämpning av reglerna om beräkning av antagen framtida bosättningstid vid förtidspension och efterlevandepension.

Något krav på att personen vid pensionstillfället fortfarande skall vara att anse som konventionsflykting, de facto-flykting eller krigsvägrare för att särreglerna skall gälla för honom bör inte uppställas. Den som en gång beviljats uppehållstillstånd som konventionsflykting eller, efter år 1975, som krigsvägrare eller de facto-flykting i Sverige skall därför komma i åtnjutande av en pension grundad på särreglerna. Detta bör gälla även den som förlorat sin flyktingstatus därför att han blivit svensk medborgare.

Även om särregleringen inskränks på föreslaget sätt kan det likväl förekomma att en person beträffande vilken särreglerna är tillämpliga har rätt till pension från sitt hemland och kan uppbära den vid bosättning i Sverige. I denna situation bör den intjänandetid på vilken den

10 Övergångsregler

10.1 Ikraftträdandetidpunkt

Mitt förslag: De nya reglerna avseende rätten till folkpension skall träda i kraft den 1 januari 1993.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: SACO, den enda remissinstans som särskilt kommenterar förslaget i denna del, tillstyrker men finner tiden fram till årsskiftet 1992/1993 väl kort ur administrativ och informationssynpunkt.

Skälen för mitt förslag: De nya reglerna bör träda i kraft samtidigt som EES-avtalet tidigast avses börja gälla i Sverige, dvs. den 1 januari 1993. Denna tidpunkt bör väljas för ikraftträdandet även om EES-avtalet skulle komma att träda i kraft först senare. Regler om rätt till folkpension bör nämligen av bl.a. administrativa skäl träda i kraft fr.o.m. ett årsskifte.

De regler om rätt till folkpension som jag här föreslår innebär betydande principiella förändringar av folkpensioneringen. Utformningen av övergångsreglerna till ändringarna blir därmed av stor vikt. Detta gäller särskilt för de personer som vid övergången till det nya regelsystemet uppbär folkpension eller kort tid därefter skulle ha varit berättigade till folkpension enligt nu gällande lagstiftning.

Samtidigt är det angeläget att de nya reglerna får full genomslagskraft inom inte alltför många år. Det är därvid att beakta att många av dem som, till följd av bosättningsregeln, erhåller en reducerad folkpension har varit bosatta eller förvärvsarbetat i något annat land och kommer att ha rätt till pension därifrån. Vidare bör påpekas att för den som varit förvärvsverksam och intjänat ATP-poäng i Sverige är det tillräckligt med 30 år med ATP-poäng för att rätt till reducerad folkpension skall föreligga enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln.

Förutom de övergångsregler till ändringarna i AFL som jag nu behandlar kommer även de övergångsbestämmelser som finns i förordning (EEG) nr 1408/71 att få betydelse när förordningen blir gällande i Sverige.

I övergångsbestämmelserna till förordning (EEG) nr 1408/71 slås till att börja med fast att det på grundval av förordningen inte kan förvärvas någon rätt till en förmån som hänför sig till en period före det att förordningen började gälla i medlemsstaten. Rätt till förmåner föreligger dock även om förmånen grundar sig på ett försäkringsfall som inträffade före det att förordningen började gälla. Det sist nämnda torde innebära att en person som omfattas av förordningen kan på grundval av

t.ex. ett olycksfall som inträffade år 1985 i framtiden vara berättigad till förtidspension från Sverige.

Övergångsbestämmelserna föreskriver vidare att samtliga försäkringsperioder, eller i förekommande fall samtliga anställnings- eller bosättningsperioder som fullgjorts enligt lagstiftningen i en medlemsstat före det att förordningen blev gällande i den staten, skall beaktas vid fastställande av rätt till förmåner som har förvärvats med stöd av bestämmelserna i förordningen. Detta innebär för Sveriges del att bosättningsperioder eller år med ATP-poäng som hänför sig till tiden före år 1993 måste räknas med vid prorata-beräkningen av pensioner.

För att fullfölja principerna om likabehandling och exportabilitet finns i övergångsreglerna en bestämmelse som innebär att de förmåner, som inte har beviljats eller som har innehållits på grund av en persons medborgarskap eller bosättningsort, efter ansökan skall beviljas eller utges på nytt från den tidpunkt då förordningen börjar att gälla i medlemslandet. Jag har redan tidigare (avsnitt 8.4) pekat på att denna bestämmelse kan få betydelse för Sveriges del i fråga om barn tillägget. På samma sätt kan övergångsbestämmelserna bli av betydelse också såvitt gäller övriga folkpensionsförmåner.

Enligt förordningens övergångsbestämmelser kan pensioner som beviljats av en medlemsstat före den tidpunkt då förordningen blev gällande i medlemsstaten på begäran av den pensionsberättigade omprövas med tillämpning av reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71.

I båda dessa fall skall ansökan göras inom två år från det att förordningen blir gällande i landet.

I detta sammanhang vill jag även peka på en bestämmelse i den nya nordiska konventionen om social trygghet. Det gäller artikel 26, som tar sikte på personer som är anställda i ett nordiskt land och bosatta i ett annat nordiskt land. Enligt förordning (EEG) nr 1408/71 omfattas sådana personer enbart av anställningslandets lagstiftning om pensionsförmåner. Artikel 26 i den nya nordiska konventionen föreskriver att detta skall gälla även såvitt avser tiden före konventionens ikraftträdande. Detta betyder att den som har varit bosatt i Sverige men anställd i annat nordiskt land inte skall omfattas av svensk socialförsäkringslagstiftning under denna tid.

Mitt förslag: De nya reglerna skall vara tillämpliga på de pensionsförmåner som börjar utges fr.o.m. ikraftträdandet. Äldre regler skall gälla i fråga om förmåner som hänför sig till tiden före ikraftträdandet. Pensioner som utges med oducerat belopp för december 1992 skall under förutsättning att rätt till pension föreligger vid ikraftträdandet anses grundade på en bosättningstid om 40 år. Detsamma skall gälla i fråga om efterlevandepension för det fall att dödsfallet inträffat i december 1992 men efterlevandepension utges först fr.o.m. januari 1993 på grund av att den avlidne vid dödsfallet uppbar ålderspension eller förtidspension. Rätten att få pension med 40/40 skall även gälla i fråga om ålderspension till den som fyller 65 år före ikraftträdandet av förslagen men som skjuter upp uttaget av ålderspension och börjar uppbära sådan pension efter ikraftträdandet. Detta gäller under förutsättning att han vid ikraftträdandet var berättigad till ålderspension. När det gäller förtidspension som utges före ikraftträdandet av förslagen skall en efter ikraftträdandet inträffad försämring av den berättigades arbetsförmåga inte föranleda omräkning av pensionen med hänsyn till bosättningstid.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt utom i det avseendet att jag föreslår en särskild bestämmelse i fråga om efterlevandepension för vissa fall då dödsfallet inträffat i december 1992.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har inte särskilt yttrat sig över förslaget i denna del utom *Sveriges pensionärsförbund*, som förutsätter att reglerna inte kommer att påverka redan utgående pensioner.

Skälen för mitt förslag: De nya reglerna skall vara tillämpliga även på de löpande pensionsförmåner som börjar utges vid ikraftträdandet av mina förslag.

Pensioner som för december 1992 utges med oducerat belopp skall därvid räknas om till 40-delar. Alla löpande oducerade pensioner skall alltså anses vara grundade på en bosättningstid om 40 år. Detta gäller under förutsättning att rätt till pension föreligger även i januari 1993. Undantag görs således för de pensioner som utgår till personer bosatta utomlands som är reducerade på grund av att antalet ATP-år är mindre än 30 år. Motsvarande förhållande kan föreligga vid bosättning i Sverige enligt en socialförsäkringskonvention.

Pension (utom barnpension eller handikappersättning) får enligt AFL inte utgå för längre tid tillbaka än tre månader före ansökningsmånaden. Den nu föreslagna övergångsregeln får därför till följd att den pensionsberättigade måste ha ansökt om pension senast i mars 1993 och fått pension för december 1992 för att få pensionen omräknad till 40/40. Om försäkringskassan däremot med stöd av 16 kap. 1 § andra stycket AFL beviljar den försäkrade förtidspension utan att denne ansökt härom utges pensionen först fr.o.m. månaden efter kassans beslut.

Regeln att pension som för december 1992 utges med oreducerat belopp efter årsskiftet anses grundad på en bosättnings tid om 40 år skall gälla folkpensioneringens huvudförmåner, dvs. ålderspension, förtidspension, efterlevandepension samt änkepension och de särskilda folkpensionsförmånerna som skall beräknas på grundval av bosättnings tid eller år med ATP-poäng. Dessa är handikappersättning som utgör tillägg till pension, barn tillägg, pensionstillskott, särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn samt hustrutillägg.

Den föreslagna övergångsregeln gäller också för sådana situationer då någon uppbär ålderspension på grund av *förtida uttag*. Den som genom ett förtida uttag uppbär ålderspension före ikraftträdandet av förslagen får således vid ikraftträdandet pensionen omräknad till 40/40 och undviker på så sätt en reducering av pensionen på grund av bristande bosättnings tid eller antal år med pensionspoäng som eventuellt annars skulle ske. Det är dock att märka att genom det förtida uttaget minskas pensionen livsvarigt.

En särskild övergångsregel föreslås för det fall att den pensionsberättigade fyller 65 år före ikraftträdandet av mina förslag men enligt 6 kap. 1 § AFL *skjuter upp uttaget av ålderspension* till en senare tidpunkt. Han bör därvid inte erhålla en lägre pension – på grund av otillräckligt antal bosättningsår eller år med pensionspoäng – än han skulle ha fått om pensionen tagits ut när han fyllde 65 år (härvid bortses från att det uppskjutna uttaget i sig ger en ökning av pensionen).

Efterlevandepension utges enligt AFL fr.o.m. den månad då den försäkrade avlidit utom i fall då den avlidne vid dödsfallet uppbär ålderspension eller förtidspension, i vilka situationer efterlevandepension utges fr.o.m. månaden efter dödsfallet. Om dödsfallet inträffar i december 1992 innebär detta att efterlevandepensionens storlek skulle kunna bli beroende av om den avlidne vid dödsfallet uppbär pension eller inte. För att undvika en sådan situation föreslår jag att tidpunkten för dödsfallet skall vara avgörande för om efterlevandepension skall omräknas till 40/40 och således anses grundad på en bosättnings tid om 40 år, förutsatt att efterlevandepensionen utges fr.o.m. januari 1993.

Enligt mitt förslag (avsnitt 6.1) skall omräkning av pensionen ske för det fall att den som uppbär partiell förtidspension får sin förvärvsförmåga ytterligare nedsatt så att han blir berättigad till förtidspension med högre grad.

Detta bör dock inte gälla den som redan före ikraftträdandet uppbär partiell förtidspension och som efter ikraftträdandet blir berättigad till större grad av förtidspension. I denna situation skall förtidspensionen i sin helhet även i fortsättningen anses grundad på en bosättnings tid om 40 år.

Mitt förslag: Den som är född år 1935 eller tidigare och som vid ansökan om ålderspension är bosatt i Sverige sedan minst fem år och efter fyllda 16 år har varit bosatt i Sverige under sammanlagt minst tio år får vid beräkning av ålderspension som bosättnings-
 tid i Sverige tillgodoräknas även bosättnings-
 tid i utlandet. Vid beräkningen skall dock bortses från bosättnings-
 tid i annat land än Sverige för vilken tid rätt till pension grundad på bosättning i det andra landet föreligger och pensionen kan utbetalas i Sverige.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Flertalet remissinstanser som särskilt berört förslaget tillstyrker detta. *SIOS-Samarbetsorgan för invandrarorganisationer i Sverige* anser en reform av folkpensionssystemet nödvändig men menar att den inte bör drabba dem som redan bor och arbetar i Sverige. SIOS föreslår därför att reformen skall gälla endast för dem som flyttar till Sverige eller erhåller permanent uppehållstillstånd i landet efter den 1 januari 1993.

Skälen för mitt förslag: Övergångsregler är nödvändiga till förmån för de personer som inom några år kommer att bli berättigade till pension och som planerat sin tillvaro utifrån nu gällande regler.

Enligt min uppfattning är det främst i fråga om ålderspension som det föreligger behov av övergångsregler som ger en förmånligare beräkning av folkpension vid tillämpning av 40-årsregeln. Reglerna bör enligt min mening utformas så, att den som har varit bosatt viss minsta tid i Sverige före ansökan om pension får räkna eventuell bosättnings-
 tid i utlandet som bosättnings-
 tid i Sverige.

Eftersom de nya reglerna om rätt till folkpension bör få fullt genomslag inom en relativt snar framtid föreslår jag att denna förmånligare beräkning av ålderspension skall avse dem som är födda år 1935 eller tidigare. Härmed kommer särreglerna att kunna återopas av personer som är 57 år eller äldre vid ikraftträdandet.

För rätt till ålderspension krävs enligt nuvarande regler att den berättigade är bosatt i Sverige sedan minst fem år och efter fyllda 16 år har varit bosatt här i landet under sammanlagt minst tio år. Denna kvalifikationsregel synes inte ha gett upphov till några olägenheter vid tillämpningen och är enligt min mening lämplig som förebild vid utformningen av den nu aktuella övergångsregeln.

Övergångsregeln bör gälla lika för alla som bor i Sverige oberoende av medborgarskap.

Enligt bilaga 6 till förordning (EEG) nr 1408/71 skall bestämmelserna i förordningen om sammanläggning av försäkringsperioder inte tillämpas på övergångsbestämmelser i den svenska lagstiftningen om rätt till förmånligare beräkning av folkpension för personer som är bosatta i Sverige under en fastställd period före ansökan om pension. Bosättningsperioder i andra länder skall således inte medräknas när det gäller

att avgöra om den pensionsberättigade har varit bosatt i Sverige under det antal år som krävs enligt den övergångsregel som jag här föreslår.

En övergångsregel utformad på detta sätt med en kort kvalifikationstid kan medföra att den berättigade har möjlighet att intjäna en betydande pensionsförmån även i annat land eller andra länder. I den mån pensionsrätten i det andra landet grundar sig på bosättning där och det föreligger rätt att uppbära pensionen vid bosättning i Sverige, föreslår jag att den tid som tillgodoräknas i det andra landet inte skall tillgodoräknas som bosättningsstid i Sverige. Denna situation kommer att bli av betydelse främst i förhållande till de övriga nordiska länderna.

10.4 57-62-årsregeln

Mitt förslag: Rätten att uppbära folkpension vid bosättning utomlands enligt den s.k. 57-62-årsregeln ändras såvitt avser dem som är födda senare än år 1929 och inskränks på så sätt att de skall ha uppburit folkpension både den 1 juli 1979 och vid ikraftträdandet av mina förslag. Regeln gäller vidare enbart dem som vid nämnda tidpunkter uppbär folkpension i form av ålderspension, förtidspension och änkepension.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt.

Remissinstanserna: Ingen remissinstans har särskilt berört förslaget i denna del.

Skälen till mitt förslag: Före den 1 juli 1979 fanns i AFL en bestämmelse enligt vilken en svensk medborgare som varit mantalsskriven i Sverige det år då han fyllde 62 år och de fem åren närmast dessförinnan hade rätt att uppbära folkpension vid bosättning utomlands. Denna s.k. 57-62-årsregel hade betydelse i stort sett enbart för ålderspension. Den innebar alltid en rätt till en oavkortad pension och omfattade samtliga folkpensionsförmåner utom kommunalt bostadstillägg och vårdbidrag.

I övergångsbestämmelserna till den lag genom vilken de nu gällande reglerna om rätt till folkpension vid bosättning utomlands infördes (SFS 1979:127) föreskrivs att äldre bestämmelser skall – i den mån de ger ett gynnsammare resultat – gälla även fortsättningsvis för dem som är födda år 1929 eller tidigare. Detsamma skall gälla för dem som är födda senare men som uppbär folkpension vid ikraftträdandet av de nu gällande reglerna den 1 juli 1979. Övergångsreglerna gäller således formellt sett samtliga personer som den 1 juli 1979 uppbär folkpension, även dem som då uppbär barnpension.

En motsvarighet till 57-62-årsregeln bör enligt min uppfattning behållas som en övergångsregel också till den nu föreslagna lagstiftningen, eftersom den kan ge en mer förmånlig beräkning av folkpensionen än de regler jag föreslår. Det finns emellertid skäl att begränsa de aktuella övergångsreglerna. De bör ändras till att omfatta endast dem som är födda år 1929 eller tidigare samt dem som är födda senare än år 1929

men som uppbar folkpension i form av ålderspension, förtidspension eller änkepension både den 1 juli 1979 och vid den tidpunkt då mina förslag träder i kraft. Den möjlighet som enligt nuvarande regler finns för dem som uppbar barnpension den 1 juli 1979 att åberopa 57-62-årsregeln för rätt till ålderspension kommer därmed att avskaffas för framtiden. Ej heller finner jag skäl att låta 57-62-årsregeln gälla för dem som är födda efter år 1929 och som vid nämnda tidpunkt uppbar hustrutillägg.

Med avseende på barntillägg och hustrutillägg har särskilda övergångsregler föreslagits (avsnitt 8.4 resp. 8.6).

11 Godkännande av en ny nordisk konvention om social trygghet

Mitt förslag: Riksdagen godkänner en den 15 juni 1992 undertecknad nordisk konvention om social trygghet

Skälen för mitt förslag: Som framgår av vad som anförts i anmälan till propositionen (prop. 1991/92:170 del II, bilaga 4) om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES) stod det på ett tidigt stadium av EES-processen klart att den nuvarande nordiska konventionen den 5 mars 1981 om social trygghet inte skulle kunna upprätthållas inom EES. Anledningarna till detta är i första hand följande.

Enligt gällande konvention utges folkpension till nordisk medborgare bosatt i ett nordiskt land endast enligt bosättningslandets lagstiftning. Därvid skall vid beräkning av pensionens storlek hänsyn tas också till tider som pensionären varit bosatt i andra nordiska länder. Om en sådan pensionär flyttar till ett annat nordiskt land övergår efter viss tid ansvaret för pensionen på det nya bosättningslandet. Flyttar pensionären till ett land utanför Norden upphör rätten till pension enligt konventionen och beräknas i stället efter de nationella lagstiftningarna i de länder i vilka pensionären tidigare varit bosatt.

Genom EES-avtalet förpliktigar sig de nordiska länderna att tillämpa förordning (EEG) nr 1408/71. Detta innebär bl.a. att en pension inte får reduceras på grund av att pensionären är bosatt i ett annat land inom EES-området. En tillämpning av förordning (EEG) nr 1408/71 på pensioner som beviljats enligt den nuvarande konventionen skulle då leda till att en pension, som beviljats av ett nordiskt land, fortsatt skulle utges från detta land även efter en senare flyttning till ett icke-nordiskt land inom EES. Detta skulle gälla även om den nordiska pensionen är beräknad enbart i förhållande till bosättningsland i annat nordiskt land. Denna konsekvens har Sverige och de övriga nordiska länderna inte varit beredda att acceptera.

Den andra anledningen till att den gällande konventionen inte bör bestå i oförändrad form är att olika samordningsregler skulle gälla på socialförsäkringsområdet beroende på om den försäkrade tillhör de grupper som omfattas av förordningen eller inte. Exempelvis gäller förordning (EEG) nr 1408/71 endast medborgare i EES-länderna samtidigt som den nordiska konventionen i princip omfattar alla bosatta i Norden oavsett medborgarskap.

En särskild nordisk arbetsgrupp tillsatt av Nordiska ministerrådet överlämnade i oktober 1991 ett förslag till ny nordisk konvention om social trygghet. Konventionsutkastet har remissbehandlats i Sverige. De flesta remissinstanser tillstyrkte eller lämnade förslaget utan erinran. Några remissinstanser hade vissa synpunkter på förslagets tekniska utformning.

Konventionsutkastet framlades av ministerrådet och behandlades av Nordiska rådet vid dess 40:e session i Helsingfors i mars 1992 (B 128/s). I sitt betänkande över förslaget framhöll rådets socialutskott bl.a. vikten av att den framlagda konventionen, vilken i motsats till nu gällande konvention inte omfattar socialt bistånd, senare kompletteras med en nordisk konvention om socialt bistånd och sociala tjänster. Rådet rekommenderade ministerrådet att fastställa det framlagda förslaget till ny nordisk konvention om social trygghet med beaktande av de synpunkter som anförts av socialutskottet. Efter viss teknisk överarbetning av konventionstexten bl.a. på grundval av de nationella remissbehandlingarna undertecknades konventionen i Köpenhamn den 15 juni 1992.

Jag vill här lämna en översiktlig beskrivning av innehållet i den nya nordiska konventionen om social trygghet.

Konventionen är indelad i fyra avdelningar. I de två första avdelningarna finns allmänna bestämmelser samt bestämmelser om tillämplig lagstiftning. I tredje avdelningen finns särskilda bestämmelser om vissa förmåner som konventionen omfattar. I den fjärde avdelningen finns övergångsbestämmelser som bl.a. avser folkpensioner som beviljats enligt reglerna i den nu gällande konventionen. I denna avdelning finns även bestämmelser om ratifikation och ikraftträdande.

Av bestämmelserna i den första avdelningen framgår att konventionens sakliga tillämpningsområde är detsamma som tillämpningsområdet för förordning (EEG) nr 1408/71. Man kan således säga att den definition av begreppet social trygghet som kommer att gälla vid tillämpningen av förordningen styr avgränsningen av begreppet social trygghet även för den nya nordiska konventionen. Den personkrets som omfattas av konventionen är däremot i princip begränsad till personer som inte omfattas av förordningen. De personer som det är fråga om är i första hand medborgare i länder utanför EES och medborgare i EES-länder som inte faller in under den definition av begreppen anställd resp. egenföretagare som gäller enligt förordningen och som inte heller är familjemedlemmar till en sådan person. En familjemedlem till en person som omfattas av förordningen kan dock komma in under konventionens personkrets i fall där inget samband finns mellan den förmån det är

fråga om och personens egenskap av familjemedlem. Vissa av den nya konventionens bestämmelser skall dock även gälla personer som omfattas av reglerna om social trygghet i förordning (EEG) nr 1408/71. När så är fallet anges detta uttryckligen i varje särskilt fall.

Avdelning I innehåller i artikel 4 en bestämmelse om likabehandling av de nordiska ländernas medborgare.

I avdelning II om tillämplig lagstiftning sägs i artikel 6 att det är bosättningslandets lagstiftning som skall gälla. I artikel 7 görs det viktiga undantaget att för personer som förvärvsarbetar skall den tillämpliga lagstiftningen bestämmas enligt reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71. Ett av huvudsyftena med den nya konventionen är nämligen att samma regler skall gälla för alla förvärvsarbetande i Norden som på något sätt kan ha beröring med mer än ett nordiskt lands system för social trygghet, oavsett om dessa är medborgare i ett EES-land eller inte. Genom konventionen utsträcker sålunda de nordiska länderna sinsemellan tillämpningen av förordning (EEG) nr 1408/71 till personer som inte omfattas av EES-avtalet.

I avdelning III finns för varje förmånsområde motsvarande hänvisningar till förordningens bestämmelser för förmånsområdet i fråga. Detta innebär att, förutom att förordningens bestämmelser om tillämplig lagstiftning skall gälla för tredjestatsmedborgare, dess olika regler, bl.a. om sammanläggning av försäkringsperioder och beräkning av en förmåns storlek, kommer att gälla även för dessa personer.

I övrigt bör följande bestämmelser i konventionens avdelning III nämnas särskilt.

I artikel 10 stadgas att den som blir sjuk och får sjukvårdsförmåner under tillfällig vistelse i annat nordiskt land än bosättningslandet har rätt att på vistelselandets bekostnad få ersättning för den merkostnad för hemresa som uppkommer genom att han på grund av sin sjukdom måste använda ett dyrare färdssätt än han annars skulle ha använt. Regeln är övertagen från nu gällande konvention och skall tillämpas på alla personer, även dem som omfattas av förordningen.

I artikel 11 sägs att för en medborgare i ett nordiskt land som inte omfattas av förordningen, dvs. i de flesta fall en person som aldrig förvärvsarbetat, fordras minst tre års bosättning i ett annat nordiskt land för att rätt till grundpension skall förvärfvas från sistnämnda land. De tre åren kan inte uppnås genom sammanläggning med perioder i annat land.

Enligt artikel 12 skall grundpension till dessa personer utbetalas i hela EES-området.

Artikel 13 säger att för alla personer, även för dem som omfattas av förordningen, skall antagen framtida bosättningsstid vid beräkning av förtidspension eller efterlevandepension i form av grundpension på visst sätt reduceras i de fall antagandetid annars skulle räknas i två eller flera länder samtidigt. I artikel 15 finns en motsvarande bestämmelse för tilläggspension.

I artikel 17 finns en bestämmelse om förmåner vid arbetslöshet som övertagits från den nu gällande nordiska överenskommelsen den 12 november 1985 om förmåner vid arbetslöshet. Bestämmelsen innebär att

en person, som tidigare var berättigad till eller uppburit förmåner vid arbetslöshet i ett nordiskt land och som därefter har flyttat till ett annat nordiskt land, vid återflyttning till det första landet inte på nytt behöver arbeta där innan förmåner kan utges till honom. Regeln gäller under förutsättning att återflyttningen sker inom fem år från utflyttningen.

Av bestämmelserna i konventionens avdelning IV vill jag kommentera följande.

Genom artikel 23 avstår de nordiska länderna ömsesidigt från alla återbetalningar av utgifter för sjukvårdsförmåner och förmåner vid arbetslöshet som ett land enligt reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 utgett för ett annat lands räkning. Artikel 23 gäller dock inte de fall där någon fått tillstånd att söka sig till ett annat nordiskt land på grund av att han kan få bättre vård där än i hemlandet. Artikel 23 gäller även för personer som omfattas av förordningen.

I artikel 26 sägs att tider före konventionens ikraftträdande under vilka en person tjänat in tilläggspension i ett land inte skall räknas som boställningstider i ett annat land. Grundpension för dessa tider skall i stället utges av samma land som utger tilläggspensionen. För tider efter konventionens ikraftträdande kommer detsamma att gälla på grundval av bestämmelserna om tillämplig lagstiftning i förordning (EEG) nr 1408/71.

I artikel 27 ges reglerna för nordiska medborgare som fått grundpension beviljad före EES-avtalets och konventionens ikraftträdande. Sådan pension utges för närvarande normalt endast från bosättningslandet. Fr.o.m. ikraftträdandet skall pensionen räknas om enligt reglerna i förordning (EEG) nr 1408/71 för personer som omfattas av förordningen och enligt reglerna i konventionen för personer som omfattas av konventionen. Det innebär att varje land i vilket en person tidigare arbetat eller varit bosatt i fortsättningen står för sin del av den sammanlagda pensionen. Dessa pensioner kan sedan utges var som helst inom EES-området utan vidare omräkningar. För många torde denna omräkning leda till högre sammanlagda grundpensioner än vad de nu uppbär från sitt bosättningsland. Detta beror på att inget land har en längre intjänandetid för full grundpension än 40 år. Den som bott exempelvis 25 år i ett land och 25 år i ett annat får således 25/40 av bägge ländernas grundpensioner vilket sammanlagt beloppsmässigt i de flesta fall kommer att utgöra mer än den tidigare pensionen från bosättningslandet. Resultatet blir dock beroende av pensionsnivåerna i de nordiska länderna. Omräkningsregeln har därför kombinerats med en garantiregel som föreskriver att, om de sammanlagda pensionerna efter omräkningen blir mindre än den hittills utgivna pensionen, ett tilläggsbelopp skall betalas av det land som enligt nu gällande regler svarar för grundpensionen, dvs. normalt bosättningslandet. Även tilläggsbeloppet skall i fortsättningen utges från detta land oavsett vilket land inom EES-området personen eventuellt senare kan komma att flytta till. Tilläggets storlek skall justeras årligen den 1 januari.

Genom dessa regler har de nordiska länderna kommit överens om en rättvis fördelning av kostnaderna för grundpensioner för pensionärer

som bott eller arbetat i flera nordiska länder. För de enskilda pensionärerna innebär reglerna att ingen blir sämre ställd på grundpensionsområdet på grund av att pensionen beviljats före EES-avtalets ikraftträdande.

Enligt artikel 28 träder den nya konventionen i kraft samma dag som EES-avtalet. Därvid upphör nu gällande konvention och nu gällande överenskommelse om förmåner vid arbetslöshet att gälla.

Enligt artikel 30 skall dock den nuvarande konventionens regler om social omvårdnad och bidragsförskott fortsätta att gälla. Avsikten är att de nordiska länderna längre fram skall sluta en särskild konvention om socialt bistånd och sociala tjänster.

12 Effekter av förslagen

12.1 Förändrade utgifter för folkpensioneringen

En väsentlig utgångspunkt för de förslag rörande förändrad rätt till folkpension som föreslås i denna proposition är att en tillämpning av EG:s regelsystem på den svenska folkpensioneringen enligt hittills gällande regler skulle ha medfört en väsentlig ökning av kostnaderna för denna. Enligt de bedömningar som gjorts av Utredningen om socialförsäkringen och EG skulle utgifterna för folkpension därvid komma att öka med miljardbelopp per år.

De förändringar i AFL och anslutande lagar som jag här föreslår innebär att en bosättningsregel respektive en ATP-anknuten regel införs med innebörd att folkpension i vissa situationer kommer att utges som 30-delar eller 40-delar av oavkortad folkpension. Den rätt som idag föreligger för svenska medborgare bosatta utomlands att erhålla folkpension grundad på antal ATP-poängar föreslås samtidigt bestå i sin nuvarande utformning. Således innefattar inte lagförslagen någon utvidgning av rätten till folkpension för personer bosatta utomlands.

Lagförslagen som sådana kommer därmed snarast att bidra till minskningar av nuvarande folkpensionsutgifter. De grupper som därvid berörs är de invandrare och svenskar som inte kan tillgodoräkna sig full ATP samtidigt som de varit bosatta utomlands mer än 9 år mellan 16 och 65 års ålder samt efterlevande till personer som huvudsakligen varit bosatta utomlands.

Samtidigt kommer tillämpningen av EG:s regelsystem och den nya nordiska konventionen att bidra till att utgifterna kan öka främst för personer som är bosatta utomlands. Detta blir en följd av bl.a. vidgad rätt att få folkpension utbetald utomlands. Därtill kommer att även vissa tilläggsförmåner till folkpension kommer att kunna utgå till personer bosatta utomlands. Dessutom kommer kostnadsansvaret för pensioner till nordiska medborgare att bli annorlunda vilket också kan inverka på Sveriges utgifter för folkpensioneringen.

De sammantagna effekterna av förändrade regler i AFL och avslutande lagar, EES-avtalet och den nya nordiska konventionen kommer att inträda successivt.

Vad gäller folkpensionärer som är *bosatta i Sverige* kommer de nya reglerna enligt den nordiska konventionen att bli tillämpliga i princip fullt ut redan fr o m EES-avtalets ikraftträdande. I övriga fall innebär övergångsreglerna i fråga om ålderspension att effekterna i form av reducerad ålderspension till personer bosatta i Sverige kommer att få fullt genomslag först efter sekelskiftet.

Den nya nordiska konventionen innebär att alla pensioner som vid ikraftträdandet utgår till medborgare som varit bosatta i annat nordiskt land skall räknas om. I fall där kraven för folkpension inte är uppfyllda, kan en del av den hittills utgående folkpensionen komma att ersättas av folkpension som intjänats genom bosättning i annat nordiskt land. Enligt de nya reglerna skall sådan pension härefter utbetalas av det senare landet. Samtidigt gäller att den enskildes pensionsbelopp inte får sänkas. Motsvarande regler gäller för svenskar som vid ikraftträdandet av konventionen är bosatta i annat nordiskt land. Enligt de bedömningar som redovisats av utredningen torde eventuella reduktioner av utgående svensk folkpension oftare gälla medborgare från annat nordiskt land bosatta i Sverige än svenskar som varit bosatta i annat nordiskt land.

Med utgångspunkt från statistik över invandrare och med hänsyn tagen bl.a. till den höga återinvandringsfrekvensen bland nordiska invandrare kan den sammanlagda reduktionen av utgifterna för folkpension till ålderspensionärer uppskattas till ca 40 miljoner kronor år 1993.

Till detta kommer effekterna för förtidspensionärer samt personer med rätt till efterlevandepension. Gruppen förtidspensionärer torde i detta sammanhang i de flesta fall ha förvärvsarbetat varför folkpensionsbeloppen i och med sättet att räkna antagandepoäng inom ATP-systemet inte kommer att påverkas i någon större utsträckning. Antalet utgående efterlevandepensioner torde vara av mindre omfattning. Med hänsyn till dessa grupper kan minskningen av folkpension till bosatta i Sverige beräknas uppgå till ca 50 miljoner kronor år 1993.

Vad beträffar personer som är *bosatta utomlands* kommer personer som omfattas av förordning (EEG) nr 1408/71 att erhålla samma rätt att uppbära svensk pension vid bosättning i ett EES-land som vid bosättning i Sverige.

Redan idag har enligt AFL och enligt konventionsbestämmelser svenska och många utländska ATP-pensionärer rätt att uppbära folkpension utomlands i förhållande till antal intjänade ATP-år. Den nu gällande nordiska konventionen innebär att svensk folkpension utges under högst tre år vid bosättning i annat nordiskt land.

Till följd av förordning (EEG) nr 1408/71 tillkommer att personer som varit bosatta i Sverige erhåller rätt till folkpension vid bosättning utomlands även om de inte förvärvsarbetat här.

Personer som tidigare förvärvsarbetat i Sverige, och som enligt konventionsbestämmelser redan har rätt att uppbära folkpension utomlands, kan bli berättigade till en högre folkpension om antalet bosättningsår i

förhållande till 40 år ger en fördelaktigare beräkning än antalet förvärvsår i förhållande till 30 år. Denna effekt torde främst uppkomma inom ålderspensioneringen. Förtidspensionärer kan i de flesta fall antas ha haft någon anknytning till arbetsmarknaden vilket innebär att den ATP-anknutna regeln blir förmånligare än bosättningsregeln.

De utomlands bosatta är såväl utflyttade svenskar som återutvandrade immigranter. Statistik över migration för utländska medborgare visar att återutvandringen är störst under de första åren efter invandringsåret varför många invandrare vistas endast kort tid här i landet. Folkpension till utomlands bosatta som förvärvats genom bosättning kan också avse medföljande familjemedlemmar till personer som förvärvsarbetat här en längre period. För dessa kan det därför bli fråga om en något längre bosättningsstid.

Den nya nordiska konventionen innebär att svensk folkpension kommer att utges till ATP-pensionärer bosatta i de övriga nordiska länderna under längre tid än för närvarande. Således kommer den kombinerade effekten av den nya bosättningsregeln, EES-avtalet och den nya konventionen bli att fler bosatta utomlands kommer att ha rätt till svensk folkpension. Enligt utredningen kan utgiftsökningen komma att uppgå till mellan 30 och 100 miljoner kronor år 1993. Därtill kommer att folkpensionsutgifterna kommer att öka eftersom pensionsstillskott och andra tilläggsförmåner i och med EES-avtalet kommer att kunna utbetalas även till bosatta inom EES-området.

Den sammantagna effekten av ändrade lagregler, EES-avtal och ny nordisk konvention kan därmed översiktligt förväntas komma att uppgå till en ökning med ca 150 miljoner kronor.

På sikt kommer allt fler personer att beröras av de föreslagna regeländringarna. En orsak till denna successiva utveckling är de övergångsregler som jag föreslagit samt att antalet pensionsutbetalningar till utomlands bosatta kommer att öka.

För samtliga bosatta i Sverige som ålderspensioneras efter sekelskiftet kommer de nya reglerna för folkpension att gälla. De utomlands bosatta, som tjänat in folkpension genom bosättning och som fortsättningsvis kommer att kunna erhålla sådan pension även vid bosättning utomlands, kan även i framtiden antas tillhöra den grupp av invandrare som har endast kort vistelsetid i Sverige. De nya reglerna torde därför ge upphov till begränsade ytterligare utgiftsökningar. De utgiftsminskningar som tillkommer för folkpensionsutbetalningar inom landet förväntas också bli måttliga eftersom än fler ålders- och förtidspensionärer kommer att ha intjänat rätt till ATP. Detta innebär att folkpension i de flesta fall kommer att beräknas i 30-delar och inte i 40-delar och därmed sannolikt att reduktionen i förhållande till den hittillsvarande oavkortade folkpensionen blir begränsad. Med reservation för att alla uppskattningar av utgiftseffekter på längre sikt måste betraktas som mycket osäkra, bedömde utredningen att folkpensionsutgifterna kan komma att bli ytterligare ca 100 miljoner kronor högre åren efter sekelskiftet.

Mitt förslag: För beviljande av ålderspension skall krävas ansökan. Regeringen eller, efter regeringens bemyndigande, Riksförsäkringsverket bestämmer skall dock i förordning kunna ge närmare regler för i vilka fall ålderspension skall kunna beviljas utan ansökan. Till Riksförsäkringsverket anvisas för budgetåret 1992/93 ett förslagsanslag på 6,5 miljoner kronor och till Allmänna försäkringskassor ett förslagsanslag på 40 miljoner kronor.

Utredningens förslag: Överensstämmer med mitt, såvitt avser frågan om pensionsansökan.

Remissinstanserna: Förslaget har tagits upp av ett fåtal remissinstanser. Dessa tillstyrker förslaget eller lämnar det utan erinran. *Försäkringsöverdomstolen* ifrågasätter om utredningens förslag behöver resultera i ett återinförande av den tidigare ordningen med krav på ansökan om ålderspension. Domstolen har dock förståelse för att det vid tillämpning av bosättningsregeln kan bli nödvändigt med medverkan från den pensionssökande själv för att tillämpa regeln.

Skälen för mitt förslag: Enligt regler i 16 kap. 1 § AFL, som gäller sedan några år tillbaka, beviljas ålderspension utan ansökan såvitt avser personer som är inskrivna hos en försäkringskassa och som tar ut pensionen vid 65 års ålder. De bestämmelser som jag nu föreslår om beräkning av folkpension i förhållande till bosättningsstid i Sverige kan innebära att uppgifter måste inhämtas om olika personers bosättningsförhållanden upp till närmare 45-50 år tillbaka i tiden. Uppgifter om var en person varit bosatt under olika perioder under den yrkesaktiva delen av livet finns inte alltid automatiskt tillgängliga för försäkringskassorna. Det kan många gånger komma att krävas medverkan av den pensionssökande själv och fordras att denne lämnar uppgifter om var han varit bosatt olika tider av livet. Vidare kommer det att behövas medverkan av folkbokföringsmyndigheterna och andra myndigheter.

Krav på uppgiftslämnande av den pensionssökande och samarbete med andra myndigheter kommer också att uppkomma när det gäller att tillämpa andra regler som jag föreslagit, t.ex. särreglerna för flyktingar och krigsvägrare samt för missionärer och biståndsarbetare. I fråga om flyktingar och krigsvägrare kommer det att bl.a. behövas uppgifter från Invandrarverket eftersom den grund som angivits i beslutet om uppehållstillstånd skall vara avgörande för om en person skall anses tillhöra någon av de kategorier invandrare för vilka särreglerna gäller.

Mot bakgrund av det anförda är det enligt min mening nödvändigt att återgå till den tidigare ordningen med krav på särskild ansökan för att ålderspension skall beviljas. Jag föreslår att 16 kap. 1 § första stycket AFL ändras i enlighet härmed.

Samtidigt kommer det också i framtiden att i många fall finnas tillräckliga uppgifter tillgängliga för försäkringskassorna för att beslut om ålderspension skall kunna meddelas utan en föregående ansökan. Detta

gäller främst situationer där sökanden har rätt till oavkortad svensk folkpension på den grunden att han har tillgodoräknats ATP-poäng för minst 30 år.

Någon lagregel om vilka krav som kan ställas på den som ansöker om pension i fråga om medverkan med sakupplysningar och med utredning i visst eller vissa hänseenden behövs inte enligt min mening. Närmare bestämmelser härom kan i stället meddelas av regeringen i förordning eller genom föreskrifter av Riksförsäkringsverket.

De föreslagna regelförändringarna i AFL kommer, i förening med att EES-avtalet och den nya nordiska konventionen träder i kraft, för Sveriges del att medföra merkostnader för socialförsäkringsadministrationen som helhet dels i samband med själva genomförandet, dels fortlöpande.

Riksförsäkringsverket har beräknat att genomförandekostnaderna kommer att uppgå till knappt 50 miljoner kronor. Detta kommer att belasta innevarande budgetår. Den största enskilda kostnadsposten är försäkringskassornas omräkningar av pensioner. Denna kostnad har uppskattats till ca 40 miljoner kronor. Resterande belopp avser Riksförsäkringsverkets kostnader för information och för utarbetande av utbildningsmaterial, allmänna råd, broschyrer, blanketter, handböcker samt för ändringar i de centrala ADB-systemen. Detta har beräknats kosta ca 6,5 miljoner kronor.

När det gäller de fortlöpande administrationskostnaderna är det i nuläget svårt att göra säkra bedömningar. Riksförsäkringsverket nämner dock att kostnaden för det merarbete som uppkommer med utredningar om bosättning i Sverige för utomlands bosatta personer kan uppskattas till ca 25 miljoner kronor per år.

Jag har för avsikt att inför 1993 års budgetproposition återkomma till såväl Riksförsäkringsverkets som försäkringskassornas behov av resurser för den fortlöpande administrationen till följd av ikraftträdandet av EES-avtalet och den nya nordiska konventionen. I det sammanhanget kommer även EG-förordningens och den nordiska konventionens anslagsmässiga konsekvenser för socialförsäkringskostnaderna att redovisas.

13 Upprättade lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom Socialdepartementet upprättats förslag till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
3. lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn,
4. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension.

Förslaget under 1 har upprättats i samråd med chefen för Kulturdepartementet.

14.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring

3 kap.

13 §

Ändringen i paragrafens tredje stycke hänger samman med att den i nuvarande 5 kap. 4 § upptagna särskilda kvalifikationstiden för utländska medborgares rätt till folkpension i form av förtidspension upphävs. Bestämmelserna i 3 kap. 3, 5 och 8 §§ kommer i stället att gälla personer vars arbetsförmåga är nedsatt i sådan grad att de enligt bestämmelserna i 7 kap. är berättigade till förtidspension men som likväl inte erhåller sådan pension därför att de inte uppfyller de allmänna förutsättningarna härför i 5 kap., på grund av att de inte tillgodoräknats bosättnings tid eller ATP-poäng för minst tre år.

5 kap.

1 §

Paragrafen i dess nya lydelse är tillämplig på både svenska och utländska medborgare. I *första stycket* anges den allmänna förutsättningen för rätt till där angivna folkpensionsförmåner, nämligen att den försäkrade är bosatt i Sverige. I stycket anges också de alternativa reglerna för beräkning av folkpension (beräkning på grundval av antalet år med ATP-poäng eller antalet bosättningsår) och vilka förmåner som skall beräknas enligt dessa regler. De förmåner som avses är ålderspension, förtidspension, efterlevandepension och handikappersättning som utgör tillägg till pension. Handikappersättning skall liksom nu anses utgöra tillägg till pension om den utges till en person som uppbär ålderspension eller förtidspension.

Eftersom flertalet av de människor som är bosatta i Sverige också förvärvsarbetar här och därmed intjänar ATP kommer de att ha rätt till folkpension såväl enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln som enligt bosättningsregeln. Av paragrafen följer emellertid att pensionen skall beräknas med tillämpning av endast en av de båda reglerna. Den pensionsberättigade kan således inte få pension beräknad på grundval av båda reglerna så att vissa år tillgodoräknas som bosättningsår och andra år som ATP-år (jfr dock 5 kap. 6 § första stycket d). Avgörande för vilken av reglerna som kommer att tillämpas är vilken som ger det för den pensionsberättigade mest förmånliga resultatet, något som i sin tur är beroende av hans bosättnings- och förvärvsförhållanden. Den beräkningsgrund som valts skall därefter tillämpas till dess att pensionen av andra skäl omräknas, t.ex. då den pensionsberättigade flyttar till eller från landet.

Andra stycket innehåller bestämmelser om rätt till folkpension för svenska medborgare vid bosättning utomlands. Liksom enligt nuvarande

regler beräknas pensionen i dessa fall i förhållande till antalet år med ATP-poäng. Rätten till folkpension vid bosättning utom Sverige omfattar enligt paragrafen ålderspension, förtidspension, efterlevandepension och handikappersättning som utgör tillägg till pension.

2 §

I paragrafen i dess nya lydelse anges förutsättningarna för rätt till vårdbidrag och handikappersättning som inte utgör tillägg till pension. De krav som därvid uppställs är att den berättigade är försäkrad enligt AFL och att han är bosatt i Sverige.

3 §

Paragrafen i dess nya lydelse innehåller den grundläggande bestämmelsen om rätt till folkpension på grundval av antalet år med ATP-poäng. I avsnitt 3.1 och 3.3 har redovisats de överväganden som ligger till grund för förslagen.

Vad gäller förutsättningarna för rätt till folkpension motsvarar bestämmelsen nuvarande 2 §, som gäller svenska medborgares rätt till folkpension vid bosättning utomlands. Det innebär att rätten till folkpension bestäms med hänsyn till det antal år för vilka pensionspoäng inom ATP har tillgodoräknats. I fråga om förtidspension skall hänsyn tas inte enbart till faktiska poängår utan också till år för vilka s.k. antagandepoäng har legat till grund för beräkningen av ATP. Vårdår som tillgodoräknats med stöd av 11 kap. 6 a § skall tas i beaktande också vid beräkning av folkpension enligt 30-årsregeln. Detta följer av att sådana vårdår vid tillämpning av AFL - med undantag för fall där annat uttryckligen anges - skall jämföras med år för vilka pensionspoäng tillgodoräknats. Rätten till folkpension i form av efterlevandepension grundas på det antal år för vilka ATP-poäng tillgodoräknats den avlidne.

Av paragrafens *andra stycke* följer att det krävs sammanlagt 30 poängår inom ATP för att rätt till oavkortad folkpension skall föreligga. Är det sammanlagda antalet poängår lägre än 30, reduceras folkpensionen i motsvarande mån.

Beräkningsgrunden i första stycket förutsätter att rätt till ATP föreligger. Av bestämmelsen i *tredje stycket* och av 4 § följer emellertid att personer som inte har rätt till ATP ändå kan bli berättigade till folkpension enligt 30-årsregeln under förutsättning att de kan tillgodoräknas åtminstone tre år med ATP-poäng och därmed jämställda inkomstår enligt 4 §.

4 §

Den nya bestämmelsen motsvarar i huvudsak nuvarande 3 § men är till skillnad från den regeln inte inskränkt till att gälla enbart svenska medborgares rätt till folkpension vid bosättning utomlands utan har mer generell tillämpning.

I första stycket punkt 1 hänvisas, liksom i nuvarande 3 §, bl.a. till 11 kap. 7 §, trots att denna regel upphört att gälla med verkan fr.o.m. den 1 januari 1982. Regeln i 11 kap. 7 §, som avsåg verkningarna av ett s.k. undantagande från ATP, skulle dock enligt övergångsbestämmelserna i anslutning till upphävandet ha fortsatt giltighet i fråga om vissa kategorier personer, och den är i det nu aktuella sammanhanget av betydelse också för andra personer såvitt avser tiden före år 1982.

Hänvisningen till 11 kap. 6 § innebär att år, för vilket pensionspoäng inte tillgodoräknats en försäkrad på grund av underlåtenhet att betala avgift till tilläggs pensioneringen, skall tas i beaktande vid beräkning av folkpension enligt 30-årsregeln.

Enligt andra punkten skall beaktas år före år 1960 för vilket beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst .

Bestämmelsen i tredje punkten, som motsvarar andra punkten för den som erlagt sjömansskatt, har behandlats i avsnitt 9.3. Anledningen till att det gäller olika tidsgränser för svenska och utländska medborgare hänger samman med att före år 1974 var utländska sjömän, som var bosatta utomlands och som var anställda på svenskt handelsfartyg, inte försäkrade för tilläggs pension. Svenska sjömän har däremot omfattats av ATP-systemet alltsedan ikraftträdandet år 1960.

Fjärde punkten, som har en motsvarighet i punkt 3 i nuvarande 3 §, innebär att vissa svenska medborgare, som varit knutna till ambassader eller konsulat och som i anställningen har uppburit inkomst för vilken de varit frikallade från skattskyldighet i Sverige, har möjlighet att för rätt till folkpension enligt 30-årsregeln få år före år 1963 tillgodoräkna de, under förutsättning att det skulle ha beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst om skattskyldighet hade förelegat för ersättningen.

I fråga om efterlevandepension är det vid tillämpning av denna paragraf, liksom av 3 §, den avlidnes förhållanden som är avgörande.

5 §

I denna paragrafs nya lydelse anges förutsättningarna för att rätt till folkpension med tillämpning av bosättningsregeln skall föreligga. I avsnitt 3.2 har redovisats de grundläggande övervägandena beträffande regelsystemet härför. Regeln gäller, liksom den ATP-anknutna beräkningsregeln, beträffande folkpensioneringens huvudförmåner samt handikappersättning som utgör tillägg till pension.

Den försäkrade skall tillgodoräknas bosättningstid för minst tre år för att få rätt till folkpension enligt denna beräkningsgrund. Som framgår av sista stycket sätts bosättningstiden ned till närmaste hela antal år. Det innebär att om den sammanlagda bosättningstiden är kortare än tolv månader beaktas den inte. I fråga om efterlevandepension är det den avlidne och inte den pensionsberättigade som skall kunna tillgodoräknas bosättningstid för minst tre år.

I paragrafens tredje stycke anges tidsramarna för tillgodoräkande av bosättningstid vid tillämpning av bosättningsregeln. Det gäller härvid samma tidsramar som för beräkning av pensionsgrundande inkomst för

tilläggs pension, dvs. fr.o.m. det år då den försäkrade fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år. Någon motsvarighet till ATP-systemets regel om beräkning av pensionsgrundande inkomst för 65-årsåret beträffande vissa åldersgrupper försäkrade (15 kap. 2 §) finns dock inte.

Enligt *fjärde stycket* krävs sammanlagt 40 års bosättnings tid för rätt till oavkortad folkpension. Är den sammanlagda bosättnings tiden kortare, reduceras folkpensionen i motsvarande mån.

6 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om tillgodoräkning av bosättnings tid vid beräkning av folkpension med tillämpning av bosättningsregeln. I kapitel 4 och avsnitt 9.2-9.4 har innebörden av denna regel utvecklats. Förslaget innebär, som anges i *första stycket a*, att den som är folkbokförd i Sverige också anses bosatt här. Den tid varunder han varit folkbokförd här i landet tillgodoräknas alltså som bosättnings tid. Tiden räknas från det att han blir folkbokförd som inflyttad till Sverige (eller fr.o.m. det år då han fyllde 16 år om han blivit folkbokförd före det året) till dess att han avregistreras från folkbokföringen som utflyttad från landet (eller t.o.m. det år då han fyller 64 år om han kvarstår som folkbokförd här i landet även därefter). Tid för folkbokföring (resp. för förfluten tid kyrkobokföring) här i landet medför således rätt att få den tiden tillgodoräknad som bosättnings tid enligt den nu behandlade paragrafen. Detta betyder att den som tillfälligtvis vistas utomlands för semester, arbete eller av annat skäl men som skall kvarstå som folkbokförd i Sverige skall tillgodoräknas bosättnings tid också avseende tid för sådant uppehåll i utlandet. Den som avser att flytta till utlandet skall enligt föreskrifter i folkbokföringslagen anmäla detta. Om anmälan görs inom en vecka från utflyttningen gäller avregistreringen från utflyttningsdagen. Kommer anmälan in senare gäller avregistreringen från folkbokföringen fr.o.m. den dag då anmälan kom in. För att undvika att personer som flyttar från Sverige kvarstår som folkbokförda här och därigenom tillgodoräknas bosättnings tid på grund av att de underlåtit att göra anmälan om flyttningen, föreskrivs i första stycket a att tid efter utflyttningen inte skall tillgodoräknas dem som bosättnings tid om de enligt folkbokföringslagens regler skall avregistreras som utflyttade från Sverige (jfr kapitel 4).

Före den 1 april 1985 ansågs den som var utsänd till utlandet av en statlig arbetsgivare för arbete för arbetsgivarens räkning inte som bosatt i Sverige enligt socialförsäkringens bosättningsbegrepp. Det innebar att han inte var försäkrad enligt AFL. En sådan person var emellertid tillsammans med sin medföljande familj kyrkobokförd i Sverige under utlandstjänstgöringen. Genom anknytningen i förevarande punkt till folkbokföringen (eller tidigare kyrkobokföringen) tillgodoräknas statligt utsända och deras familjemedlemmar bosättnings tid även före den 1 april 1985.

Bakgrunden till bestämmelsen i första stycket b är att en utländsk medborgare, som enligt utlänningslagen (1989:529) är skyldig att ha

uppehållstillstånd för vistelse i Sverige, inte blir folkbokförd här i landet innan han har erhållit sådant tillstånd. Med den nu aktuella bestämmelsen får även tiden från det att han ansökt om uppehållstillstånd för bosättning i Sverige till dess att han blivit folkbokförd här i landet tillgodoräknas som bosättningstid. Detta gäller under förutsättning att han senare har beviljats uppehållstillstånd och blivit folkbokförd här. I kapitel 4 har motiven för detta förslag utvecklats.

Bestämmelsen i första stycket c tar sikte på vissa av privat arbetsgivare utsända persongrupper, bl.a. missionärer och biståndsarbetare, som, till skillnad från statligt utsända arbetstagare i allmänhet, inte kvarstår som folkbokförda i Sverige under utsändningstiden. Den utsändningstid som ligger före år 1993 tillgodoräknas fullt ut som bosättningstid i Sverige. Utsändningstid därefter tillgodoräknas endast om utsändningstiden varat högst tre år i följd. Stannar missionären eller biståndsarbetaren längre tid än tre år i utlandet kommer denna tid inte alls att tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige. De tre årens utsändningstid bryts inte av att missionären eller biståndsarbetaren återvänder till Sverige för semester eller annat kortvarigt avbrott i arbetet i det andra landet. Den som arbetat utomlands får med den angivna bestämmelsen tillgodoräknas åren som bosättningstid i Sverige. De närmare motiven för bestämmelsen har redovisats i avsnitt 9.2. Avgränsningen av den grupp personer som sålunda skall kunna tillgodoräknas bosättningstid med stöd av särregeln skall ske på samma sätt som i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag. Närmare vad det innebär har angetts i avsnitt 9.2. En skillnad i förhållande till rätten till barnbidrag är dock att den nu berörda bestämmelsen skall gälla enbart svenska medborgare. Enligt bestämmelsen i femte stycket i paragrafen skall rätten att få tillgodoräkna tiden i utlandet som bosättningstid gälla även för den utsändes medföljande make eller därmed likställd samt minderåriga barn.

Genom bestämmelsen i punkten d ges en möjlighet för en person, som haft inkomst av anställning eller inkomst av annat förvärvsarbete enligt reglerna för ATP för tid under vilken han inte har varit bosatt i Sverige och som varken med stöd av bosättningsregeln eller den ATP-anknutna beräkningsregeln är berättigad till en oreducerad pension, att vid tillämpning av bosättningsregeln tillgodoräknas den tid han varit förvärvsverksam utan att vara bosatt i Sverige. Denna bestämmelse har betydelse för bl.a. missionärer och biståndsarbetare, som under utlandstjänstgöringen inte är folkbokförda i Sverige, men som är anställda av svenska trossamfund eller svenska biståndsorganisationer och därigenom kan intjäna pensionsrätt inom ATP. Den kan även tillämpas i fråga om svenska medborgare som sysselsätts utomlands av en arbetsgivare som är bosatt i Sverige eller utomlands bosatta svenska eller utländska sjömän som är anställda på svenska handelsfartyg. Även en svensk medborgare som är bosatt utomlands (t.ex. med sina föräldrar) och som feriearbetar i Sverige kan tillgodoräknas bosättningstid enligt denna bestämmelse. Ytterligare en tänkbar situation där bestämmelsen kan ha betydelse är de fall då en s.k. ATP-förbindelse föreligger. Bestämmel-

sen förutsätter inte att pensionspoäng tillgodoräknats. Även mindre inkomster skall beaktas om inkomsten är sådan som avses i 11 kap. I avsnitt 9.4 har motiven för regeln redovisats.

Pensionspoäng tillgodoräknas en försäkrad för varje år för vilket pensionsgrundande inkomst fastställts för honom. Vid tillämpning av första stycket d skall emellertid tillgodoräknas endast den tid under vilken förvärvsarbetet pågått.

Av *andra stycket* följer att bosättningstid som beräknas enligt särregeln för konventionsflyktingar, de facto-flyktingar och krigsvägrare och framtida bosättningstid vid förtids- och efterlevandepension likställs med bosättningstid enligt den nu aktuella paragrafen.

Tredje stycket tar för närvarande sikte enbart på arbetstagare som är arvodesanställda av SIDA för arbete i ett annat land och deras medföljande familjemedlemmar. De kvarstår som folkbokförda i Sverige under utsändningstiden. Eftersom de emellertid genom förordningen (1985:73) om undantag från svensk socialförsäkringslagstiftning vid arbete utomlands har undantagits från regeln i AFL om att statligt utsända skall anses bosatta i Sverige under utsändningstiden, skall de inte heller tillgodoräknas bosättningstid för folkpension avseende denna tid.

Fjärde stycket innebär att även tid då någon varit kyrkobokförd enligt äldre författningar härom tillgodoräknas som bosättningstid.

Innehållet i nuvarande 6 § har med vissa språkliga förändringar flyttats till 16 §.

7 §

Paragrafen innehåller särregler vid tillgodoräknande av bosättningstid. Reglerna är avsedda att tillämpas på personer som beviljats asyl i Sverige enligt utlänningslagstiftningen, dvs. konventionsflyktingar, krigsvägrare och de facto-flyktingar. Beträffande de två sistnämnda grupperna gäller att de inte hade en lagstadgad rätt till asyl i Sverige före år 1976, varför särreglerna i pensionshänseende skall gälla dem som fr.o.m. detta år har beviljats uppehållstillstånd på dessa grunder. Genom avgränsningen till personer som beviljats asyl i Sverige kommer personer som beviljats uppehållstillstånd av t.ex. politiskt humanitära skäl således inte att omfattas.

Särreglerna innebär att – utöver faktisk bosättningstid i Sverige enligt reglerna i 6 § och i förekommande fall antagen framtida bosättningstid enligt 9 § – hela eller viss del av bosättningstiden i personens tidigare hemland kan likställas med bosättningstid i Sverige vid tillämpning av reglerna i 5 kap. Det betyder t.ex. att kravet på tre års bosättningstid i Sverige för rätt till folkpension kan vara uppfyllt trots att ett eller två av åren är bosättningsår i hemlandet. Detsamma gäller bl.a. vid tillämpningen av 8-11 §§, där år i hemlandet skall anses som bosättningstid i Sverige. Den del av bosättningstiden i hemlandet fr.o.m. 16-årsåret t.o.m. året före ankomsten till Sverige som kommer att räknas som svensk bosättningstid bestäms av förhållandet mellan å ena sidan den tid den försäkrade varit bosatt i Sverige fr.o.m. det år då han kom hit

första gången som asylsökande t.o.m. året före pensionsfallet och å andra sidan den totala tidsrymden mellan dessa två händelser. Om han t.ex. varit bosatt i Sverige två tredjedelar av den angivna tiden, får två tredjedelar av bosättnings tiden i hemlandet tillgodoräknas.

För det fall att den försäkrade är berättigad till pension från sitt hemland och har rätt att få denna pension utbetald i Sverige, föreskrivs i sista meningen i första stycket att den tid på vilken denna pension från hemlandet grundas inte skall medräknas som bosättnings tid i Sverige.

Andra stycket tar sikte på den situationen att den försäkrade har vistats viss tid i flyktingläger i ett annat land än hemlandet innan han kom hit till Sverige. Även sådan tid jämföras med svensk bosättnings tid.

För att särreglerna skall tillämpas skall för samtliga asylberättigade grupper gälla att det av själva beslutet om uppehållstillstånd eller av övriga handlingar som förvaras hos Statens invandrarverk eller överprövningsinstans skall klart framgå att uppehållstillstånd beviljats av angivna skäl. De skäl som angivits i beslutet om uppehållstillstånd skall vara avgörande för om den försäkrade skall anses tillhöra någon av de angivna kategorierna asylberättigade. Den som beviljats resedokument eller fått flyktingförklaring skall dessutom anses ha fått uppehållstillstånd som konventionsflykting. Av kravet på att asyl skall ha beviljats i Sverige följer att Sverige skall vara första asylland. Den som t.ex. mottagits som flykting i Tyskland och som sedan utnyttjat sig av den fria rörligheten för personer genom att bosätta sig och arbeta i Sverige skall således inte särbehandlas enligt paragrafen vad gäller tillgodoräknande av bosättnings tid. Den som beviljats asyl i Sverige har däremot rätt till pension med stöd av paragrafen även om han vid pensionsbeviljandet inte längre tillhör någon av de kategorier som har rätt till asyl, t.ex. därför att han blivit svensk medborgare.

I *tredje stycket* definieras närmare de personer som omfattas av bestämmelserna.

Bestämmelserna i paragrafen gäller även en flykting eller krigsvägrare som är statslös. Den största gruppen av dessa är palestinierna. Begreppet statslös definieras i FN:s konvention den 28 september 1954 om statslösa personers rättsliga ställning. Den som fråntagits sitt medborgarskap på grund av att han har flytt är vid tillämpning av flyktingkonventionen fortfarande att anse som medborgare i det land i vilket han tidigare var medborgare.

8 §

I första stycket anges huvudregeln för beräkning av ålderspension, medan bestämmelserna i andra och tredje styckena avser vissa speciella situationer. Andra stycket tar därvid sikte på den som uppburit hel förtidspension och syftar till att den utgående pensionen inte skall minskas därför att den ersätts av ålderspension. Bestämmelsen gäller endast den som uppburit hel förtidspension. I tredje stycket ges en motsvarande regel för den som uppburit hel särskild efterlevandepension. På samma sätt skall behandlas övergångsvis utgiven änkepension (se

övergångsbestämmelserna punkt 7). I avsnitt 5.1 och 6.1 har motiven för de föreslagna reglerna utvecklats.

Prop. 1992/93:7

9 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om beräkning av förtidspension på grundval av bosättningsstid. Därvid beaktas den faktiska bosättningsstiden beräknad enligt 6 och 7 §§ t.o.m. året före pensionsfallet och en viss del av eller hela tiden efter pensionsfallet. Som framgår av bestämmelsen krävs ingen aktuell anknytning till Sverige vid pensionsfallet för att sådan antagen framtida bosättningsstid skall tillgodoräknas. Övervägandena i dessa avseenden har redovisats i avsnitt 6.1.

Vid tillämpning av paragrafen blir året för pensionsfallet av betydelse, på samma sätt som vid beräkning av förtidspension från ATP. Härvid bör för folkpensioneringens del tillämpas samma bedömningsgrunder som på ATP-området.

Tredje stycket avser den situationen att den pensionsberättigades arbetsförmåga blir ytterligare nedsatt så att en ändring av den andel varmed förtidspension utges skall ske. I dessa fall skall en ny beräkning av bosättningsstid göras. Motsvarande gäller inte vid förbättring av arbetsförmågan.

Vid beräkningen av bosättningsstid enligt paragrafen skall sådan tid avrundas till närmast lägre antal hela månader.

10 §

Paragrafen reglerar beräkning av förtidspension i den situationen att pensionsfallet har inträffat före det år då den pensionsberättigade fyllde 18 år. Olika regler gäller härvid för å ena sidan svenska medborgare och å andra sidan utländska medborgare. I avsnitt 6.1 har innebörden av reglerna och de överväganden som ligger bakom förslagen utvecklats.

Bestämmelsen i andra stycket om att hänsyn inte skall tas till tid då den berättigade inte faktiskt uppfyllt förutsättningarna för tillgodoräkning av bosättningsstid gäller endast tid före den tid pensionen avser.

11 §

Paragrafen innehåller bestämmelser om beräkning av efterlevandepension. Den grundas på överväganden och förslag som redovisats i avsnitt 7.1. Avgörande vid tillämpningen är den bosättningsstid som kan tillgodoräknas den avlidne. Det innebär att den efterlevande inte är berättigad till efterlevandepension enligt bosättningsregeln om den avlidne inte kan tillgodoräknas någon bosättningsstid i Sverige. På motsvarande sätt som vid förtidspension skall även antagen framtida bosättningsstid tillgodoräknas.

Bestämmelsen i *andra stycket* innebär en motsvarighet till bestämmelserna i 8 § andra och tredje styckena och syftar till att pensionen inte

skall grundas på en kortare bosättningstid än tidigare när omräkning sker vid övergång från en form av folkpension till en annan. Även här skall hel förmån tidigare ha utgivits.

12 §

Paragrafen gäller sådan handikappersättning som utges som tillägg till folkpension i form av ålders- eller förtidspension. I paragrafen föreskrivs, i enlighet med övervägandena i avsnitt 8.2, att sådan handikappersättning skall utges med samma antal 40-delar eller, om huvudförmånen beräknats med tillämpning av den ATP-anknutna beräkningsregeln, 30-delar som den förmån till vilken handikappersättningen utgör tillägg. Om huvudförmånen således på grundval av bosättningsregeln utges med 25/40 av en oavkortad pension, skall handikappersättningen utgöra motsvarande kvotdel av en oavkortad handikappersättning.

I andra stycket regleras övergången från handikappersättning som självständig förmån till förmån som utgör tillägg till pension.

13 §

Denna paragraf tar sikte på förtida uttag av ålderspension. Den pensionsberättigade kan i dessa fall tillgodoräknas bosättningstid eller år med ATP-poäng även under den tid han uppbär pension. I paragrafen föreskrivs att omräkning av ålderspension med hänsyn till tillkommande bosättningsår eller år med ATP-poäng inte skall göras under tiden för det förtida uttaget. Antalet bosättningsår eller år med ATP-poäng beräknas vid det första uttaget av ålderspension och är avgörande för pensionens storlek fram till den månad varunder den försäkrade fyller 65 år. Vid denna senare tidpunkt skall en omräkning av pensionen göras med beaktande av de ytterligare bosättningsår eller år med ATP-poäng som kan tillgodoräknas från det första förtida uttaget t.o.m. 64 års ålder.

14 §

Denna bestämmelse, som i princip motsvarar nuvarande 2 §, innehåller en garantiregel som innebär att det sammanlagda folkpensionsbeloppet för två makar aldrig kan bli lägre än det belopp som skulle ha tillkommit en av makarna om den andre inte hade varit pensionsberättigad. Bestämmelsen gäller både för det fall att båda makarna har folkpension med tillämpning av 30-årsregeln och det fall att båda uppbär folkpension enligt 40-årsregeln. Den är tillämplig också i den situationen att den ena makens pension har beräknats enligt 30-årsregeln och den andras enligt 40-årsregeln. Bakgrunden till bestämmelsen är reglerna i 6 kap. 2 § och 7 kap. 4 § att folkpension i form av ålders- och förtidspension för var och en av två gifta pensionstagare (och därmed jämställda) är lägre än pensionen för en ensam pensionstagare.

15 §

I paragrafen ges en bestämmelse om i vilken ordning olika regler för beräkning av pension skall tillämpas. Den innebär att först beräknas pensionen enligt reglerna i 6-9 kap. och 17 kap. 2 § som om den berättigade hade tillgodoräknats 40 bosättningsår eller 30 ATP-år. Därefter sker en reducering av pensionen på grund av kortare bosättningsstid eller färre antal år med ATP-poäng.

16 §

Paragrafen har sin motsvarighet i nuvarande 6 § och har behandlats i den allmänna motiveringen i avsnitt 3.1.

Hänvisningen i paragrafens första punkt har ersatts med en hänvisning till reglerna i femte kapitlet och innebär att det är möjligt att tillämpa dispensregeln i fråga om pension beräknad både enligt bosättningsregeln och enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln.

Att paragrafen flyttats från nuvarande 6 § till 16 § innebär ingen förändring med avseende på folkpension som vid ikraftträdandet av de nya reglerna utbetalas till utomlands bosatta med stöd av dispensregeln. Fortsatt rätt att få en oavkortad pension utbetald utomlands föreligger i sådana fall.

8 kap.

9 §

I paragrafen ges bestämmelser om samordning med vissa andra förmåner som en efterlevande med särskild efterlevandepension kan vara berättigad till. De nuvarande reglerna innebär att särskild efterlevandepension inte alls utges för den nedsättning av arbetsförmågan som berättigar den efterlevande till förtidspension eller till sjukpenning eller egenlivränta från arbetsskadeförsäkringen. Regler om samordning finns dessutom i bl.a. 12 §. Sistnämnda bestämmelse är emellertid konstruerad på ett annat sätt, som medför att särskild efterlevandepension avräknas krona för krona mot de sociala förmåner som anges i bestämmelsen. Den ändring som gjorts i 9 § är att förtidspension inte längre uppräknas som en förmån som helt utesluter särskild efterlevandepension. Förtidspension upptas i stället i 12 § och kommer att medföra minskning av särskild efterlevandepension på samma sätt som där uppräknade förmåner. Detta innebär att förtidspension inte kommer att utgöra ett hinder mot att bevilja särskild efterlevandepension utan att sådan pension kommer att avräknas mot förtidspension enligt reglerna i 12 §. Motiven för denna ändring har angetts i avsnitt 7.1.

Genom bestämmelsen i fjärde stycket kommer särskild efterlevandepension att samordnas även med förmåner som utges enligt utländsk lagstiftning. Även denna ändring har motiverats i avsnitt 7.1. Samordning sker i detta fall enbart med förmåner som faktiskt utges, vilket får till följd att en efterlevande kan avstå från att begära en låg utländsk förmån som han är berättigad till och i stället erhålla svensk särskild efterlevandepension från folkpensioneringen.

12 §

Ändringen i paragrafens första stycke har kommenterats under 9 §.

Det nya andra stycket hänger samman med att särskild efterlevandepension framöver i en del fall kan komma att utges med ett visst antal 40-delar eller 30-delar av en oavkortad pension till följd av att bosättningstiden eller antalet år med ATP-poäng inte uppgår till 40 resp. 30 år. Bestämmelsen medför att särskild efterlevandepension som reducerats på grund härav inte avräknas mot hela beloppet av förmånerna enligt första stycket utan mot så stor andel (ett visst antal 40-delar eller 30-delar) av dessa som motsvarar den andel varmed den särskilda efterlevandepensionen utges.

Bestämmelsen i tredje stycket motsvarar 9 § fjärde stycket och har kommenterats under den paragrafen.

I första stycket c görs en redaktionell ändring.

14 kap.

7 §

Tillägget i paragrafen innebär att samordningen mellan tilläggspension i form av särskild efterlevandepension och vissa andra ersättningar skall ske på samma sätt som föreskrivs för folkpensioneringens del i 8 kap. 12 §.

16 kap.

1 §

I fortsättningen kommer ålderspension till en hos försäkringskassan inskriven pensionsberättigad inte alltid att kunna beviljas utan ansökan. Det kommer dock att även framöver finnas vissa typsituationer där försäkringskassan på förhand kan se att den pensionsberättigade har rätt till oreducerad ålderspension, t.ex. därför att han tillgodoräknats ATP-poäng för 30 år. Genom tillägget i första stycket ges regeringen eller, efter bemyndigande, Riksförsäkringsverket möjlighet att i en förordning eller föreskrifter ange vissa sådana typsituationer i vilka ålderspension kan beviljas utan ansökan. Ändringen grundar sig på överväganden som redovisats i avsnitt 12.2.

Övergångsbestämmelser

a) till (1979:127):

Ändringen innebär en mindre inskränkning i övergångsreglerna såvitt gäller dem som är födda senare än år 1929 och som uppbar folkpension den 1 juli 1979. Övervägandena i detta avseende har redovisats i avsnitt 10.4.

Genom ändringen kommer de äldre bestämmelserna om rätt till folkpension vid bosättning utomlands enligt den s.k. 57-62-årsregeln att, för dem som är födda senare än år 1929, gälla enbart dem som den 1 juli 1979 uppbar folkpension i form av ålderspension, förtidspension

eller änkepension. Den som då uppbar barnpension ges således inte rätt att åberopa äldre regler. Detsamma gäller beträffande hustrutillägg. Ett nytt krav för tillämpning av de äldre reglerna om export är att den berättigade skall uppbära folkpension i de former som anges även vid utgången av år 1992.

b) till de nu föreslagna bestämmelserna:

Punkt 1

Samtliga lagändringar föreslås träda i kraft vid en och samma tidpunkt, nämligen den 1 januari 1993.

I avsnitt 10.1-10.3 har redovisats överväganden och förslag till övergångsreglering.

Punkt 2

I denna punkt slås fast att äldre bestämmelser fortfarande skall gälla i fråga om förmåner som belöper på tiden före ikraftträdandet.

Punkt 3

Eftersom de nya reglerna skall gälla också beträffande pensionsförmåner som utges löpande vid ikraftträdandet måste dessa räknas om till 40-delar och – om de tidigare utgått med oavkortat belopp – i fortsättningen utges med 40/40. Även i den situationen att en ansökan om pension beviljas efter ikraftträdandet men pensionen belöper på tiden före ikraftträdandet skall pensionen räknas om till 40/40 (se avsnitt 10.2). I *första stycket* har upptagits regler härom. Dessa gäller även i fråga om ålderspension som vid ikraftträdandet utges till den som gjort ett förtida uttag.

För att den som fyllt 65 år före ikraftträdandet av förslagen men som skjutit upp uttaget av ålderspension till någon gång efter ikraftträdandet inte skall komma i en sämre situation på grund av det uppskjutna uttaget föreskrivs att även den senare beviljade ålderspensionen skall grundas på en bosättningstid om 40 år, om han före ikraftträdandet annars skulle haft rätt till oavkortad pension.

En särskild övergångsregel föreslås i fråga om efterlevandepension. Motiven till regeln anges i avsnitt 10.2.

Någon motsvarande omräkning till 40/40 skall inte göras av pensioner som enligt reglerna i nuvarande 5 kap. 2 § eller motsvarande bestämmelser i socialförsäkringskonventioner utges med reducerat belopp på grund av att antalet år med ATP-poäng inte uppgår till erforderliga 30. En sådan pension kommer efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna att utgå med samma antal 30-delar som tidigare.

Enligt bestämmelsen i *andra stycket* skall omräkning ske också av änkepension som utges med stöd av övergångsreglerna till efterlevandepensionsreformen.

Bestämmelsen i *tredje stycket* tar sikte på den situationen att förtids-

pension har börjat utges för tid före ikraftträdandet av förslagen och att förtidspensionen efter ikraftträdandet ökas på grund av att arbetsförmågan blivit ytterligare nedsatt. I denna situation skall, till skillnad mot vad som gäller enligt huvudreglerna, någon ny beräkning av bosättnings- och förtidspension inte göras utan förtidspensionen skall även fortsättningsvis anses grundad på samma bosättnings- och förtidspensionstid som tidigare.

Punkt 4

Denna övergångsregel tar sikte på pensionsfall som inträffar efter ikraftträdandet av de nya bestämmelserna och avser enbart beräkning av folkpension i form av ålderspension med tillämpning av bosättningsregeln. En ytterligare begränsning är att den gäller endast dem som är 57 år eller äldre vid ikraftträdandet av förslagen. Som framgår av bestämmelsen behöver den uppställda kvalifikationstiden (tio års bosättning, varav fem år omedelbart före pensionens beviljande) inte vara uppfylld vid ikraftträdandet av de nya bestämmelserna eller vid fyllda 65 år, utan den försäkrade kan även därefter kvalificera sig för regelns tillämpning genom att vara fortsatt bosatt i Sverige. Den försäkrade kan således först uppbära en reducerad ålderspension och sedan när kvalifikationstiden är uppfylld få rätt till oreducerad ålderspension med stöd av övergångsregeln. Regeln innebär att bosättnings- och förtidspensionstid i utlandet tillgodoräknas som bosättnings- och förtidspensionstid i Sverige. Undantag görs dock för bosättnings- och förtidspensionstid i sådana länder som grundar pensionsrätten på bosättning, t.ex. de övriga nordiska länderna, under förutsättning att pensionen från de länderna kan utges vid bosättning i Sverige. Bosättnings- och förtidspensionstid i länder där pensionsrätten intjänas genom förvärvsarbete eller grundas på avgiftsbetalning får således tillgodoräknas som bosättnings- och förtidspensionstid i Sverige, om övriga förutsättningar är uppfyllda.

Punkt 5

Denna övergångsregel innebär att även änkepension som kommer att beviljas framöver med stöd av övergångsreglerna till efterlevandepensionsreformen skall beräknas med tillämpning av bosättningsregeln eller den ATP-anknutna beräkningsregeln, dvs. i 30- eller 40-delar.

Punkt 6

Bestämmelsen under denna punkt tar sikte på kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och som uppbär tilläggspension i form av änkepension enligt de regler som gällde före reformen på efterlevandepensionsringens område. Denna bestämmelse motsvarar 5 kap. 2 § tredje stycket AFL, i dess lydelse fram till efterlevandepensionsreformen den 1 januari 1990, vilken regel enligt övergångsbestämmelserna till lagen (1988:881) om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring fortfarande skall gälla i fråga om kvinnor som uppbär änkepension enligt äldre regler. Denna äldre bestämmelse i 5 kap. 2 § tredje stycket AFL

avsåg enbart rätten till folkpension för svenska medborgare vid bosättning utomlands, medan den här upptagna övergångsregeln har ett mer generellt tillämpningsområde.

Genom övergångsbestämmelsen garanteras kvinnor, som är födda år 1944 eller tidigare och som erhåller tilläggs pension i form av änkepension, en ålderspension från folkpensioneringen som i likhet med änkepensionen från tilläggs pensioneringen grundas på den avlidne makens faktiska och antagna ATP-år, för det fall att kvinnan inte har egna poängår (eller bosättningsår) som grundar rätt till en större ålderspension från folkpensioneringen. Bestämmelsen blir av betydelse både för kvinnor som blivit änkor före den allmänna pensionsåldern och för kvinnor som blivit änkor därefter.

Punkt 7

Även bestämmelsen under denna punkt tar sikte på kvinnor som är födda år 1944 eller tidigare och gäller beräkning av folkpension i form av ålderspension. Den avser emellertid ålderspension som beräknas med tillämpning av bosättningsregeln. Under förutsättning att kvinnan uppburit änkepension eller skulle haft rätt till sådan pension, om hon inte hade fyllt 65 år vid dödsfallet, enligt de ovan nämnda övergångsreglerna, tillförsäkras hon genom bestämmelsen en ålderspension som är beräknad på samma antal 40-delar som den änkepension hon uppburit eller skulle varit berättigad till.

Punkt 8

Av de nuvarande reglerna i 5 kap. AFL följer att barn tillägg i princip utges endast vid bosättning i Sverige. En uttrycklig bestämmelse härom behövs fortsättningsvis med hänsyn till att en ändring nu görs av grundvillkoren i 5 kap. Eftersom barn tillägg enbart utges enligt övergångsregler, har bestämmelsen om bosättningskravet intagits som en övergångsregel till ändringarna i AFL. Där har också föreskrivits att den rätt som svenska medborgare har till export av barn tillägg enligt 5 kap. 2 § i detta lagrumms lydelse vid utgången av år 1989 skall stå kvar också fortsättningsvis. Detsamma kommer att bli fallet för utländska medborgare som erhåller barn tillägg utomlands enligt konventioner. Bestämmelsen i andra stycket innebär att barn tillägg beräknas och utges med samma antal 40-delar eller 30-delar som den huvudförmån till vilken den utgör tillägg.

Innebörden av bestämmelsen i tredje stycket har redovisats i avsnitt 8.4.

14.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott

Prop. 1992/93:7

1 §

I paragrafen har i ett nytt andra stycke intagits en bestämmelse om krav på bosättning i Sverige för rätt till pensionstillskott. Det innebär ingen ändring i förhållande till vad som nu gäller.

2 §

Hänvisningen i första stycket till den nya 2 b § anger att pensionstillskottet till i paragrafen uppräknade folkpensionsförmåner i vissa fall skall utges med reducerat belopp på grund av att det utges med samma andel som huvudförmånen och denna är reducerad med hänsyn till för kort bosättningsstid eller otillräckligt antal år med ATP-poäng.

2 a §

I paragrafen, som upptar regler om pensionstillskott till förtidspension, ges en motsvarande hänvisning som i 2 § till den nya bestämmelsen i 2 b §.

2 b §

Bestämmelsen i paragrafen innebär att pensionstillskott skall utges med samma antal 40-delar eller 30-delar som den huvudförmån till vilken det utgör tillägg. Om t.ex. ålderspension utges med 25/40, skall även pensionstillskottet till ålderspensionen utgöra 25/40 av det pensionstillskott som beräknats med tillämpning av reglerna i 2 §.

3 §

Innebörden av bestämmelserna i det nya andra stycket har beskrivits under avsnitt 8.5.

14.3 Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn

1 §

I paragrafen har intagits en bestämmelse om att särskilt pensionstillägg skall utges enbart till personer, svenska eller utländska medborgare, som är bosatta i Sverige. Detta innebär ingen ändring av vad som gäller enligt de nuvarande reglerna.

5 §

Det nya tredje stycket syftar på de situationer då ålderspensionen reducerats till ett visst antal 40-delar eller 30-delar på grund av att bosättnings- eller tillgodoräknats för färre antal år än 40 eller åren med ATP-poäng inte uppgår till 30. I dessa situationer skall det särskilda pensionstillägget (sedan det beräknats med tillämpning av bestämmelserna i första och andra stycket) reduceras till samma antal 40-delar eller 30-delar som ålderspensionen.

14.4 Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

1 §

I paragrafens första stycke har det tillägget gjorts att det föreskrivs att hustrutillägg utges enbart vid bosättning i Sverige. Detta gäller även enligt de nuvarande reglerna.

Genom hänvisningen i andra stycket till bestämmelserna i tredje stycket klargörs att hustrutillägget kan reduceras även på grund av att mannens ålders- eller förtidspension utges med avkortat belopp till följd av att tillräckligt antal bosättningsår eller år med ATP-poäng inte tillgodoräknats honom.

Det nya tredje stycket innehåller regeln att hustrutillägget skall utges med samma andel som mannens ålders- eller förtidspension om denna utbetalas med avkortad andel till följd av reglerna i 5 kap. AFL.

4 §

Innebörden av bestämmelsen i det nya tredje stycket har redovisats i avsnitt 8.6.

Övergångsbestämmelser

Punkt 3

De nya reglerna om kvotdelsberäkning av hustrutillägg i relation till mannens ålders- eller förtidspension träder i kraft den 1 januari 1993. Övergångsbestämmelsen under denna punkt innebär att hustrutillägg som löpande utges vid ikraftträdandet inte skall minskas på grund av de nya reglerna. Detsamma skall gälla för det fall att hustrutillägg beviljats efter utgången av år 1992 men hänförs till december 1992. Hustrutillägg som hänförs till tiden därefter skall således inte minskas på grund av de nya reglerna.

Den särskilda övergångsregeln motiveras av att hustrutillägg enligt de nuvarande reglerna kan utges med oreducerat belopp, trots att mannens folkpension i vissa fall beräknas med ett visst antal 40- eller 30-delar, medan hustrutillägg i fortsättningen skall utges på grundval av endast mannens bosättnings- eller år med ATP-poäng.

15 Hemställan

Prop. 1992/93:7

Med hänvisning till vad jag nu anfört hemställer jag att regeringen föreslår riksdagen att

dels anta förslagen till

1. lag om ändring i lagen (1962:381) om allmän försäkring,
2. lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott,
3. lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensions-tillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn,
4. lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension,

dels godkänna en den 15 juni 1992 undertecknad nordisk konvention om social trygghet

dels

1. till *Riksförsäkringsverket* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag på 6 500 000 kr,

2. till *Allmänna försäkringskassor* på tilläggsbudget till statsbudgeten för budgetåret 1992/93 under femte huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag på 40 000 000 kr.

16 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att anta de förslag som föredraganden har lagt fram.

Nordisk konvention om social trygghet

Prop. 1992/93:7

Bilaga 1

Regeringarna i Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge

som finner att den nordiska konventionen om social trygghet från år 1981, som ersatte den ursprungliga konventionen från år 1955, har varit av stor betydelse för att tillförsäkra nordiska medborgare, som arbetar eller vistas i ett annat nordiskt land samma sociala trygghet som landets egna medborgare,

som konstaterar att det till följd av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES-avtalet) kommer att vara detta avtals regler om social trygghet som skall tillämpas på nordiska medborgare som arbetar eller vistas i ett annat nordiskt land,

som anser att det finns behov av nordiska regler om social trygghet för personer, som inte omfattas av EES-reglerna, dels en begränsad krets av nordiska medborgare, dels medborgare från tredje land,

som anser att det även finns behov att upprätthålla vissa nordiska regler om social trygghet som kompletterar EES-reglerna om social trygghet,

har kommit överens om att sluta en ny nordisk konvention om social trygghet med nedan angivna lydelse:

AVDELNING 1

ALLMÄNNA BESTÄMMELSER

Artikel 1

I denna konvention avses med uttrycken

a) "nordiskt land"

vart och ett av de fördragsslutande länderna;

b) "nordisk medborgare"

medborgare i ett nordiskt land;

c) "lagstiftning"

lagar, förordningar och andra författningar rörande de i artikel 2 första stycket angivna grenarna av social trygghet; dock inte i den mån däri- genom regleras förhållanden mellan å ena sidan ett eller flera nordiska länder och å andra sidan ett eller flera länder utanför Norden;

d) "behörig myndighet"

i Danmark

1. Socialministern

2. Arbetsministern

3. Hälsovårdsministern,

i Finland

Social- och hälsovårdsministeriet,

1. Hälsovårds- och socialförsäkringsministern
2. Socialministern
3. Finansministern,

i Norge

1. Socialdepartementet
2. Arbets- och administrationsdepartementet
3. Barn- och familjdepartementet,

i Sverige

regeringen (Socialdepartementet),

eller den myndighet som nämnda myndigheter förordnar;

e) "inrättning"

myndighet eller institution som tillhandahåller en förmån;

f) "vårdförmån"

dels kostnadsfrihet, kostnadsnedsättning eller kostnadsersättning för sjukvård, däri inbegripet tandvård, havandeskapsvård, förlossningsvård, läkemedel, proteser och andra hjälpmedel, dels ersättning för resor som företas i samband med sjukvård som nu sagts;

g) "grundpension"

allmän pension som inte beräknas på grundval av fullgjorda sysselsättningsperioder, tidigare förvärvsinkomst eller erlagda avgifter, samt tilläggsförmåner till sådan pension;

h) "tilläggs pension"

allmän pension som beräknas på grundval av fullgjorda sysselsättningsperioder, tidigare förvärvsinkomst eller erlagda avgifter, samt tilläggsförmåner till sådan pension;

i) "bosatt"

att någon är bosatt i ett land enligt landets folkbokföring, om inte särskilda skäl föranleder annat;

j) "EES-avtalet"

avtalet den 2 maj 1992 om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet;

k) "EES-land"

ett land som är omfattat av avtalet om Europeiska ekonomiska samarbetsområdet;

l) "förordningen"

Rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, med de ändringar och tillägg som anges i bilaga VI till EES-avtalet;

m) "tillämpningsförordningen"

Rådets förordning (EEG) nr 574/72 om tillämpning av förordning 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen, med de ändringar och tillägg som anges i bilaga VI till EES-avtalet.

Artikel 2

1. Denna konvention är tillämplig på all i de nordiska länderna vid varje tillfälle gällande lagstiftning avseende följande grenar av det sociala trygghetssystemet:

- a) förmåner vid sjukdom och föräldraskap,
- b) förmåner vid invaliditet, ålderdom och dödsfall,
- c) förmåner vid arbetsskada,
- d) förmåner vid arbetslöshet,
- e) allmänna kontantförmåner för barn.

2. Vid godkännandet av denna konvention skall varje nordiskt land ge in en förteckning över den lagstiftning som reglerar de i första stycket nämnda grenarna av social trygghet. Därefter skall varje land årligen före februari månads utgång till det danska utrikesministeriet anmäla de ändringar i förteckningen som föranleds av lagstiftning som antagits under föregående kalenderår.

Artikel 3

1. Konventionen är tillämplig på följande personer såvida de inte omfattas av förordningen:

- a) nordiska medborgare,
- b) flyktingar som avses i artikel 1 av konventionen den 28 juli 1951 om flyktingars rättsliga ställning och protokollet den 31 januari 1967 till nämnda konvention,
- c) statslösa som avses i artikel 1 av konventionen den 28 september 1954 om statslösa personers rättsliga ställning,
- d) andra personer som är eller har varit omfattade av lagstiftningen i ett nordiskt land,
- e) personer som härleder sin rätt från någon under a) - d) nämnd person.

2. I den utsträckning det följer av bestämmelserna i konventionen gäller konventionen även för personer som omfattas av förordningen.

Artikel 4

Vid tillämpningen av lagstiftningen i ett nordiskt land likställs medborgare i ett annat nordiskt land med landets egna medborgare, om inte något annat följer av bestämmelserna i artiklarna 11-13.

Artikel 5

När enligt ett nordiskt lands lagstiftning en förmån nedsätts om den sammanträffar med andra förmåner, skall detta kunna tillämpas även när den sammanträffar med motsvarande förmåner som utges enligt ett annat nordiskt lands lagstiftning.

AVDELNING II

Prop. 1992/93:7

Bilaga 1

BESTÄMMELSER OM TILLÄMPLIG LAGSTIFTNING

Artikel 6

Den som är bosatt i ett nordiskt land skall, i den mån inte annat följer av andra bestämmelser i denna avdelning, omfattas av lagstiftningen i bosättningslandet.

Artikel 7

1. För personer, som är sysselsatta i ett annat nordiskt land än det där de är bosatta, eller som är sysselsatta i två eller flera nordiska länder eller som tillhör den resande personalen vid flyg- eller landtransportföretag eller som tillfälligt utsänds av sin arbetsgivare från ett nordiskt land för att utföra arbete i ett annat nordiskt land äger bestämmelserna i avdelning II i förordningen och i avdelning III i tillämpningsförordningen motsvarande tillämpning.

2. Som arbete i ett nordiskt land räknas även arbete med undersökning och utvinning av naturtillgångar på detta lands kontinentalsockel sådan denna bestäms i Genèvekonventionen den 29 april 1958 om kontinentalsockeln.

3. Bestämmelsen i andra stycket gäller även för personer som omfattas av förordningen.

Artikel 8

Två eller flera nordiska länders behöriga myndigheter kan för särskilda persongrupper eller personer överenskomma om undantag från bestämmelserna i denna avdelning.

AVDELNING III

SÄRSKILDA BESTÄMMELSER OM RÄTT TILL FÖRMÅNER

Kapitel 1. Vårdförmåner och dagpenning vid sjukdom och föräldraskap

Artikel 9

För personer, som flyttar från ett nordiskt land till ett annat eller som är bosatta i ett nordiskt land och äger rätt till vårdförmåner där och under tillfällig vistelse i ett annat nordiskt land blir i behov av sjukvård eller som utför arbete i ett annat nordiskt land än det där de är bosatta, samt för deras familjemedlemmar äger bestämmelserna i avdelning III

Artikel 10

1. För personer, som är bosatta i ett nordiskt land och äger rätt till vårdförmåner där och som under tillfällig vistelse i ett annat nordiskt land erhåller vårdförmåner, svarar vistelselandet för de merutgifter för hemresa till bosättningslandet, som uppkommer genom att vederbörande till följd av sitt sjukdomstillstånd måste använda dyrare färdssätt än han eljest skulle ha använt.
2. Bestämmelsen i första stycket gäller även för personer som omfattas av förordningen.
3. Bestämmelsen i första stycket äger inte tillämpning på personer som får tillåtelse att resa till ett annat nordiskt land för att där få nödvändig behandling.

Kapitel 2. Förmåner vid invaliditet, ålderdom och dödsfall

Grundpension

Artikel 11

1. En medborgare i ett nordiskt land är berättigad till grundpension från ett annat nordiskt land när han har förvärvat rätt till pension från detta land på grundval av minst tre års bosättning i landet.
2. Perioder under vilka någon har uppburit pension från ett annat EES-land medräknas inte vid prövning om bosättningskravet enligt första stycket är uppfyllt.
3. Kravet i första stycket kan inte uppfyllas genom att bosättnings- och försäkringsperioder i andra länder åberopas. Bestämmelserna i avdelning III kapitlen 2, 3 och 8 i förordningen och i avdelning IV kapitlen 1, 3 och 8 i tillämpningsförordningen äger i övrigt motsvarande tillämpning i förhållande till lagstiftningarna i de andra nordiska länderna vid beräkning av grundpension enligt denna artikel.

Artikel 12

En medborgare i ett nordiskt land är, så länge han är bosatt i ett EES-land, berättigad till grundpension som han har förvärvat rätt till i ett nordiskt land.

1. Finns vid beräkning av grundpension rätt att få medräkna framtida bosättningstid efter pensionsfallets inträffande från mer än ett nordiskt land medräknas endast en del av den framtida bosättningstiden vid beräkningen i vart och ett av länderna. Denna del bestäms på grundval av de faktiska bosättningstider, som används vid pensionsberäkningen, efter förhållandet mellan den faktiska bosättningstiden i det berörda landet och den sammanlagda faktiska bosättningstiden i länderna.

2. Bestämmelsen i första stycket gäller även för personer som omfattas av förordningen.

Tilläggs pension

Artikel 14

Vid fastställande av rätten till tilläggs pension äger bestämmelserna i avdelning III kapitlen 2, 3 och 8 i förordningen och i avdelning IV kapitlen 1, 3 och 8 i tillämpningsförordningen motsvarande tillämpning i förhållande till lagstiftningarna i de andra nordiska länderna.

Artikel 15

1. Är i mer än ett nordiskt land de villkor uppfyllda, som gäller för att beräkna tilläggs pension på grundval även av antagande om försäkringsperioder som skulle ha fullgjorts om pensionsfallet inte hade inträffat, medräknas endast en del av de framtida försäkringsperioderna vid beräkningen i vart och ett av länderna. Denna del bestäms på grundval av de faktiska försäkringsperioder, som används vid pensionsberäkningen, efter förhållandet mellan den faktiska försäkringsperioden i landet och den sammanlagda faktiska försäkringsperioden i länderna.

2. Bestämmelsen i första stycket gäller även för personer som omfattas av förordningen.

Kapitel 3. Förmåner vid arbetsskada

Artikel 16

Vid fastställande av rätten till förmåner vid arbetsskada och vid beräkning av förmånernas storlek äger bestämmelserna i avdelning III kapitel 4 i förordningen och i avdelning IV kapitel 4 i tillämpningsförordningen motsvarande tillämpning mellan de nordiska länderna.

Artikel 17

1. Vid sammanläggning av försäkrings- eller sysselsättningsperioder och vid fastställande av rätten till och beräkning av storleken av förmåner vid arbetslöshet äger bestämmelserna i avdelning III kapitel 6 i förordningen och i avdelning IV kapitel 6 i tillämpningsförordningen motsvarande tillämpning i förhållandet mellan de nordiska länderna. Förordningens artikel 69 och artikel 70 skall dock inte gälla på grund av bestämmelsen i detta stycke.

2. Kravet på försäkrings- eller sysselsättningsperioder enligt förordningens artikel 67 tredje stycket gäller inte den som antingen har utfört arbete i sådan utsträckning att han eller hon har omfattats av lagstiftningen om förmåner vid arbetslöshet eller har uppburit sådana förmåner i det nordiska land där ansökan om förmåner görs. Dock skall arbetet ha utförts eller förmåner vid arbetslöshet ha uppburits inom en femårsperiod från den dag ansökan om arbete hos den offentliga arbetsförmedlingen och, i förekommande fall, om medlemskap i vederbörande arbetslöshetskassa.

3. Bestämmelsen i andra stycket gäller även personer som omfattas av förordningen.

AVDELNING IV

ÖVRIGA BESTÄMMELSER

Artikel 18

De behöriga myndigheterna skall i samarbete utfärda de bestämmelser som fordras för att säkerställa en enhetlig nordisk tillämpning av denna konvention.

Artikel 19

Vid tillämpning av denna konvention skall myndigheter och inrättningar i erforderlig utsträckning bistå varandra. I varje nordiskt land skall finnas ett särskilt förbindelseorgan som utses av den behöriga myndigheten.

Artikel 20

Artikel 86 i förordningen äger motsvarande tillämpning i fråga om handlingar, förklaringar, besvär eller överklaganden som getts in till en myndighet i ett annat nordiskt land än det där den behöriga myndigheten finns.

Artikel 111 i tillämpningsförfordningen äger motsvarande tillämpning mellan de nordiska länderna vid återkrav av obehörigen mottagna belopp och vid regresskrav av utgivna socialbidrag.

Artikel 22

Denna konvention ger inte rätt till utbetalning av grundpension till den som inte är bosatt i ett EES-land. Konventionen ger heller inte rätt till förvärvande av rättigheter utanför EES-länderna.

Artikel 23

1. Med avseende på artiklarna 36, 63 och 70 i förordningen och på artikel 105 i tillämpningsförfordningen avstår de nordiska länderna, om inte annat avtalas mellan två eller flera av länderna, från varje återbetalning mellan länderna av utgifter för vårdförmåner vid sjukdom och moderskap samt vid olycksfall i arbetet och arbetssjukdomar, för förmåner till arbetslösa som söker arbete i ett annat land än det behöriga samt för administrativ och medicinsk kontroll.

2. Avståendet från återbetalning omfattar inte vårdförmåner till personer, som enligt förordningens artikel 22 första stycket c) och artikel 55 första stycket c) fått tillstånd att resa till ett annat nordiskt land för att där få den nödvändiga vård som hans tillstånd kräver.

3. Bestämmelserna i denna artikel gäller för förmåner till personer som omfattas av förordningen liksom för förmåner till personer som omfattas av denna konvention men inte omfattas av förordningen.

Artikel 24

1. Denna konvention gäller inte i fråga om förmåner och avgifter för tid före dess ikraftträdande.

2. Vid bestämmande av rätt till förmåner på grund av denna konvention skall även försäkrings-, sysselsättnings- och bosättningsperioder före konventionens ikraftträdande beaktas.

Artikel 25

Denna konvention skall inte medföra minskning av förmånsbelopp som utgår vid konventionens ikraftträdande.

1. Har en person förvärvat rätt till grundpension från ett nordiskt land på grundval av bosättning i landet under en period innan denna konvention träder i kraft under vilken han samtidigt har förvärvat rätt till tilläggspension i ett annat nordiskt land, skall för denna period beräknas grundpension endast från sistnämnda land som om han hade varit bosatt där.

2. Bestämmelsen i första stycket äger motsvarande tillämpning på personer som omfattas av förordningen.

Artikel 27

1. Grundpension till en nordisk medborgare, som intill konventionens ikraftträdande har utgetts enligt bestämmelserna i den nordiska konventionen den 5 mars 1981 om social trygghet eller enligt den nationella lagstiftningen i ett eller flera länder, omräknas enligt bestämmelserna i förordningen eller i denna konvention på ansökan av den berättigade eller efter beslut av den myndighet som utbetalar pensionen.

2. Har någon ansökt om omräkning av pensionen inom två år efter konventionens ikraftträdande utges den omräknade pensionen med verkan från konventionens ikraftträdande. Detsamma gäller när pensionsmyndigheten inom samma tid har underrättat pensionsmyndigheten i ett annat nordiskt land om beslutet att räkna om pensionen.

3. Pensionen bestäms enligt de regler som gäller från konventionens ikraftträdande på grundval av vederbörandes ålder och bosättnings tid då pensionsfallet inträffade.

4. Är den sammanlagda grundpensionen efter omräkning enligt första stycket lägre än den grundpension personen från samma tidpunkt skulle ha rätt till enligt bestämmelserna i den nordiska konventionen den 5 mars 1981 om social trygghet utges ett tillägg till pensionen som utgör skillnaden mellan den omräknade grundpensionen och grundpensionen beräknad enligt tidigare gällande regler. Tillägget justeras varje år per den 1 januari på grundval av de pensionsbelopp, som gäller vid detta tillfälle, och utges med samma belopp under hela året. Tillägget utges från det land som utbetalade grundpensionen enligt tidigare gällande regler.

5. För en person, som efter flyttning från ett nordiskt land till ett annat vid konventionens ikraftträdande uppbar grundpension från utflyttningslandet enligt artikel 20 i den nordiska konventionen den 5 mars 1981 om social trygghet, kan tillägget utges längst till den tidpunkt då rätten till grundpension från utflyttningslandet skulle ha upphört enligt tredje stycket i nämnda artikel.

6. Bestämmelserna i denna artikel äger motsvarande tillämpning på personer som omfattas av förordningen.

Prop. 1992/93:7
Bilaga 1

Artikel 28

1. Konventionen träder i kraft samma dag som EES-avtalet träder i kraft för de nordiska länderna under förutsättning att samtliga parter har meddelat det danska utrikesministeriet att de godkänner konventionen.

2. För Färöarnas, Grönlands och Ålands del träder konventionen i kraft 30 dagar efter det Danmarks respektive Finlands regering har meddelat det danska utrikesministeriet att Färöarnas landsstyrelse och Grönlands landsstyrelse respektive Ålands landsskapsstyrelse har meddelat att konventionen skall gälla för Färöarna och Grönland respektive Åland.

3. Det danska utrikesministeriet skall underrätta de övriga parterna och Nordiska ministerrådets sekretariat om mottagandet av dessa meddelanden och om tidpunkten för konventionens ikraftträdande.

Artikel 29

1. Önskar en part uppsäga konventionen skall skriftligt meddelande härom tillställas det danska utrikesministeriet som har att underrätta de övriga parterna härom och om meddelandets innehåll.

2. Uppsägningen gäller endast den part som verkställt densamma och äger giltighet från och med ingången av det kalenderår som inträffar minst sex månader efter det att det danska utrikesministeriet mottagit meddelande om uppsägningen.

3. Uppsägs konventionen skall rättigheter som förvärvats på grund av konventionen alltjämt bestå.

Artikel 30

När denna konvention träder i kraft upphör konventionen den 5 mars 1981 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om social trygghet med senare ändringar att gälla. Samtidigt upphör överenskomsten den 12 november 1985 mellan Sverige, Danmark, Finland, Island och Norge om förmåner vid arbetslöshet att gälla. Bestämmelserna om social omvårdnad och bidragsförskott i konventionen den 5 mars 1981 skall dock fortsätta att gälla.

Artikel 31

Originaltexten till denna konvention skall deponeras hos det danska utrikesministeriet, som skall tillställa de övriga parterna bestyrkta kopior av texten.

Till bekräftelse härav har de befullmäktigade ombuden undertecknat denna konvention. Prop. 1992/93:7
Bilaga 1

Utfärdad i Köpenhamn den 15 juni 1992 i ett exemplar på svenska, danska, finska, isländska och norska, vilka texter alla har samma giltighet.

Sammanfattning av betänkandet (SOU 1992:26) Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden

Prop. 1992/93:7
Bilaga 2

Nuvarande regler

Den allmänna pensioneringen enligt lagen (1962:381) om allmän försäkring (AFL) består av folkpension och tilläggspension (ATP). Förmåner utges inom båda systemen i form av bl.a. ålders-, förtids- och efterlevandepension.

Rätten till tilläggspension är inte beroende av svenskt medborgarskap eller bosättning här i landet. Till personer som intjänat pensionsrätt på grundval av arbetsinkomster här utbetalas sålunda tilläggspension oavsett om de är bosatta i Sverige eller utomlands.

Inom folkpensioneringen är däremot medborgarskap och bosättning för närvarande av stor betydelse såvitt gäller rätten att erhålla pension. Folkpension utges alltid till svenska medborgare som bor i Sverige utan krav på att någon försäkrings- eller bosättningsperiod fullgjorts. Pensionen är också storleksmässigt oberoende av försäkringsförhållandena före pensionsfallet. Vid bosättning utomlands är emellertid för svenska medborgare folkpensionen beroende av det antal år för vilka tillgodoräknats pensionspoäng för ATP. För oavkortad pension krävs då minst 30 år med ATP-poäng. Annars reduceras pensionen i motsvarande mån. Även utländska medborgare som bor i Sverige har rätt till – oavkortad – folkpension under förutsättning att de bott här i landet under viss minsta tid. För ålderspension krävs tio års bosättning här, varav minst fem år omedelbart före pensionsansökningen, medan denna kvalifikationstid är kortare beträffande bl.a. förtids- och efterlevandepension. Några regler finns i dag inte i den svenska lagstiftningen som ger utländska medborgare rätt till folkpension vid bosättning utanför Sverige, ens i de fall då sådana personer tidigare bott och arbetat här i landet. Bestämmelser härom finns dock i socialförsäkringskonventioner som ingåtts mellan Sverige och en rad andra länder, bl.a. flertalet stater tillhörande EG och EFTA men även andra länder inom och utom Europa. Enligt dessa konventioner ges i allmänhet medborgare i det andra landet rätt till svensk folkpension vid bosättning utanför Sverige på samma villkor som gäller för svenska medborgare bosatta utomlands.

EES-avtalet och pensionsberedningens principförslag

Under början av år 1992 har förhandlingarna mellan den Europeiska Gemenskapen (EG) och länderna tillhörande den Europeiska Frihandels-sammanslutningen, EFTA, resulterat i ett avtal om ett Europeiskt ekonomiskt samarbetsområde, EES, som man räknar med skall kunna undertecknas under våren 1992. Avsikten är att EES-avtalet efter ratifiering skall kunna träda i kraft den 1 januari 1993.

En viktig del i EES-avtalet är att åstadkomma ett regelverk som i

stora delar motsvarar det som gäller inom EG, bl.a. i fråga om samordningen av regelsystemen för social trygghet beträffande personer som flyttar inom EES-området. Parterna har därvid enats om att ta över de EG-regler som gäller och anpassat dem till ett EES-sammanhang.

Inom EG gäller på socialförsäkringsområdet en särskild förordning, rådets förordning (EEG) nr 1408/71 om tillämpningen av systemen för social trygghet när anställda, egenföretagare eller deras familjemedlemmar flyttar inom gemenskapen. Avsikten är att denna förordning, anpassad till ett EES-sammanhang, skall inkorporeras i den svenska lagstiftningen genom en särskild lag som gör den tillämplig här i landet och som innebär att förordningens regler skall ha företräde framför svensk nationell lagstiftning i den mån den innebär utvidgningar eller inskränkningar.

EGs förordning 1408/71 bygger på vissa grundläggande principer: bl.a. likabehandlingsprincipen, sammanläggningsprincipen och exportabilitetsprincipen. Till realiserande av dessa principer innehåller förordningen många och detaljerade regler, som inte alltid kan vara helt lätta att tolka. Syftet med bestämmelserna är att ge anställda och egenföretagare samt deras familjemedlemmar, som är medborgare i någon av EGs medlemsstater, ett tillfredsställande skydd i fråga om den sociala tryggheten om de flyttar från ett land till ett annat inom EG eller på annat sätt kan ha möjlig anknytning till mer än ett lands trygghets-system. Principerna innebär bl.a. att medborgare i ett EG-land, som omfattas av förordningen och som är bosatta i ett annat sådant land, har samma rättigheter och skyldigheter i fråga om socialförsäkringsförmåner som det andra landets egna medborgare. Detta betyder att villkor om medborgarskap, viss tids försäkring e.d. i en medlemsstats lagstiftning angående rätt till t.ex. pensionsförmåner inte kan göras gällande i förhållande till dessa personer. Sammanläggningsprincipen garanterar att anställda eller egenföretagare som flyttar inom EG inte på grund härav skall gå miste om rättigheter som de tidigare intjänat eller utestängas från rätt till förmåner på grund av att de i inflyttningslandet inte fullgjort uppställda villkor om försäkrings- eller bosättningsstid e.d. Exportabilitetsprincipen medför att socialförsäkringsförmåner måste utbetalas oavsett var inom EG-området som den berättigade är bosatt. Fri rätt skall alltså föreligga till export inom EG av bl.a. pensionsförmåner.

I betänkandet (SOU 1990:76) Allmän pension gjorde pensionsberedningen en genomgång av den svenska pensionslagstiftningen i förhållande till EGs förordning 1408/71. Beredningen fann därvid att några egentliga svårigheter inte skulle uppstå såvitt gäller tilläggs pensionering- en om reglerna i EG-förordningen skulle tillämpas i Sverige, eftersom ATP-systemet står väl i överensstämmelse med principerna bakom EG-förordningen.

I fråga om folkpensioneringen fann däremot pensionsberedningen att väsentliga problem skulle uppkomma vid en tillämpning av EG-förordningens principer. Utländska medborgare som omfattas av förordningen skulle behöva ges rätt till folkpension i Sverige direkt fr.o.m. bosättning här. Nuvarande begränsningar i fråga om export av folkpension skulle

inom EES-området inte kunna upprätthållas för vare sig svenska eller utländska medborgare. Vidare skulle alla som är medborgare i något EES-land och bosatta inom EES-området vara berättigade till oreducerad svensk folkpension under förutsättning att de någon gång under livet varit bosatta i Sverige.

Konsekvenserna på folkpensionsområdet med nuvarande regler skulle sålunda bli mycket långtgående och leda till resultat som inte kan anses acceptabla. En följd skulle vara att utgifterna för folkpension skulle öka med belopp i storleksordningen flera miljarder kronor per år.

Mot bakgrund av överväganden av detta slag lade pensionsberedningen fram ett principförslag, innebärande att i Sverige skall införas ett system för intjänande av rätt till folkpension på grundval av tid för bosättning här i landet.

Våra allmänna överväganden

Vi har haft i uppdrag att med utgångspunkt från pensionsberedningens principförslag utarbeta närmare förslag till de ändringar som behöver göras i den svenska pensionslagstiftningen. Vad vi behandlar i detta betänkande är alltså reglerna för folkpension i olika former och för tilläggspension. Vi tar upp enbart pensioneringens förmånssida och behandlar alltså inte konsekvenserna på avgiftssidan.

I en kommande etapp av vårt arbete kommer vi att redovisa överväganden och förslag beträffande övriga socialförsäkringsförmåner och behovet av en anpassning av reglerna för dessa till EGs regelsystem.

Utgångspunkten för våra överväganden och förslag har varit att åstadkomma en anpassning av de svenska pensionsreglerna till EGs regelsystem på området. Emellertid är de förslag som vi här lägger fram inte avhängiga enbart av att reglerna i EGs förordning 1408/71 blir gällande här i landet. Även andra skäl talar enligt vår mening för att det i Sverige införas ett system för intjänande av folkpension som är anpassat till att många människor numera förvärfvar pensionsrätt i mer än ett land. I en tid med ökad rörlighet över nationsgränserna är detta påkallat för att undvika dubbelförsäkring och allt fler fall av sammanfallande pensionsförmåner från flera länder.

Ytterligare en grundläggande utgångspunkt för oss har varit att det inte kan komma i fråga att försöka att till AFL överföra regler motsvarande de som är upptagna i EGs förordning 1408/71. En sådan uppgift skulle vara synnerligen arbetskrävande och skulle dessutom stå i strid med vad Sverige åtagit sig folkrättsligt genom EES-avtalet. En konsekvens av detta är att regleringen i AFL för framtiden inte kommer att bli heltäckande utan att reglerna där alltid måste ses i relation till EGs bestämmelser och att AFLs regler i flera och väsentliga avseenden utvidgas och inskränks genom dessa senare bestämmelser.

Liksom pensionsberedningen föreslår vi att det i Sverige skall införas särskilda regler om förvärfv av rätt till folkpension på grundval av tid för bosättning här i landet. Enligt vår mening bör emellertid detta regelsystem kompletteras med att det samtidigt införas ett alternativt system

som öppnar möjlighet till förvärv av folkpension i relation till den ATP-rätt som intjänas. Detta framstår som motiverat för att ge förvärvsarbetande ett tillfredsställande pensionskydd för den del av inkomsten som motsvarar det första basbeloppet.

Vi föreslår således att rätt skall kunna intjänas till folkpension enligt två alternativa system: antingen i förhållande till tid för bosättning här i landet eller också i relation till antalet år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng. För flertalet personer kommer pensionsrätt att intjänas med tillämpning av båda dessa system. I sådana fall skall kunna utges pension enbart enligt ett av systemen och skall då tillämpas det som ger det för den pensionsberättigade mest förmånliga resultatet.

De föreslagna intjänandereglererna skall gälla på samma villkor för svenska och utländska medborgare.

Den ATP-anknutna intjänanderegeln

Rätt till folkpension skall enligt vårt förslag intjänas på grundval av det antal år för vilka tillgodoräknas ATP-poäng. Sådana poäng kan enligt reglerna för ATP förvärvas fr.o.m. 16 t.o.m. 64 års ålder på grundval av inkomster av anställning eller annat förvärvsarbete. För rätt till oreducerad ATP krävs enligt huvudregeln 30 år med ATP-poäng. Vi föreslår att det också för rätt till oavkortad folkpension skall krävas 30 år med ATP-poäng. Är antalet ATP-år färre, skall folkpensionen reduceras med en 30-del för varje år som saknas. Med år för vilka tillgodoräknats ATP-poäng skall likställas viss annan tid, bl.a. år före år 1960 för vilka beräknats till statlig inkomstskatt taxerad inkomst. Även tid då sjömansskatt uttagits likställs med ATP-år.

Vid beräkning av förtids- och efterlevandepension från folkpensioneringen skall hänsyn tas inte bara till faktiska poängår utan även till år för vilka beräknats s.k. antagandepoäng (avseende tiden mellan pensionsfallet och 65 års ålder).

Svenska medborgare skall enligt förslaget få rätt att exportera folkpension som intjänats på grundval av den ATP-anknutna intjänanderegeln oavsett vart i världen de flyttar eller är bosatta. Utländska medborgare skall enligt lagstiftningen inte ges någon motsvarande rätt. Exporträtt till länder inom EES-området kommer emellertid att föreligga med stöd av reglerna i EG-förordningen 1408/71 för personer som omfattas av förordningen. Även olika socialförsäkringskonventioner med länder utanför EES-området upptar bestämmelser som ger sådan exporträtt.

Bosättningsregeln

Vi föreslår att bosättningsperiod för förvärvande av rätt till folkpension enligt bosättningsregeln skall kunna tillgodoräknas under tiden fr.o.m. det år då någon fyller 16 år t.o.m. det år då han fyller 64 år, dvs. under en tidsperiod om 49 år. För rätt till oavkortad folkpension skall krävas att bosättningsperiod tillgodoräknats för minst 40 år. Är den saman-

lagda bosättningstiden i Sverige kortare, skall folkpensionen reduceras med 1/40 för varje år som fattas. För att någon pension över huvud taget skall utges krävs minst tre års bosättningstid.

Med bosättningstid skall enligt förslaget i huvudsak förstås tid för folkbokföring i Sverige. Bosättningstid räknas löpande och olika bosättningsperioder läggs samman. Den samlade bosättningstiden sätts ned till närmaste hela antal år. En person som enligt EG-förordningen eller enligt en socialförsäkringskonvention omfattats av ett annat lands lagstiftning om pensionsförmåner tillgodoräknas inte bosättningstid i Sverige för den tiden, även om han är folkbokförd här. Däremot skall den som inte är folkbokförd i Sverige trots detta tillgodoräknas bosättningstid här i fall då han med tillämpning av EG-förordningen eller en konvention skall omfattas av svensk pensionslagstiftning. En utländsk medborgare som har beviljats uppehållstillstånd för bosättning i Sverige först viss tid efter ankomsten hit skall kunna tillgodoräknas tiden för vistelse här efter ansökningen om uppehållstillstånd såsom bosättningstid.

För bl.a. missionärer och vissa biståndsarbetare, som är svenska medborgare, samt deras familjemedlemmar föreslår vi särregler av innebörd att tid före år 1993 då de varit utsända till annat land för arbete där skall kunna tillgodoräknas som bosättningstid i Sverige.

Vidare föreslår vi en regel som innebär att tid för vilken tillgodoräknats ATP-poäng och därmed jämställd tid också tillgodoräknas som bosättningstid.

Reglerna om beräkning av folkpension på grundval av bosättningstid skall gälla på samma villkor för svenska och utländska medborgare. Folkpension beräknad enligt bosättningsregeln skall enligt lagstiftningen kunna utbetalas enbart till försäkrade som är bosatta i Sverige. I fråga om svenska medborgare och medborgare i annat EES-land kommer dock till följd av EG-förordningens regler rätt att uppkomma till utbetalning av sådan folkpension även vid bosättning i annat land inom EES-området.

Folkpension i form av *ålderspension* på grundval av bosättningsregeln beräknas med hänsyn till de bosättningsår som faktiskt tillgodoräknats den pensionsberättigade fram till 65 års ålder. I fråga om efterlevande make som vid övergången till ålderspension uppburit hel särskild efterlevandepension liksom för vissa kvinnor som fått – eller skulle ha kunna erhålla – änkepension med stöd av övergångsbestämmelser föreslår vi dock att den avlidnes bosättningstid skall läggas till grund för pensionsberäkningen, om det är förmånligare. Likaså skall, om det är förmånligare, ålderspension till den som vid fyllda 65 år uppburit hel förtidspension beräknas på grundval av samma bosättningstid som förtidspensionen.

Folkpension i form av *förtidspension* skall beräknas med hänsyn till faktisk bosättningstid i Sverige fram t.o.m året före pensionsfallet. Dessutom skall – oberoende av aktuell försäkring i Sverige eller ej – till grund för pensionsberäkningen kunna läggas antagen framtida bosättningstid för perioden fr.o.m. året för pensionsfallet t.o.m det år då den pensionsberättigade uppnår 64 års ålder. Däremot skall faktiska bosätt-

ningsår efter pensionsfallet aldrig kunna tillgodoräknas för förtidspension.

Vi föreslår att det skall gälla en regel av innebörd att, om den pensionsberättigade varit bosatt i Sverige under minst 4/5 av tiden mellan 16-årsåret och året före pensionsfallet, hela tiden fr.o.m. året för pensionsfallet t.o.m. det år då han uppnår 64 års ålder tillgodoräknas som framtida bosättningstid. Är den faktiska bosättningstiden i Sverige före pensionsfallet kortare, tillgodoräknas en proportionell del av tiden efter pensionsfallet som framtida bosättningstid.

För personer som uppbar halv eller två tredjedels förtidspension och som senare får sin arbetsförmåga ytterligare nedsatt och blir berättigade till hel sådan pension skall göras en ny beräkning av faktisk och framtida bosättningstid med utgångspunkt från tidpunkten för försämringen av arbetsförmågan. Ett nytt pensionsfall skall alltså anses ha inträffat i situationer av detta slag. Däremot skall enligt vårt förslag någon sådan ny beräkning av bosättningstid inte göras i den omvända situationen, dvs. när hel förtidspension ersätts av halv eller två tredjedels sådan pension eller två tredjedels förtidspension omvandlas till halv förtidspension. Inte heller vid s.k. vilande förtidspension skall göras någon ny beräkning av bosättningstid, om förtidspensionen skall börja utges på nytt.

För situationer då pensionsfallet inträffar under det år då en försäkrad fyller 16 år föreslår vi särskilda regler om beräkning av framtida bosättningstid.

I fråga om personer som fått arbetsförmågan nedsatt före det år då de fyllde 16 år föreslår vi att särskilda regler skall gälla med avseende på förtidspensionsrätten. Enligt dessa regler skall en sådan person som är svensk medborgare och bosatt i Sverige i princip tillgodoräknas hela tiden fr.o.m. 16-årsåret t.o.m. 64-årsåret som bosättningstid. Detsamma skall gälla beträffande utländska medborgare på villkor att de är bosatta i Sverige sedan en tid av åtminstone fem år.

Detta förslag är förenat med nackdelar och får ses som en tillfällig lösning. Nya och mer ingående överväganden bör därför enligt vår mening företas för att försöka finna en mer definitiv lösning.

Enligt en särskild regel som vi föreslår skall folkpension i form av ålderspension till den som uppburit hel förtidspension utges på grundval av samma bosättningstid som förtidspensionen, om en sådan beräkning är förmånligare för den pensionsberättigade. För dem som erhållit halv eller två tredjedels förtidspension vid övergången till ålderspension beräknas däremot ålderspensionen alltid på grundval av faktiska bosättningsår enligt huvudregeln.

Efterlevandepension skall enligt vad vi föreslår kunna utbetalas till efterlevande make och barn under förutsättning att den efterlevande är bosatt här i landet. På grundval av EG-förordningen 1408/71 kommer dock sådan pension att kunna utbetalas också till utomlands bosatta i vissa situationer.

Förslaget tar sikte på folkpension i form av barnpension, omställningspension och särskild efterlevandepension samt dessutom sådan änke-

pension som utges med stöd av övergångsreglerna till 1988 års efterlevandepensionsreform.

Efterlevandepension skall alltid beräknas på grundval av den bosättnings- eller tillgodoräknade avlidne. Härvid skall hänsyn tas även till sådan antagen framtida bosättnings- eller tillgodoräknade tid som kan tillgodoräknas med tillämpning av reglerna för förtidspension. För oavkortad efterlevandepension skall på samma sätt som för ålderspension krävas en bosättnings- eller tillgodoräknade tid om minst 40 år. Annars reduceras pensionen proportionellt.

Till barn efter en avlidne förälder, som omfattats av EGs förordning 1408/71 och som täckts av lagstiftningen i Sverige, kan på grundval av regler i den förordningen barnpension i vissa fall komma att utbetalas med högre belopp än vad som följer av bestämmelserna i den svenska lagstiftningen.

Särskilda folkpensionsförmåner

Vi föreslår att *handikappersättning* som utgör tillägg till ålders- eller förtidspension skall beräknas på samma sätt som huvudförmånen, dvs. i förhållande till bosättnings- eller tillgodoräknade tid eller år med ATP-poäng. Sådan *handikappersättning* skall alltså utges med samma kvotdel som ålders- eller förtidspensionen. Också i fråga om exporträtt föreslås gälla samma regler som för huvudförmånen.

Handikappersättning såsom självständig förmån skall enligt vårt förslag kunna utges endast till personer som är bosatta i Sverige och försäkrade här. Sådan förmån skall inte kvotdelsberäknas, och någon rätt till utbetalning utomlands uppkommer inte. Vi förordar att det vid kommande förhandlingar med EG om revision av EES-avtalet i anledning av ett tillägg till förordningen 1408/71 intas den ståndpunkten att *handikappersättning* av här berört slag utgör en förmån uteslutande för *handikappade* och att den förs upp på en förteckning över icke exportbara förmåner.

I fråga om *vårdbidrag* föreslår vi inga ändringar i den svenska lagstiftningen annat än att kvalifikationstiden för utländska medborgares rätt till *vårdbidrag* vid bosättning i Sverige upphävs. I fortsättningen skall därför alla som bor här i landet ha rätt till *vårdbidrag*, om övriga villkor är uppfyllda. Någon rätt till utbetalning utomlands skall inte finnas.

Enligt vår bedömning är det svårt att säkert avgöra om *vårdbidraget* omfattas av EG-förordningen 1408/71 eller inte. Vi förordar dock att det beträffande *vårdbidrag*, på motsvarande sätt som för *handikappersättning* såsom självständig förmån, från Sveriges sida vid förhandlingar med EG om revision av EES-avtalet i anledning av vidtagna förändringar i förordningen hävdas att *vårdbidrag* är en förmån av den typ som inte behöver exporteras och att *vårdbidraget* därför förtecknas i den bilaga till EG-förordningen som avser sådana förmåner.

När det gäller *barn tillägg*, som kan utbetalas övergångsvis ytterligare en tid framöver, föreslår vi i princip inga nya regler i den svenska lagstiftningen. Någon kvotdelsberäkning av sådant tillägg skall alltså

inte göras. Liksom hittills bör som huvudregel gälla att barntillägg utbetalas endast vid bosättning i Sverige.

Barntillägg torde utan tvivel omfattas av EGs förordning 1408/71 och följer enligt den förordningen särskilda regler om förmåner till pensionärers minderåriga barn. Dessa innebär bl.a. att barntillägg under vissa speciella förutsättningar kan helt eller till viss del få utges också då barnet är bosatt i något annat EES-land.

Pensionstillskott skall enligt vårt förslag kvotdelsberäknas på grundval av bosättnings- eller förvärvstid på samma sätt som huvudförmånen inom folkpensioneringen. Det betyder att pensionstillskott utbetalas med samma andel som huvudförmånen. Enligt AFL skall pensionstillskott inte kunna utbetalas vid bosättning utanför Sverige.

Pensionstillskottet omfattas otvivelaktigt av EGs förordning 1408/71, varför exporträtt av tillägget kommer att föreligga på grundval av reglerna där.

Vi föreslår att det skall införas särskilda regler om avräkning med hänsyn till tilläggspension på pensionstillskott, som utgår med viss andel av oavkortat sådant tillskott enligt 30- och 40-årsreglerna.

Beträffande *särskilt pensionstillägg* till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn föreslår vi skall – i tillämpliga delar – gälla motsvarande regler som för pensionstillskott.

Systemet med *kommunala bostadstillägg till folkpension* är för närvarande föremål för översyn av en särskild utredning, som skall beakta även EG-aspekter. Vi lämnar därför inte några förslag beträffande den förmånen.

Hustrutillägg skall enligt vad vi föreslår beräknas på grundval av den bosättnings- eller de år med ATP-poäng som ligger till grund för beräkningen av mannens ålders- eller förtidspension. Detta innebär att, om mannens pension utges med viss 30-del eller 40-del av en oavkortad pension, hustrutillägget utgår med motsvarande andel av ett oavkortat sådant tillägg. Vi föreslår att prövningen mot inkomsten skall göras före denna kvotdelsberäkning.

Enligt lagstiftningen skall hustrutillägg kunna utbetalas endast vid bosättning i Sverige. Till följd av EG-förordningen 1408/71 kommer dock sådant tillägg att kunna utges även vid bosättning i annat land inom EES-området.

Eftersom regeringen nyligen lagt fram förslag att rätten till *delpension* skall avskaffas, lämnar vi inga förslag eller anlägger några synpunkter med avseende på den förmånen inför ett ikraftträdande av EES-avtalet.

Flyktingar

I enlighet med våra direktiv har vi övervägt behovet av särskilda regler för tillgodoräknande av rätt till folkpension såvitt gäller flyktingar. Skälet härtill är att många i den kategorin inte på samma sätt som andra personer vilka bott utomlands har möjlighet att i Sverige erhålla någon pension från sitt hemland.

Vi föreslår att för en viss grupp skall införas särregler avseende be-

räkning av bosättningstid för folkpension i Sverige. Dessa särregler skall enligt förslaget avse enbart s.k. konventionsflyktingar, dvs. personer som täcks av FNs konvention den 28 juli 1951 angående flyktingars rättsliga ställning. Visserligen finns enligt vår mening skäl av viss styrka att låta motsvarande regler gälla även s.k. de facto-flyktingar och krigsvägrare. Sådana regler skulle emellertid bli svåra att tillämpa i praktiken, eftersom det inte finns någon heltäckande dokumentation om orsaken till att en utlänning beviljats uppehållstillstånd här. Dessutom torde flertalet av de personer som tidigare under åren kommit till Sverige som de facto-flyktingar numera ha rätt till pension i sitt hemland på grundval av där intjänad pensionsrätt med hänsyn till att de politiska förhållandena i de länderna numera förändrats och någon risk för förföljelse e.d. inte längre föreligger.

I fråga om konventionsflyktingar föreslår vi att de vid tillämpning av bosättningsregeln skall få räkna tiden för bosättning i hemlandet som bosättning i Sverige, under förutsättning att de bott kvar här alltsedan den första ankomsten hit. Motsvarande skall gälla för tid under vilken de vistats i flyktingläger i annat land före den första ankomsten till Sverige. För flyktingar som efter det att de beviljats uppehållstillstånd och före pensionstillfället bott i annat land skall enligt särskilda regler viss del av tiden i hemlandet kunna anses som bosättningstid i Sverige. Rätten att få tid i hemlandet tillgodoräknad som bosättningstid i Sverige skall dock inte gälla tid för vilken rätt till pension från det landet föreligger vid bosättning i Sverige.

Dessa särregler för konventionsflyktingar skall enligt förslaget gälla enbart under förutsättning att de är bosatta här i landet under den tid då pension utbetalas.

De föreslagna särreglerna skall vara tillämpliga även i fall då flyktingen blivit svensk medborgare före pensionsfallet liksom i situationer då förhållandena i flyktingens hemland ändrats såtillvida att han inte längre är att anse som konventionsflykting i Sverige eller han eljest förlorat sitt flyktingskap.

Övergångsbestämmelser

Vi föreslår att de nya reglerna skall träda i kraft den 1 januari 1993.

Det nya systemet för förvärv av rätt till folkpension på grundval av bosättningstid alternativt förvärvstid i Sverige bör i och med ikraftträdandet gälla såväl för då redan utgående folkpensioner som för pensioner som nybeviljas därefter.

Vid beräkningen av pension skall därvid tas hänsyn också till bosättningstider och år med ATP-poäng liksom därmed jämställd tid som ligger före ikraftträdandet.

Emellertid kan det inte komma i fråga att folkpensionen i och med de nya reglernas införande minskas för någon som då *redan uppbär eller har rätt till folkpension*. Vi lägger därför fram förslag om att i princip alla folkpensioner som i december 1992 utges med oavkortat belopp, vilket med nuvarande regelsystem i huvudsak är fallet beträffande alla

folkpensioner, skall i och med ikraftträdandet räknas om till att anses vara grundade på en bosättningstid om 40 år. Detta betyder att löpande pensioner fr.o.m. januari 1993 kommer att utges med 40/40, dvs. med oavkortat belopp. Någon minskning av folkpensionen till dem som har rätt till pension vid de nya reglernas ikraftträdande kommer därmed inte att göras.

I och med att EG-förordningen börjar gälla i Sverige uppkommer rätt att fritt exportera folkpension inom EES-området, även om sådan rätt inte funnits dessförinnan.

För situationer där någon före ikraftträdandet uppbär förtidspension och pensionen efter ikraftträdandet skall höjas på grund av försämring av arbetsförmågan föreslår vi i viss utsträckning särskilda regler.

I fråga om personer som vid de nya reglernas införande *ännu inte har rätt till folkpension* skall, som nämnts, det nya regelsystemet i princip vara tillämpligt. Detta gäller även beträffande personer som kommer att gå i pension inom de närmaste åren framöver. För att inte pensionsförväntningarna för människor skall kunna drastiskt förändras från en dag till en annan, föreslår vi dock för en viss grupp särskilda övergångsregler, inom ramen för vad som är möjligt med hänsyn till EGs regler och bestämmelserna i EES-avtalet. Dessa särregler avser enbart den föreslagna bosättningsregeln och tar bara sikte på folkpension i form av ålderspension. Med avseende på den ATP-anknutna intjänanderegeln generellt sett och i fråga om förtids- och efterlevandepension grundad på bosättning har vi gjort den bedömningen att det inte är påkallat med särskilda övergångslösningar.

Dessa särskilda regler för ålderspension med tillämpning av bosättningsregeln måste gälla på samma villkor för svenska och utländska medborgare. De kan emellertid, till skillnad från de huvudregler som vi föreslår, begränsas till att ge rätt till en förmånligare beräkning av folkpension i form av ålderspension för personer som varit bosatta i Sverige under en viss bestämd tid, utan att sammanläggning behöver ske med bosättningstid i annat EES-land.

Mot bakgrund härav föreslår vi att en person som är född år 1935 eller tidigare, dvs. är 57 år eller äldre vid ikraftträdandet, och som vid ansökan om pension är bosatt i Sverige sedan minst fem år och efter fyllda 16 år har varit bosatt här under sammanlagt minst tio år skall som bosättningstid i Sverige vid tillämpning av 40-årsregeln få räkna även år varunder han varit bosatt i utlandet. Detta innebär att i princip alla som uppfyller de angivna villkoren kommer att få rätt till oavkortad folkpension.

Det undantaget skall dock gälla att hänsyn inte skall tas till tid då någon varit bosatt i annat land och i det landet tjänat in rätt till pension grundad på bosättning där samt har rätt att uppbära den pensionen också vid bosättning i Sverige. Detta undantag kommer att bli av störst betydelse i fråga om personer som förvärvat rätt till grundpension i de andra nordiska länderna.

Den tidigare gällande s.k. 57-62-årsregeln skall med viss modifiering gälla också efter de nu föreslagna reglernas ikraftträdande.

Såvitt gäller försäkringen för tilläggs pension (ATP) har vi liksom pensionsberedningen funnit att reglerna härför står i god överensstämmelse med principerna för EGs förordning 1408/71. Några förändringar av regelsystemet för tilläggs pension är därför inte påkallade med anledning av EES-avtalet.

Däremot finns en del bestämmelser i EG-förordningen 1408/71 som, när denna blivit gällande här i landet, kommer att innebära inskränkningar och utvidgningar i förhållande till nuvarande tillämpning. Dessa konsekvenser följer emellertid direkt av att EG-förordningen gäller här och har företrädare framför bestämmelserna i AFL. Något behov av ändringar i AFLs regler för tilläggs pension föreligger därför inte enligt vår bedömning.

En sådan effekt av EG-förordningen avser försäkringstillhörigheten. Till följd av förordningens bestämmelser om vilket lands lagstiftning som olika personkategorier skall omfattas av kan vissa personer som i dag är försäkrade för ATP komma att i stället täckas av ett annat EES-lands pensionslagstiftning, medan andra personer som enligt reglerna i AFL inte är försäkrade för tilläggs pension i Sverige kan komma att bli det i framtiden.

En annan konsekvens är att det vid prövningen av om villkoret om minst tre år med ATP-poäng är uppfyllt, för att någon pension alls skall utges, måste tas i beaktande också försäkringstid i annat EES-land.

I EG-förordningen finns också särskilda regler om beräkning av pension i fall då pensionstagaren omfattats av lagstiftningen i mer än ett EES-land. Även dessa regler blir direkt tillämpliga och kräver inte någon ändring av AFLs regelsystem. EGs regler får tillämpas av försäkringskassorna sådana reglerna är. En följd av dem är att en försäkrad kan i vissa situationer från Sverige få rätt till en högre tilläggs pension än vad som blir resultatet med användning enbart av reglerna i AFL.

Ytterligare effekter av EG-förordningen avser beräkningen av förtids- och efterlevandepension med s.k. antagandepoäng. Bl.a. kan rätt att få pension beräknad med antagandepoäng uppkomma också i fall då sådan rätt inte föreligger enligt den svenska lagstiftningen.

Också på barnpensionsområdet kan EG-förordningen ge upphov till följder som avviker från vad som blir effekten med AFLs regler. I huvudsak innebär dessa att barnpension från ATP utges antingen oavkortad, om barnet bor i Sverige, eller inte alls, om barnet bor i annat EES-land. Ibland kan dock få utges tilläggsbelopp till utomlands bosatta barn.

För svenska medborgare, som är födda år 1923 eller tidigare, gäller enligt AFL särskilda regler vid tillämpning av 30-årsregeln inom ATP. Dessa särregler för den s.k. övergångsgenerationen måste med tillämpning av likabehandlingsprincipen i EG-förordningen 1408/71 gälla också för medborgare i annat EES-land. Denna konsekvens kan enligt vår mening accepteras och torde inte medföra några mer markanta

kostnadsökningar. Vi föreslår därför ingen ändring av de nu gällande reglerna i AFL.

Vidare uppkommer till följd av EG-förordningens tillämpning här vissa effekter i fråga om s.k. ATP-förbindelser. Enligt vår bedömning kan sättas i fråga om de möjligheter som AFL öppnar att teckna ATP-förbindelser står i överensstämmelse med reglerna i EG-förordningen 1408/71. Vi föreslår dock inga ändrade lagregler. Vi menar emellertid att det generellt sett bör övervägas att i AFL avskaffa utrymmet för ATP-förbindelser. En sådan åtgärd har vi dock inte haft möjlighet att utreda till fullo, varför vi inte lägger fram några förslag med den inriktningen.

Kostnadskonsekvenser

De förslag till ändrade regler i AFL som vi nu lägger fram kommer i sig inte att ge upphov till ökade utgifter för folkpensioner. Tvärtom kan ett system med beräkning av folkpension i förhållande till bosättnings- eller ATP-år innebära reducerade folkpensionsutbetalningar, eftersom folkpension till en del personer som bor här i landet kommer att i framtiden utbetalas med enbart viss kvotdel av en oavkortad pension. Denna kostnadsminskning kan per år antas ligga i intervallet 20-50 milj. kr vid ikraftträdandet år 1993 och kan uppskattas uppgå till någonting i storleksordningen 50-200 milj. kr år 2005.

Däremot uppkommer kostnadsökningar till följd av det väsentligt större utrymmet för utbetalning av folkpension utomlands som uppkommer fr.o.m. år 1993. Detta är inte en följd av våra förslag utan är en konsekvens av de exportregler som finns i EGs förordning 1408/71 och i den nya nordiska konvention om social trygghet som man räknar med kommer att börja gälla vid kommande årsskifte. Kostnadsökningen på grund härav kan beräknas utgöra per år någonting i storleksordningen 25-100 milj. kr år 1993 och 50-200 milj. kr år 2005.

Totalt sett kan de samlade nya reglerna ge upphov till en viss smärre ökning av kostnaderna för folkpension.

Utan de regelförändringar som vi nu föreslår skulle emellertid en tillämpning av EGs förordning 1408/71 på den svenska folkpensioneringen innebära väsentligt ökade folkpensionskostnader. Dessa skulle snart ha kommit upp i miljardbelopp för varje år.

Den samlade kostnadseffekten på ATP-området av att EGs förordning 1408/71 blir gällande här är svår att uppskatta men kan antas vara av begränsad omfattning.

Administrativa konsekvenser

Tillämpningen av de av oss föreslagna nya reglerna för folkpension kommer att innebära visst merarbete för försäkringskassorna. Detta kan dock antas vara tämligen begränsat och torde kunna rymmas inom ramen för nuvarande resurser.

Av större betydelse för arbetsbelastningen kan förutsättas bli det för-

hållandet att EGs regler om samordning av socialförsäkringssystemen skall tillämpas av försäkringskassorna. Detta kommer att medföra merarbete och kan behöva föranleda ändringar av nuvarande system för pensionshandläggning. Tämlichen omfattande utbildningsinsatser torde också bli erforderliga.

De regler som vi föreslår om beräkning av folkpension på grundval av bosättningstid här i landet skall tillämpas inte bara med avseende på bosättning för framtiden utan också för förfluten tid, upp mot 45-50 år tillbaka i tiden. Vid tillämpningen kan uppkomma problem att administrativt utreda var en person varit bosatt under olika perioder av den yrkesaktiva delen av livet. Uppgifter härom finns inte alltid tillgängliga för försäkringskassorna. För utredningen i sådana fall krävs medverkan av den pensionssökande själv. Detsamma gäller även i fråga om en del andra av de regler som vi nu lägger fram förslag till. Ett exempel är särreglerna för flyktingar.

Detta innebär att ålderspension inte som i dag alltid kan beviljas utan föregående ansökan. Vi föreslår därför en principiell återgång till tidigare ordning med krav på ansökan för ålderspension.

Emellertid kan antas att det också i framtiden kommer att i många fall finnas tillräckliga uppgifter tillgängliga för försäkringskassorna för att ålderspension skall kunna beviljas utan föregående ansökan. Detta gäller t.ex. de situationer där – vilket kan förutsättas vara fallet för det alldeles övervägande antalet försäkrade – ATP-poäng har tillgodoräknats för minst 30 år. Uppgifter härom finns hos försäkringskassorna, och något behov av ansökan föreligger då inte. Likaså torde det vara möjligt att för framtiden bygga upp ett system för registrering av bosättningstid löpande som innebär att uppgifter härom bevaras och finns tillgängliga för försäkringskassorna.

För sådana situationer kan sålunda också i fortsättningen göras undantag från kravet på pensionsansökan. Vi föreslår att det i AFL skall intas en regel som ger möjlighet för regeringen att i förordning närmare ange dessa situationer då ålderspension skall kunna beviljas utan föregående ansökan.

I förordning eller i föreskrifter av riks-försäkringsverket bör vidare meddelas närmare bestämmelser om vilka krav som skall ställas på medverkan av de pensionssökande själva när det gäller uppgifter och utredning om bosättning, flyktingskap m.m.

Förteckning över remissinstanser

Prop. 1992/93:7
Bilaga 3

Yttrande över utredningens betänkande (SOU 1992:26) Rätten till folkpension – kvalifikationsregler i internationella förhållanden har avgetts av Kammarrätten i Göteborg, Försäkringsöverdomstolen, Försäkringsrätten för Södra Sverige, Styrelsen för internationell utveckling (SIDA), Riksförsäkringsverket, Socialstyrelsen, Statskontoret, Riksrevisionsverket, Riksskatteverket, Statens arbetsgivarverk, Statens utlandslönenämnd, Statens löne- och pensionsverk, Arbetsmarknadsstyrelsen, Statens invandrarverk, Försäkringskassförbundet, Svenska kommunförbundet, Landstingsförbundet, Svenska arbetsgivareföreningen, Företagarnas Riksorganisation, Landsorganisationen i Sverige, Tjänstemännens centralorganisation, Sveriges akademikers centralorganisation, Pensionärernas riksorganisation, Sveriges pensionärsförbund, Handikappförbundens centralkommitté, Försäkringsbolaget SPP, Folksam, Kommunernas pensionsanstalt, Föreningen svenskar i världen, Svenska sjöfolksförbundet, Svenska Flyktingrådet, Sveriges Frikyrkoråd, Svenska Missionsrådet, SIOS-Samarbetsorgan för invandrarorganisationer i Sverige och Föreningen Enskilda Organisationers Biståndsinformation.

Propositionen	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Propositionens lagförslag	3
Utdrag ur protokoll vid regeringssammanträde	23
1 Inledning	23
2 Allmänna utgångspunkter	24
2.1 Nuvarande regler	24
2.2 EES-avtalet och EG:s regler	26
2.3 Behovet av ändrade regler	28
3 Ett nytt system för rätt till folkpension	30
3.1 Två alternativa regler för rätt till folkpension	30
3.2 Pensionsrätt baserad på bosättnings tid	33
3.3 Pensionsrätt utifrån intjänad rätt till ATP	35
4 Tillgodoräknande av bosättnings tid	36
5 Ålderspension	39
5.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln	39
5.2 Pensionsrätt enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln	41
6 Förtidspension	42
6.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln – huvudregeln	42
6.2 Bosättningsregel vid förtidspension i unga år	44
6.3 Pensionsrätt enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln	46
7 Efterlevandepension	47
7.1 Pensionsrätt enligt bosättningsregeln	47
7.2 Pensionsrätt enligt den ATP-anknutna beräkningsregeln	50
8 Särskilda folkpensionsförmåner	50
8.1 Inledning	50
8.2 Handikappersättning	51
8.3 Vårdbidrag	54
8.4 Barntillägg	55
8.5 Pensionstillskott och särskilt pensionstillägg	56
8.6 Hustrutillägg	58
9 Särregler för olika personkategorier	60
9.1 Inledning	60
9.2 Utsända arbetstagare	61
9.3 Sjömän	65
9.4 Bosättnings tid på grundval av tid med inkomst av anställning eller annat förvärvsarbete	66
9.5 Invandrare	67
10 Övergångsregler	71
10.1 Ikraftträdandetidpunkt	71
10.2 Pensionsförmåner för tid före ikraftträdandet	73
10.3 Personer födda år 1935 eller tidigare	75
10.4 57-62-årsregeln	76
11 Godkännande av en nordisk konvention om social trygghet	77
12 Effekter av förslagen	81
12.1 Förändrade utgifter för folkpensioneringen	81

12.2	Administrativa konsekvenser	84
13	Upprättade lagförslag	85
14	Specialmotivering	86
14.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:381) om all- män försäkring	86
14.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (1969:205) om pensionstillskott	100
14.3	Förslaget till lag om ändring i lagen (1990:773) om särskilt pensionstillägg till folkpension för långvarig vård av sjukt eller handikappat barn	100
14.4	Förslaget till lag om ändring i lagen (1962:392) om hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg	101
15	Hemställan	102
16	Beslut	102
Bilaga 1	Nordisk konvention om social trygghet	103
Bilaga 2	Sammanfattning av utredningens förslag i betänkandet (SOU 1992:26) Rätten till folkpension – kvalifikationsreg- ler i internationella förhållanden	114
Bilaga 3	Förteckning över remissinstanser	127

